Gemeente	Indiener	Zienswijze	Antwoord	Wijziging
Gelderland algemeen	Inwoner	In ons land is groot tekort aan ruimte voor landbouw, woningbouw, natuur, infrastructuur en energie. Groene energie uit wind en zon vraagt heel veel ruimte ten koste van natuur en milieu. Ook wordt door windmolens en zonneweides langdurig ruimte onttrokken aan ruimtelijke knelpunten voor de hoognodige woningbouw. Daarom is het nodig om uiterst behoedzaam om te gaan met de kostbare ruimte die nog over lijkt te zijn. Voorlopig is het beter om in te zetten op besparing aan energie dan om ruimte in het landschap voor langere tijd op te offeren aan de alsmaar groeiende vraag naar stroom door bijvoorbeeld datacenters.	Dank voor uw uiteenzetting. Energiebesparing is en blijft belangrijk in de energietransitie. De overheid stimuleert dat volop, bijvoorbeeld via subsidies vanuit gemeenten voor het isoleren van woningen.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Ook begint er steeds meer bekend te worden over de gezondheidsschade die door het geluid van windmolens bij omwonenden wordt aangebracht, ook bij hen die buiten de geldende contouren van de als aanvaardbaar geachte hinder woonachtig zijn. Deze schade wordt veroorzaakt door verstoring van nachtrust door het nachtelijk windmolenlawaai leidend tot stress, hoge bloeddruk, cardiologische klachten en concentratieverlies overdag. De grotere hinder ‘s nachts komt niet alleen doordat andere geluidsbronnen ‘s nachts minder aanwezig zijn, maar ook doordat het ‘s nachts op de hoogte van de windmolenwieken juist harder waait dan overdag en er daardoor meer geluid wordt geproduceerd. Moeten wij ter wille van de toenemende energievraag de gezondheid van onze bevolking op het spel zetten? Ik vind van niet.	Dank voor uw betoog. De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. Voor elk windproject wordt een uitgebreid milieuonderzoek uitgevoerd, waarbij alle onderdelen, die raken aan milieu, hinder of gezondheid worden onderzocht. Dit onderzoek (MER) wordt gepubliceerd en u kunt hierop reageren.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Ik verzoek u om de alternatieven die kernenergie biedt serieus te onderzoeken. Kernenergie is veiliger dan groene energie. Alleen al in Nederland zijn er de laatste jaren monteurs van zonnepanelen overleden door val van het dak of door electrocutie. Hoeveel mensen zijn er wereldwijd overleden door radioactief kernafval? Op deze vraag heb ik tot op heden geen antwoord gekregen, eenvoudigweg omdat ze er niet zijn. Het zogenaamde afvalprobleem van kernenergie bestaat niet, het is een fantoom in de hoofden van de tegenstanders van kernenergie zoals bij WISE en Greenpeace.	Dank voor uw betoog. Op dit moment wordt door de provincie Gelderland onderzoek gedaan naar het nut en de mogelijkheden van kernenergie in de vorm van kleine modulaire reactoren (SMR's) en welke locaties in Gelderland eventueel geschikt zijn voor het plaatsen van een SMR. Bij het onderzoek worden alle milieugevolgen meegenomen.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Met kernenergie kunnen we permanente schade door windmolens en zonneweides aan natuur en landschap voorkomen. Kernenergie biedt de mogelijkheid om heel veel energie op te wekken op een heel klein oppervlak. Het in uw rapport genoemde tekort van 0,3 TWh kan gemakkelijk door één kleine SMR van het formaat zoals die in Dodewaard heeft gestaan, worden geleverd. Daarmee kan in één klap het plaatsen van honderden windmolens worden voorkomen. In tegenstelling tot wat wel wordt beweerd door tegenstanders van kernenergie zijn er in het buitenland (bijvoorbeeld in het VK en in Zuid-Korea) wel degelijk SMR’s beschikbaar. Ik wil geen namen van bedrijven noemen, u kunt ze zelf vinden door even te googlen.	Dank voor uw suggestie. Kernenergie is echter geen onderdeel van de regionale energiestrategieën (RES'en). De RES-doelen zijn immers vastgesteld voor het jaar 2030 en in de periode tot 2030 kunnen nieuwe kerncentrales simpelweg niet worden gerealiseerd. In de periode na 2030 kan kernenergie wellicht een bijdrage leveren aan de energietransitie.	
Beuningen	Gemeente Beuningen	Recent is de ontwerp-RES 2.0 Groene Metropoolregio ter inzage gegaan. Op dit moment is het mogelijk om hierop zienswijzen in te dienen. Het college van Beuningen maakt hier graag gebruik van. In deze brief leest u onze reactie op de ontwerp-RES 2.0.	Dank voor uw reactie op de Ontwerp RES 2.0.	
Beuningen	Gemeente Beuningen	Lokaal eigendom Het college staat volledig achter het principe van de RES om lokaal eigendom te borgen bij zonne- en windprojecten. Tegelijk uiten we onze zorgen hierover. We zien dat de slagkracht en het uithoudingsvermogen van lokale coöperaties enorm onder druk staat. De aandacht die de RES 2.0 in navolging van de RES 1.0 geeft aan lokaal eigendom is goed maar niet voldoende om lokaal eigenaarschap goed van de grond te krijgen. We zien in de praktijk dat het door de lange procedures en gestegen kosten voor coöperaties moeilijk werken is. Het ontbreekt hen aan ondersteuning, zowel financieel als met kennis of capaciteit. Dat staat haaks op het doel van de RES 2.0 om te werken aan het energiesysteem van de toekomst. Daarin spelen namelijk energiegemeenschappen, en dus energiecoöperaties, een cruciale rol. Voor ons is dat daarom een duidelijk aandachtspunt voor het vervolg na de RES 2.0.	Dank voor uw uiteenzetting. We delen uw zorg, onderschrijven het belang van energiegemeenschappen en energiecoöperaties en nemen het graag mee in onze aanpak en uitwerking van energiegemeenschappen en energiecoöperaties op basis van hoofdstuk 2 'Energiesysteem' onder local-for-local.	
Beuningen	Gemeente Beuningen	Project voorbeelden Om het toekomstige energiesysteem vorm te geven is anders denken noodzakelijk. Hiervoor is er regionaal een aantal keer gewerkt via de principes van de Wereld van B. Het hanteren van die principes biedt voor ons als regio meerwaarde. Bijvoorbeeld doordat gemeenten ruimtelijke projecten aandragen die aan de hand van die principes bekeken worden. Concrete projecten en voorbeelden zijn juist nodig om de inhoud van de RES tastbaar te maken en te leren van elkaar. De RES kan hierin een ondersteunende rol spelen door op projectniveau vraagstukken op te pakken van gemeenten.	Dank voor deze oproep, we onderschrijven het belang van de principes van de Wereld van B in de RES 2.0. Dit heeft onze aandacht bij de uitvoer van de RES 2.0 en de bijhorende projecten.	
Beuningen	Gemeente Beuningen	Tot slot Bij de Rijksoverheid wordt er nagedacht over een nieuwe vormgeving van de Regionale Energiestrategie. De planning hiervan is onduidelijk. We hopen dat snel duidelijk is wat dit voor het proces en de inhoud van de RES betekent. We vragen u hier ons zo snel mogelijk over te informeren. Dit is voor het inwerken van de nieuwe colleges en raden van belang.	Een heldere oproep, waar we graag gehoor aan geven.	
Beuningen	Gemeente Beuningen	Tot slot zijn we benieuwd naar de reacties die op de ontwerp-RES 2.0 zullen komen. Er ligt een uitgebreid product waar we als regio hard aan hebben gewerkt. We zien de zienswijzen als een verdere verbetering op het plan dat er al ligt.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Wijchen	Inwoner	Ik mis in het ontwerp RES 2.0 de bescherming van een gemeente zoals Wijchen en m.n. Niftrik en nog specifieker de omwonenden en in het bijzonder de direct omwonenden die de dupe dreigen te worden van stapeling van grote tot zeer omvangrijke projecten zoals het 'open' hoogspanningsstation, verbreding A50, verbreding spoor, windparken, waterstofhoofdleiding, verzwaring hoogspanningslijnen, verbreding uiterwaarden etc	Het klopt dat er veel ruimtelijke opgaven samenkomen in het gebied aan de noordzijde van de Maas tussen Niftrik en Batenburg. Het stapelen van die opgaven wordt niet in de RES meegenomen, maar vindt plaats in de besluitvormingsprocessen van de gemeente Wijchen, de provincie Gelderland en het Rijk. Dit omdat de RES zich richt op thematisch/sectoraal beleid (enkel gericht op de regionale energievoorziening), terwijl gemeente, provincie en Rijk integraal naar het gebied kijken en zo ook zaken als woningbouw, mobiliteit, landbouw, recreatie en andere functies meenemen in hun (ruimtelijke) afwegingen. Bij de besluitvorming rond deze ruimtelijke opgaven zal particiupatie en inspraak plaatsvinden	
Wijchen	Inwoner	In bijlage 2 van het ontwerp RES 2.0 wordt omschreven wat de Gemeente zelf daarover ingediend heeft. In uw ontwerp RES 2.0 komt maar liefst op 25 pagina's het woord 'samenwerking' voor op diverse niveaus, (ik heb niet geteld hoe vaak het woord zelf voorkomt), maar in de beantwoording van de vragen van de Gemeente Wijchen lees ik vooral dat er afgeschoven wordt naar de nationale overheid.	U lijkt specifiek te refereren aan punt 4 van de 6 ingebrachte wensen en bedenkingen op de RES 2024 door de gemeente Wijchen. Dit punt adresseert het hoogspanningstation dat TenneT wenst te ontwikkelen in het gebied tussen Niftrik en Batenburg. Het gaat hier om een vraag vanuit TenneT en het Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) aan de gemeente Wijchen en de provincie Gelderland. Vanuit de gemeente Wijchen is ook de RES organisatie gevraagd om mee te denken in dit traject en over deze aanvraag. Deze ondersteuning wordt vanuit de RES organisatie geleverd en georganiseerd. Wat dat betreft gaat het hier júist om een samenwerking om de inpassing van het hoogspanningstation zo goed mogelijk vorm te geven voor de gemeente Wijchen, de provincie en de regio.	
Wijchen	Inwoner	In uw reactie op mijn vraag, ingediend na het volgen van de digitale informatieavond, in hoeverre stapeling meegenomen wordt in de RES 2.0 heb ik onderstaand antwoord ontvangen: Het klopt dat er veel ruimtelijke opgaven samenkomen in het gebied aan de noordzijde van de Maas tussen Niftrik en Batenburg. Het stapelen van die opgaven wordt niet in de RES meegenomen, maar vindt plaats in de besluitvormingsprocessen van de gemeente Wijchen en de provincie Gelderland. Dit omdat de RES zich richt op thematisch/sectoraal beleid (enkel gericht op de regionale energievoorziening), terwijl gemeente en provincie integraal naar het gebied kijken en zo ook zaken als woningbouw, mobiliteit, landbouw, recreatie en andere functies meenemen in hun (ruimtelijke) afwegingen.	Dit klopt helemaal.	
Wijchen	Inwoner	Hoeveel ruimte krijgt de Gemeente om hún ruimtelijke afwegingen mee te kunnen nemen als eenieder, of het nu uw ontwerp RES 2.0 is of de plannen van de nationale enprovinciale overheid, TenneT, Rijkswaterstaat, ProRail etc. etc., op zijn eigen niveau zijn eigen plan/ontwerp met eigen criteria opstelt, los van alle andere opgedrongen ontwikkelingen. Hoe verklaart u dan uw zeer regelmatig terugkerende bewoording van 'samenwerking op diverse niveaus' in uw ontwerp RES 2.0?	De Ontwerp RES 2.0 is mede opgesteld door de gemeente Wijchen zelf, in samenwerking met de 15 overige regiogemeenten, de provincie, netbeheerder Liander en de drie regionale waterschappen. Voor het Wijchense grondgebied krijgt de gemeente ruimte om haar ruimtelijke afwegingen mee te nemen. Om dit te benadrukken heeft de gemeente Wijchen, net als de andere betrokken overheidsorganen deze Ontwerp RES 2.0 zelf gepubliceerd voor zienswijzen. Voor plannen van TenneT, Rijkswaterstaat, ProRail etc. (met andere woorden: plannen van de nationale of provinciale overheid) ligt dat anders. In dat geval is er vaak een provinciaal of nationaal belang in het spel, en is de provincie of het Rijk bevoegd gezag, waardoor een gemeente niet alle ruimte krijgt om haar ruimtelijke afwegingen mee te kunnen nemen. De inpassing van het TenneT hoogspanningsstation is zo'n plan met een nationaal belang, waarbij gemeentelijke en regionale (RES) belangen ondergeschikt zijn.	

Wijchen	Inwoner	En welke ruimte biedt ú aan de Gemeente Wijchen aangaande de te leveren 'windturbines' los van al die andere opgedrongen ontwikkelingen die allemaal plaats moeten vinden in één en hetzelfde gebied. Op pagina 4 verwoordt u zo mooi: En onderlinge samenwerking, omdat we weten dat het soms nodig is om in de ene gemeente een windmolen te plaatsen waardoor het in een buurgemeente mogelijk wordt om een woonwijk, innovatieve industrie of ziekenhuis te ontwikkelen.	Als gezegd is de gemeente Wijchen zelf partij in de RES-samenwerking. Ook hier is dus het antwoord: alle ruimte. Er is in dit geval geen sprake van een opgedrongen ontwikkeling. De gemeente Wijchen heeft samen met de 15 overige gemeenten, de provincie, netbeheerder Liander en de drie regionale waterschappen in 2021 de RES 1.0 opgesteld en besloten om in 2030 binnen de regio 1,62 TWh duurzame elektriciteit op te wekken. De gemeente was vervolgens mede-opdrachtgever van het regionale milieueffectonderzoek en heeft op basis van dat onderzoek haar gemeentelijke Visie Zon & Wind vastgesteld op 2 juli 2024. Meer informatie kunt hier vinden: https://www.wijchen.nl/projecten-energie/visie-zon-en-wind. Er zijn situaties waarbij de provincie de gemeente kan overrulen, maar dat wordt zoveel mogelijk voorkomen door goed overleg. Zie hiervoor de informatie over de windladder op de pagina https://gelderland.nl/themas/duurzaamheid/energietransitie/energie-opwek	
Wijchen	Inwoner	Ik merk niets van uw bewoording van 'onderlinge samenwerking' in o.a. onderstaande alinea's uit uw ontwerp RES 2.0. Op pagina 30 spreekt u over: In een van deze gebieden komt dus een windpark en op pagina 54 staat: Om het regionale duurzame opwekbod te halen hebben we alle inbreng van de gemeenten nodig. In de RES 2.0 wordt ook aangegeven wat nog van een aantal gemeenten wordt verwacht	De onderlinge samenwerking in de RES staat of valt met de duurzame elektriciteitsprojecten die in de 16 gemeenten worden vergund en ontwikkeld. De gemeente Wijchen neemt daarin - net als de andere gemeenten - haar verantwoordelijkheid.	
Wijchen	Inwoner	Het onderwerp Gedragscode Acceptatie & participatie windenergie op land is waarschijnlijk (afhankelijk wat er onder bepaalde bewoordingen wordt verstaan) een belangrijk initiatief dat in het verleden óók toegepast had moeten worden bij álle aanvragen, wat helaas niet is gebeurd. In hoeverre wordt deze gedragscode alsnog meegenomen bij initiatieven die al opgestart zijn? Ik heb er echter nog wel vragen en opmerkingen over. -De kern van de gedragscode is dat de omgeving in een zo vroeg mogelijk stadium bij windprojecten wordt betrokken. Voor ieder project wordt in overleg met belanghebbenden en het bevoegd gezag een participatieplan opgesteld, waarmee afspraken over participatie door inwoners vast komen te liggen. Hierbij staat maatwerk centraal. -In een zo vroeg mogelijk stadium is een erg ruim begrip en op diverse manieren te interpreteren. -Voor ieder project, is dat ook daadwerkelijk vóór ieder project?	Het gaat hier inderdaad zoals u het omschrijft over vóór ieder project. Dat is overigens niet afhankelijk van de Gedragscode Acceptatie & participatie windenergie op land. Het is namelijk ook een eis vanuit de Omgevingswet om participatie van de omgeving in een zo vroeg mogelijk stadium vorm te geven. In de toelichting bij het Omgevingsbesluit is verwoord wat de regering onder participatie verstaat: “Het in een vroegtijdig stadium betrekken van belanghebbenden (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden) bij het proces van de besluitvorming over een project of activiteit” Voor initiatieven die al zijn opgestart of zelfs al vergund of gerealiseerd zijn, gold het beleid dat destijds van toepassing was. Waaronder het participatiebeleid.	
Wijchen	Inwoner	Wie worden verstaan onder de belanghebbende? Ook de (direct) omwonenden, neem ik aan? En worden zij ook vooraf meegenomen om deel te nemen aan de opstelling van een participatieplan of wordt er alleen over hen gesproken en niet met hen? Mijn ervaring tot nu toe met het concept 'participatieplan' en ook met dit concept 'zienswijze' is dat vooral achteraf wordt besproken en bekeken wat er nog evt. wel of niet toegevoegd gaat worden geheel afhankelijk of het in jullie plan/ontwerp past. Mijn verwachting van participatie is dat ik mag deelnemen door betrokkenheid, interesse en vele uren inzet, en daarmee het recht heb om invloed uit te oefenen op beslissingen. Dit heb ik tot nu toe helaas nog niet mogen ervaren.	In het geval van een project of activiteit (zoals een windpark) zijn (direct) omwonenden altijd belanghebbenden. De vorm waarin participatie plaatsvindt is vrij en ligt bij de initiatiefnemer van een plan. Dat kan dus sterk verschillen per plan en ook per initiatiefnemer. Met de Gedragscode Acceptatie & participatie windenergie op land geven we initiatiefnemers nu een aantal randvoorwaarden mee. We begrijpen uw ervaring dat u graag 'aan de voorkant' meedenkt, in plaats van achteraf. In het geval van een concreet project zoals een windpark, zult u als omwonende ook veel meer 'aan de voorkant' worden betrokken. Bij algemeen regionaal beleid (zoals de RES) is het ondoenlijk om de meer dan 800.000 regio-inwoners aan de voorkant te betrekken. De participatie voor de RES en het milieueffectonderzoek vindt daarom aan de voorkant plaats met regionaal georganiseerde belangenverenigingen zoals de GGD, Brandweer, Natuur & Milieu Gelderland en ook de NLVOW; de belangenvereniging voor omwonenden windturbines. Voor gemeentelijk beleid, zoals de Visie Zon & Wind Wijchen is de participatie aan de voorkant al lokaler georganiseerd door bijvoorbeeld dorpsverenigingen en -raden te betrekken.	
Wijchen	Inwoner	We onderschrijven het belang van deze gedragscode en het gelijke speelveld dat hierdoor ontstaat voor alle initiatiefnemers en projectontwikkelaars. Ik lees hierin dat de aandacht vooral uitgaat naar de initiatiefnemers en projectontwikkelaars. Daarnaast gaat het over hún speelveld. Mag ik u erop wijzen dat het woord 'speelveld' slecht gekozen is. Voor de initiatiefnemers en projectontwikkelaars zal het misschien een spel zijn en ver weg van hun achtertuin maar voor mij als direct omwonende voelt het totaal niet aan als een 'spel' maar als bittere werkelijkheid waarmee wij al vele jaren geconfronteerd worden.	De term 'speelveld' passen we aan.	Wijzigen van de zin op pagina 31, laatste alinea naar: 'We onderschrijven het belang van deze gedragscode en de randvoorwaarden die daarmee gelden voor alle initiatiefnemers en projectontwikkelaars.'
Beuningen	Inwoner	Al enige tijd volg ik de discussie rond het kommengebied in Beuningen met betrekking tot de invulling er van. Het is mij duidelijk dat alle mogelijke invullingen van het gebied, te weten: Landbouw; Landschap en biodiversiteit; Mobiliteit; Energie; Recreatie en Natuur; Woningbouw; Economie; zeer belangrijk zijn. Ik wil benadrukken dat ik niet tégen genoemde doelen ben. Inmiddels wordt echter veel aandacht geschonken aan het voorkomen van hittestress, waaruit ik opmerk dat het belang van dit thema inmiddels opgewaardeerd dient te worden en minstens op gelijk niveau van de hiervoor genoemde doelen gewaardeerd dient te worden. Wat zijn woningen in tijden van hittestress zonder adequate oplossingen tegen dit fenomeen? Volgens wetenschappers is een boom of plantsoen in de straat niet voldoende, maar zullen robuuste groene eilanden of corridors gecreëerd moeten worden.	Dank voor uw uiteenzetting	
Beuningen	Inwoner	We staan aan de vooravond, lees ik in diverse bronnen, dat we naar een andere soort van economie moeten. Onbeperkte groei lijkt niet mogelijk, gelet op ruimte, grondstoffen, medewerkers, vervuiling, etc. Het lijkt mij in dit stadium zinvol met betrekking tot dit onderwerp een pas op de plaats te maken. Mogelijk ontstaan in de komende decennia onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen en automatisering andere basis uitgangspunten en ontwikkelen we een totaal ander economisch model?	Onbeperkte groei lijkt op termijn inderdaad niet mogelijk. Voor onze energievoorziening speelt echter iets anders; daar gaat het om een vervangingsopgave waarbij fossiele bronnen worden uitgefaseerd. Zo sluiten in 2030 de laatste Nederlandse kolencentrales. In het kader van het Klimaatakkoord zijn in de 30 Nederlandse RES regio's door de betrokken gemeenten, provincie, netbeheerder en waterschappen afspraken gemaakt om meer duurzame elektriciteit op te wekken. Klimaatverandering maakt in dat opzicht geen pas op de plaats.	
Beuningen	Inwoner	Zonnevelden zouden volgens mij niet op kostbare bodem geïnstalleerd moeten worden, maar op daken van de vele beschikbare fabriekshallen. Wellicht zou de overheid hier een rol in moeten spelen om dit (financieel en juridisch) mogelijk te maken?	Dit punt wordt vanuit de RES volledig ondersteund. Om die reden is in 2021 een zeer groot aandeel zon-op-dak opgenomen om bij te dragen aan de 1,62 TWh duurzame elektriciteitsopwek in 2030. In 2023 zijn tussen alle overheden afspraken gemaakt over de voorkeursvolgorde zon: er is een voorkeur voor daken, terreinen en objecten binnen bebouwd gebied, voor terreinen en objecten in landelijk gebied en bij uitzondering op landbouwgrond. In de praktijk blijft de realisatie van zon-op-dak projecten helaas achter. Om verschillende redenen, waaronder: - Dakconstructies van bedrijven die niet berekend en gebouwd zijn op veel zonnepanelen; - Problemen met de brandveiligheid op bedrijfsdaken, waardoor de installatie van zonnepanelen verzekeringstechnisch vaak niet mag; - Gebrek aan investeringsruimte, of andere financiële prioriteiten bij pandeigenaren: zij investeren bijvoorbeeld liever in hun bedrijfsprocessen dan in zonnepanelen op hun dak; - Netcongestie, waardoor de stroom op zonnige momenten de komende jaren niet meer geleverd kan worden aan het elektriciteitsnet; - Slechte financiële haalbaarheid: de investering in zonnepanelen wordt onder de huidige marktvoorwaarden niet meer terugverdiend binnen een afzienbare tijd. Ook met extra financiële en juridische instrumenten nemen we als overheden veel van deze knelpunten helaas niet weg	
Beuningen	Inwoner	Landbouw, Landschap en biodiversiteit, energie (windmolens), Recreatie en Natuur zouden, lijkt mij, goed samen kunnen gaan. Hiermee kan gewerkt worden aan biodiversiteit, vernatting, robuuste groene eilanden of corridors tegen hittestress, groene longen voor inwoners van Beuningen en Nijmegen West, recreatiemogelijkheden, wildcorridors, energie, etc.	Ook dit punt wordt volledig ondersteund. Zo kennen we in de regio het Groen-Blauw Raamwerk: https://www.gmr.nl/projecten/groen-blauw-raamwerk/ Daarnaast loopt er tot mei 2026 een subsidieregeling om ecologie en landschap te versterken om en nabij energieprojecten binnen de regio: https://www.gmr.nl/res/kwaliteitsbudget/	

Gelderland algemeen	Inwoner	Graag reageer ik op het ontwerp van de RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. De noodzaak van verduurzaming van de energievoorziening begrijp ik. Mijn zorgen richten zich echter op de wijze waarop dit in de RES wordt vormgegeven en op de beperkte aandacht voor gezondheid, welzijn en leefomgeving van inwoners. In het ontwerp blijft een fundamenteel dilemma onderbelicht: het realiseren van klimaatdoelen versus de bescherming van gezondheid en leefkwaliteit van omwonenden. Overheden hebben niet alleen een verantwoordelijkheid voor het behalen van klimaatdoelen, maar ook een zorgplicht voor hun inwoners. Die zorgplicht vraagt om expliciete en volwaardige aandacht voor gezondheidseffecten, zowel vooraf als na eventuele realisatie. Opvallend is dat gezondheid en welzijn in het ontwerp RES 2.0 niet expliciet worden benoemd. Dit is zorgelijk, mede gezien onderzoeken – waaronder van het RIVM – waaruit blijkt dat windturbines kunnen leiden tot overlast en ervaren gezondheidsklachten. Ook ervaren klachten dienen serieus te worden meegewogen, ondanks dat biomedische causaliteit niet altijd is vastgesteld.	Juist vanwege de zorgen over gezondheid, welzijn en leefomgeving die u uit, is in 2022-2023 een milieueffectonderzoek (planMER) uitgevoerd met de gehele regio als onderzoeksgebied. Deze RES 2.0 en de zoekgebieden voor windenergie zijn daarmee gebaseerd op meer dan 1.000 pagina's aan milieueffectinformatie. Het thema leefomgeving was daarbij een van de vier alternatieven in dit milieueffectonderzoek. Op die wijze zijn gezondheid, welzijn en leefomgeving juist zeer uitvoerig meegenomen in de totstandkoming van de RES 2.0. Dit milieueffectonderzoek is bijgevoegd als bijlage en alle informatie over het onderzoek is hier te vinden: https://www.gmr.nl/res/plan-mer-res-groene-metropoolregio-arnhem-nijmegen/	
Gelderland algemeen	Inwoner	Daarnaast roept de RES vragen op over realisme en schaalniveau. In de RES wordt een grote verantwoordelijkheid bij de regio gelegd voor een wereldwijd probleem. Het is de vraag of een regionale aanpak met regionale doelen bijdraagt aan het oplossen van dit wereldwijde probleem, terwijl alternatieven op bovenregionaal of (inter)nationaal niveau effectiever zijn met minder impact op gezondheid. De RES lijkt bovendien beperkt open te staan voor voortschrijdend inzicht en alternatieve oplossingen, zoals windenergie op zee of IJsselmeer of de mogelijkheden tot het steeds schoner opwekken van kernenergie.	Een regionale aanpak met regionale doelen is een puzzelstuk in het wereldwijde probleem. Het lost daarmee zeker niet het gehele wereldprobleem op, maar draagt daar op regioniveau wel aan bij. Ook in onze regio hebben we immers een deel van die verantwoordelijkheid te nemen. De doelen van de RES lopen daarbij tot 2030. Voor die tijd zijn er binnen onze regio helaas geen alternatieve oplossingen zoals kernenergie beschikbaar. Wel wordt parallel aan de RES onderzoek gedaan naar kernenergie in Gelderland. Ook windenergie op zee is een parallel traject vanuit de landelijke overheid.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Zijn provincie en gemeenten bereid gezondheidseffecten als volwaardig onderdeel in de RES op te nemen, ook als dit tot aangepast beleid leidt?	Zoals gezegd vormt het milieueffectonderzoek, de planMER, de basis voor deze RES 2.0. Daarmee zijn ook gezondheidseffecten een volwaardig onderdeel van de RES.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Wordt erkend dat eerder aangewezen zoekgebieden vanwege gezondheidsrisico's ongeschikt kunnen zijn voor windenergie?	Uit de planMER komt onder andere naar voren dat de eerder aangewezen zoekgebieden (in de RES 1.0) geschikt of geschikt te maken zijn voor de ontwikkeling van windenergie.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Hoe worden gezondheidseffecten, incl. de ervaren gezondheidseffecten, vooraf locatiespecifiek onderzocht en achteraf pro actief gemonitord en geëvalueerd?	Op het moment dat een initiatiefnemer een windproject wil ontwikkelen volgt aanvullend milieueffectonderzoek (een projectMER) en participatie op lokaal niveau. Het gaat daar om locatiespecifieke data, waarin opnieuw de gezondheidseffecten worden meegenomen. Daarbij heeft iedere initiatiefnemer zich te houden aan het geldende windbeleid. De vraag of achteraf wordt gemonitord hangt samen met de afspraken die de iniatiefnemer maakt met het bevoegd gezag (de gemeente of de provincie) en de omwonenden, bijvoorbeeld als uitkomst van het participatietraject. Op landelijk niveau liggen er al enkele jaren concept-windnormen die nog wachten op vaststelling door de landelijke overheid. Op het moment dat deze windnormen worden vastgesteld en in werking treden, wordt monitoring achteraf een verplichting voor initiatiefnemers van windprojecten. Monitoring en handhaving vindt ook nu al plaats door de Omgevingsdienst.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Welke set van maatregelen wordt vooraf met de omwonenden afgesproken voor het geval de gezondheidseffecten groter zijn dan vooraf ingeschat?	Dit is projectafhankelijk en kan onderdeel zijn van het participatieproces waarbij afspraken worden gemaakt tussen de initiatiefnemer van een windproject en de omgeving.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Hoe wordt het spanningsveld tussen klimaatdoelen en gezondheid transparant en zorgvuldig afgewogen en gecommuniceerd?	De vraag is of hier een spanningsveld bestaat. Iedere ruimtelijke ingreep heeft potentieel gevolgen voor de gezondheid van omwonenden. Om de omgeving te beschermen tegen gezondheidseffecten van ruimtelijke ingrepen kennen we in ons land een uitgebreide set aan normen, gebaseerd op milieu, natuur en gezondheid (RIVM) en een set aan wetgeving en afspraken. Dat is voor ruimtelijke ingrepen om klimaatdoelen te bereiken niet anders. Op het moment dat onderzoek ter voorbereiding van een ruimtelijke ingreep aangeeft dat deze ingreep een effect heeft dat boven een vastgestelde norm uitkomt (en daardoor de gezondheid van omwonenden en/of natuur en milieu schaadt), wordt geen vergunning afgegeven.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Zijn partijen bereid gezondheid en leefomgeving leidend te laten zijn en klimaatdoelen daarop aan te passen of anders in te vullen? Indien dat niet het geval is: hoe wordt dit specifieke besluit incl. afweging dan transparant en eerlijk gecommuniceerd met inwoners, in het bijzonder met degenen die de gevolgen zullen ondervinden?	Gezondheid en leefomgeving worden als gezegd beschermd via een uitgebreide set aan wetgeving en afspraken. In het geval dat het niet mogelijk blijkt om binnen die wetsbescherming de klimaatdoelen te bereiken, worden die doelen niet bereikt. Overigens heeft het niet behalen van klimaatdoelstellingen mogelijk aanzienlijk grotere negatieve gezondheidseffecten. In dat geval dient - op landelijk of Europees niveau - een discussie te worden gevoerd over de vraag welke gevolgen voor gezondheid en leefomgeving belangrijker zijn.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Welke concrete maatregelen volgen bij onaanvaardbare overlast?	In dat geval is het aan het bevoegd gezag (de overheid die de vergunning heeft afgegeven) om in te grijpen en te handhaven. Concrete maatregelen hangen daarbij af van het type en omvang van de onaanvaardbare overlast.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Is verwijdering of verplaatsing van windturbines een reële optie?	Zeker. In een enkel geval kan een rechter hiertoe beslissen.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Zijn er voldoende middelen gereserveerd om maatregelen te nemen om gezondheid te borgen? Zijn er voldoende middelen gereserveerd om gezondheidseffecten op te lossen indien deze zich voordoen? Ook als dit leidt tot compensatie voor verhuizingen of ingrijpende aanpassingen aan woning en tuin? Ik doel hier nadrukkelijk niet op het 'afkopen' van gezondheidseffecten.	We nemen hier aan dat u doelt op de ontwikkeling van een windproject. De verantwoordelijkheid voor het nemen van maatregelen om gezondheid te borgen ligt dan bij de initiatiefnemer van het windproject. Die partij dient daarvoor voldoende middelen te reserveren en met de omgeving een plan op te stellen via een participatietraject.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Wordt erkend dat, wanneer een groep inwoners onevenredig wordt belast voor een groot maatschappelijk doel, de maatschappij (via de betrokken partijen en overheden) ook collectief de lasten van maatregelen en compensatie moet dragen? Mogelijk wordt de stroom dan duurder, maar op die manier dragen we wel gezamenlijk de negatieve gevolgen van de energietransitie.	U lijkt hier te doelen op nadeelcompensatie of planschade. Ook daarvoor zijn in onze wetgeving afspraken opgenomen. Deze staan hier beschreven: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/vraag-en-antwoord/waar-kan-ik-schadevergoeding-aanvragen-na-planschade	
Gelderland algemeen	Inwoner	Op welke wijze staan provincie en gemeenten open voor alternatieven om klimaatdoelen te realiseren?	Gemeenten en provincie staan hier volledig voor open. Zo waren er in de RES 1.0 ook drie initiatieven voor waterkrachtprojecten opgenomen. Deze projecten blijken echter alle drie op financieeltechnische gronden niet realiseerbaar voor de iniatiefnemers. De realiteit is dat er voor de RES doelen van 2030 geen alternatieven lijken te zijn; er heeft zich nog geen initiatiefnemer gemeld met een haalbaar alternatief plan. Parallel wordt door de betrokken overheden gekeken naar de periode na 2030. Daarvoor wordt bijvoorbeeld in Gelderland onderzoek gedaan naar de rol van kernenergie. Ook wordt breder gekeken dan elektriciteit, namelijk naar de mogelijkheden voor de toepassing van waterstof, geothermie, aquathermie en hoge temperatuur warmteopslag.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Hoe wordt over de grenzen van de regio heen gekeken en samengewerkt op bovenregionaal, nationaal of internationaal niveau?	Gelderland kent zes RES regio's. Tussen die regio's vindt bestuurlijke afstemming plaats. Op landelijk niveau gebeurt dit binnen het Nationaal Programma RES (NPRES). Internationaal hebben de RES regio's geen rol, maar vindt tussen de nationale overheden overleg plaats via de EU.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Zijn partijen bereid te accepteren dat regionale afspraken mogelijk niet haalbaar zijn en (deels) teruggelegd moeten worden bij landelijke of Europese overheden en dat de regio op een realistische manier bijdraagt aan het wereldwijde doel?	Met de publicatie van de RES 2.0 geven alle samenwerkende partijen aan dat zij achter hun gezamenlijke klimaatdoel staan en samen verantwoordelijkheid nemen voor de realisatie van deze gezamenlijke afspraak. Met andere woorden: alle RES partners onderschrijven nu dat de RES 2.0 op een realistische manier bijdraagt aan het wereldwijde doel. Iets anders is nu niet aan de orde.	
Gelderland algemeen	Inwoner	Ik vraag u met klem om de RES 2.0 niet alleen te benaderen als een technische of bestuurlijke exercitie, maar als een document dat diep ingrijpt in het dagelijks leven van mensen. Het is hierin niet alleen van belang dat het beleid past binnen de juridische kaders, maar vooral dat het beleid deugt en verantwoord is en rekening houdt met alle aspecten waaronder gezondheid, welzijn en leefomgeving.	We onderkennen dit volledig. Precies om die reden is gekozen voor dit uitvoerige en zorgvuldige traject, inclusief de uitvoering van het milieueffectonderzoek als basis voor de RES 2.0.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Namens de Malle Molens Midden Betuwe maak ik gebruik van de mogelijkheid zienswijzen in te brengen naar aanleiding van het er inzage gelegde Ontwerp RES 2.0. Wij zijn gevestigd in de gemeente Overbetuwe.	Dank voor het insturen van uw zienswijze.	

Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Inleiding De Groene Metropool Regio waar Overbetuwe deel van uitmaakt heeft een ontwerp ter inzage gelegd van een Regionale Energiestrategie (RES 2.0). Eerder is gebleken dat de landelijke doelstelling voor groene energie opwek al is gehaald Het blijkt nu dat ook de doelstelling, die de regio aan de gemeenten voor 2030 had opgelegd, vrijwel gehaald is. Er is alleen nog een tekort aan zonnepanelen op bedrijfsgebouwen maar daaraan wordt gewerkt. De doelstelling van het klimaatbeleid is overigens dat de CO2-uitstoot wordt beperkt. Als dit landelijk is gehaald is een (tijdelijk) tekort op regionaal niveau niet meer van belang. CO2 houdt zich immers niet aan de grenzen van gemeenten of regio's. Toch gaat de regionale strategie er van uit dat er veel meer moet gebeuren. Er wordt geen nieuw energiedoel gesteld maar er wordt gewoon besloten dat er veel meer windenergie nodig is, zonder alternatieven af te wegen. De helft van alle groene energie in de regio zou voortaan met windturbines moeten worden gewonnen.	In 2021 hebben de 16 regiogemeenten, de provincie en de drie waterschappen in hun RES 1.0 afgesproken om in 2030 1,62 TWh duurzame elektriciteit op te wekken. Ook was één van de afspraken destijds om te werken aan een betere wind-zonverhouding (idealiter van 50%-50% per onderstation). In deze RES 2.0 staat beschreven dat het gestelde doel nog niet is bereikt, daarvoor mist nog 0,30 TWh aan duurzame elektriciteitsopwek. Gezien de zeer scheve balans tussen zonne- en windenergie op het elektriciteitsnet en de netcongestie die daarmee gepaard gaat, is het vergroten van het deel windenergie in de afgelopen jaren urgenter geworden. Alternatieve duurzame elektriciteitsvormen zijn daarbij zeer welkom. De realiteit is echter dat geen enkele initiatiefnemer hiervoor een haalbaar plan heeft ingediend waarmee het RES doel in 2030 kan worden behaald.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Regionale energiestrategie werpt mist op en stelt gemeenten voor voldongen feiten. De Ontwerp RES 2.0 is voor burgers en gemeenteraadsleden heel onduidelijk is en werpt mist op over wat het beleid is. Toch is doel van het stuk om de gemeenten te binden aan de gemaakte afspraken (zelf-bindend voor betrokken overheden).	We vinden het jammer te lezen dat deze Ontwerp RES 2.0 voor u onduidelijk is. Er is veel zorg besteed om deze complexe materie zo eenvoudig als mogelijk weer te geven. De RES 2.0 is daarbij een product van de gemeenten zelf; de 16 gemeenten hebben dus zelf de inhoud van deze RES 2.0 bepaald en gepubliceerd voor zienswijzen.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	De ontwerp RES 2.0 houdt in dat nu afgesproken wordt om de verhouding zonne-energie en windenergie op te hogen naar 50%/50% terwijl deze eerder 11%/89% was.	Het verbeteren van de verhouding tussen zon en wind is een afspraak uit de RES 1.0. Een verhouding van 50%-50% per onderstation is daarbij (vanuit netperspectief) het ideaal, al zal dit in de praktijk op bijna geen enkel onderstation worden gehaald.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	In het rapport worden verder de zoekgebieden, die eerder zonder onderbouwing waren aangegeven als "mogelijk voor windturbines te gebruiken", nu als vaststaand gepresenteerd.	We gaan er vanuit dat u hier doelt op de RES 1.0 zoekgebieden voor windenergie. Die zijn al in 2021 vastgesteld bij de RES 1.0. Wel is het zo dat destijds een gedegen milieutechnische onderbouwing miste. Het had dus zo kunnen zijn dat het milieueffectonderzoek aanleiding gaf om één of meerdere van deze zoekgebieden te herzien. Het milieueffectonderzoek (de planMER in bijlage 1 van deze ontwerp-RES) geeft daar echter geen aanleiding toe. Het onderzoek brengt objectief alle mogelijke gebieden voor windenergie in beeld zonder daarin voorkeuren aan te geven. Dat is aan de gemeenten. De RES 1.0 zoekgebieden blijven daarmee ongewijzigd, op één kleine herziening na door de vaststelling van het 'Koersdocument actualisatie Omgevingsvisie' door de gemeenteraad van Overbetuwe op 8 april 2025.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Het milieueffectrapport, dat erbij wordt gevoegd, geeft niet aan wat de milieueffecten zijn voor de keuzen van de zoekgebieden en de aantallen windturbines waarvan wordt uitgegaan. Toch is eerder door de Commissie voor de milieueffectrapportages opgedragen te aan te geven wat de milieueffecten zijn als er gekozen wordt voor 50% windenergie.	Voor specifieke windprojecten wordt milieutechnisch vervolgonderzoek gedaan (een projectMER). Daarin kunnen meerdere alternatieven met aantallen windturbines per gebied worden onderzocht. De Commissie m.e.r. geeft advies op milieueffectonderzoeken, maar zij kan initiatiefnemers (en overheden) niets opdragen. We zijn daarbij onbekend met het advies van de Commissie m.e.r. waarnaar u verwijst. Wél heeft de commissie m.e.r. geadviseerd om de gevolgen voor natuur en landschap tot in meer detail te onderzoeken. Binnen een aantal gemeenten heeft dit al plaatsgevonden via een lokaal proces om tot gemeentelijk windbeleid te komen. Het is ook mogelijk in een projectMER.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Er wordt helemaal toegewerkt naar een redenering om het voor het 50/50 beleid gewenste aantal windturbines te kunnen halen. Er wordt niet gekozen voor een variant waarbij de kwaliteit van de woonomgeving voor de burgers gewaarborgd wordt, omdat er dan te weinig windturbines ook alternatieven die op bescherming van natuur of landschap gericht zijn, zouden tot te weinig turbines leiden. Het stuk bevat eigenlijk geen keuze maar wekt de indruk dat het oude beleid in de vorige RES 1.0 dat volstrekt niet onderbouwd of afgewogen was, het enige alternatief lijkt te zijn.	De realiteit is dat de alternatieven voor duurzame elektriciteitsopwek voor 2030 zeer beperkt zijn. Zo waren er in de RES 1.0 nog drie initiatieven voor waterkrachtprojecten opgenomen. Deze projecten blijken echter alle drie op financieel-technische gronden niet realiseerbaar voor de iniatiefnemers. De realiteit is dat er voor de RES doelen van 2030, buiten zonne- en windenergie geen alternatieve duurzame elektriciteitsprojecten lijken te zijn. We staan evenwel open voor de initiatiefnemers en hun projecten/technieken die dit 2030 doel helpen behalen.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Verantwoorde afweging door gemeenten is niet meer mogelijk. De gemeenten wordt opgedragen binnen de gemaakte afspraken in de RES 2.0 af te wegen niet of, maar alleen waar binnen de zoekgebieden de windturbines mogen komen. Het probleem wordt doorgeschoven naar gemeente. Zij krijgen als het ware de taak de hete aardappel door de burgers te laten slikken. De burger krijgt pas inspraak als de gemeenten met de initiatiefnemers afspraken hebben gemaakt. Dit leidt tot handjeklap met de betrokken wethouder. Er worden door gemeenten vooraf geen programma's van eisen opgesteld waarop de burgers inbreng hebben. En kritiek op de aangewezen zoekgebieden zal worden afgewezen "omdat het zo is afgesproken binnen de regio."	Als gezegd is deze Ontwerp RES 2.0 het product van de gemeenten zelf; de 16 gemeenten hebben dus zelf de inhoud van deze RES 2.0 bepaald en gepubliceerd voor zienswijzen. Er wordt hen niets opgedragen. Iedere gemeente neemt zelf de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan het gezamenlijk vastgestelde RES doel. Ook de wijze waarop een gemeente binnen haar gemeentegrenzen invulling geeft aan de ontwikkeling van windprojecten staat haar vrij.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Onjuiste geluidnormen en veronachtzamen infrageluidproblemen. Het stuk gaat uit van geluidnormen van vroeger, waardoor de afstand tussen woningen en windturbines zo beperkt mogelijk wordt gehouden. Er wordt niet gewacht op de komende landelijke normen die naar verwachting strenger zullen zijn. In die geluidsnorm van het activiteitenbesluit zit een ernstige fout ingebakken. Er wordt geen rekening gehouden met het karakter van het geluid van windturbines. Dat is geen constant geluid, maar een ritmisch geluid met wisselende frequenties en daardoor veel indringender. Verder wordt er geen rekening gehouden met infrageluid, geluid dat niet hoorbaar is maar wel een zeer nadelige invloed heeft op het menselijk lichaam (hoofdpijn, slaapstoornis). Recent onderzoek uit Zweden heeft aangetoond dat infra geluid kilometers verder draagt dan hoorbaar geluid. Toch wordt de effecten van infrageluid niet onderzocht en worden daarvoor alleen de achterhaalde norm voor hoorbaar geluid gehanteerd.	Het klopt dat in de tussentijd landelijke concept-windnormen zijn gepbuliceerd. De vaststelling van deze normen laat op zich wachten, maar op het moment dat ze inwerkingtreden gelden ze ook voor onze regio en de gemeente Overbetuwe. In die concept-normen is ook een extra toeslag van 5 decibel bovenop de geluidsnorm opgenomen voor tonaal geluid waar u naar verwijst. De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. Nieuw onderzoek dat goed onderbouwd en ge-peer-reviewed is, kan hieraan worden toegevoegd.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Veel te geringe afstand tussen windturbines en woningen. Hoewel in het milieueffectrapport een norm voor een verantwoorde leefomgeving van 700 meter wordt genoemd (zonder rekening te houden met infrageluid, zie hierboven) wordt gekozen voor het criterium dat geluid alleen niet toelaatbaar is als dit jaargemiddeld 47 dB(A) is. Het gevolg is dat gekozen wordt voor een geringe afstand tussen windturbines en woningen: de afstand tussen woningen en turbines behoeft dan maar 385 meter te zijn. Uit een vergelijking met wat in andere landen in Europa als afstand wordt gehanteerd, blijkt dat Nederland samen met Nedersaksen de minste bescherming aan bewoners bieden. Andere landen zoals Polen, Beieren en het Verenigd Koninkrijk eisen een afstand van meer dan 1000 meter	De 700 meter waarmee in het Leefomgevingsalternatief van het milieueffectrapport wordt gerekend geldt niet als criterium voor een 'verantwoorde leefomgeving'. Het gaat hier om een zeer grote afstand tot woningen, om te onderzoeken óf en welke gebieden er in dat geval nog overblijven binnen de regio. In de samenvattende kaarten wordt inderdaad gebruik gemaakt van een minimale afstand, juist om maximale afwegeingsruimte over te houden op projectniveau voor gemeenten, projectontwikkelaars en ook omwonenden. Op dit projectniveau moet immers aanvullend onderzoek worden gedaan via o.a. een projectMER en op basis van een participatieplan. Ieder project is daarbij gehouden aan de geldende wetgeving, waaronder de regel dat een windturbine op minimaal 2x de tiphoogte van een woning moet worden geplaatst (zodra de provinciale Omgevingsverordening van kracht is).	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Pas op de plaats nodig totdat duidelijk is waar het netwerk extra energie van de zonnevelden en windturbines kan verwerken. In het RES 2.0 is aangegeven dat het de bedoeling was om duidelijkheid te scheppen over de toekomstige inrichting van het energiesysteem, waarbij nieuwe invoer van elektriciteit zonder congestieproblemen op een efficiënte manier naar de gebruikers wordt geleid. De regio heeft daarover geen afspraken kunnen maken met de energiebeheerders. Daarom is de planning van toekomstige uitbreidingen van de zonnepanelen en windturbinevelden op los zand gebaseerd. De keuze voor de verhouding tussen zon en wind en de aanwijzing van zoekgebieden zijn daardoor voorbarig. Bezint eer ge begint.	Het tegendeel is waar. Er is constante afstemming met zowel de regionaal netbeheerder Liander, als met de landelijk netbeheerder TenneT. Zij hebben bij de uitbreidingsopgave van hun netwerken immers continue antwoord nodig op de vraag waar extra opwek (en afname) van elektriciteit wordt gepland. Daarbij sluiten de laatste Nederlandse kolencentrales in 2030 hun deuren, gaat de elektrificatie van onze woningen en auto's onverminderd voort en doet ook klimaatverandering geen pas op de plaats.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Lokaal eigendom als doekje voor het bloeden De RES 2.0 gaat er van uit dat het nadeel voor omwonenden meer dragelijk wordt als er de windturbineprojecten voor 50 % lokaal eigendom zijn, waarbij gedacht wordt aan energie coöperaties. De praktijk is dat de leden van energie coöperaties vrijwel nooit in de directe omgeving van de energieopwekking wonen. Lokaal eigendom leidt er dus toe dat het profijt van de energieopwekking grotendeels terecht komt bij lieden die ver weg wonen en geen hinder ervaren van de windturbines. Een schijnoplossing dus.	Er zijn veel verschillende manieren om invulling te geven aan 'lokaal eigendom'. Ook dit kan op projectniveau worden besproken tijdens het participatietraject. Zo hoeft het niet te gaan om aandeelhoudersconstructies, maar kan de invulling bijvoorbeeld ook plaatsvinden via een gebiedsfonds.	
Overbetuwe	Malle Molens Betuwe	Conclusie De concept regionale energiestrategie RES 2.0 is een verhullend stuk dat alleen gericht is op het realiseren van meer windturbines en daarbij volledig voorbijgaat aan de belangen van de omwonenden. Dit beleid neemt de ruimte voor een verantwoorde afweging op gemeentelijk niveau weg en biedt de mogelijkheid om de bezwaren en beroep van omwonenden te kunnen afwijzen. Dank voor de gelegenheid om onze zienswijze aan u te presenteren. We hebben ons commentaar op hoofdlijnen hierboven gegeven. We zijn graag bereid een en ander mondeling toe te lichten en meer op de details in te gaan.	We vinden het jammer dat u tot deze conclusies komt en beogen met deze RES 2.0 in feite het tegenovergestelde. Evenwel danken we u hartelijk voor uw zienswijze.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Middels deze brief wil de Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal graag een zienswijze indienen betreffende de ontwerp RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	

Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	De Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal kan zich in grote lijnen goed vinden in de 'Ontwerp RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen'. Ze ondersteunt het idee om vanwege de enorme problemen met betrekking tot netcongestie de suggestie voor gemeenten om in te zetten op isolatie, netbewust bouwen, netbewuste installaties en netondersteunende opslag te stimuleren met als leidend principe "local for local". Ook het inzetten op een diverse energiemix is daar een belangrijk onderdeel van. Ook ondersteunen wij het idee om het stimuleren van betrokkenheid van het gebied bij de energietransitie, onder andere via participatie en de mogelijkheid tot lokaal eigendom van opwek en opslag.	Dank voor uw ondersteunende woorden.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Er wordt in de RES 2.0 uitgebreid stilgestaan bij allerlei aspecten van de energietransitie, maar één onderwerp wordt niet besproken: het dogma van de economische groei. Ons hele bestel is gebaseerd op economische groei, maar die groei zorgt ervoor dat het energiegebruik ook groeit en ongelimiteerd blijft groeien. Bij een economische groei van 3% betekent dat een verdubbeling per 24 jaar. Hadden we 50 jaar geleden, toen de klimaatproblematiek al bekend was, maatregelen genomen en nagedacht over hoe te leven zonder economische groei, dan was de RES misschien helemaal niet nodig geweest. Nu zitten we met de gebakken peren, waarbij het dogma van de economische groei, dus ook van de daaraan gekoppelde groei van het energiegebruik, nog steeds niet ter discussie staat en er nauwelijks over nagedacht wordt. Dat betekent dat we blijven dweilen met de kraan open. Ook de RES besteedt geen aandacht aan dit heikele onderwerp. Dat we hier met een mondiaal probleem van doen hebben, te groot voor onze regio, neemt niet weg dat ook de inwoners van de RES-regio een rol spelen in dit marktwerkende dogma. Eigenlijk is de motor van de economische groei consumentisme. Door minder te kopen en duurzamere producten te promoten en aan te schaffen draait de consument zelf aan de knoppen. Daarom is het van belang dit onderwerp te benoemen.	In uw zienswijze wijst op de relatie tussen economische groei, consumentisme en een toenemende energievraag. Daar ligt inderdaad een duidelijke relatie. De RES 2.0 richt zich echter op de regionale uitvoering van de landelijke klimaatdoelen en heeft als scope het in beeld brengen van duurzame energieopwek, warmtetransitie en bijbehorende infrastructuur. Het economisch groeimodel en consumptiepatronen vallen buiten het mandaat van de RES en worden op andere bestuurlijke niveaus en in ander beleid afgewogen. In het vervolg op de RES 2.0 zal de RES organisatie wel de ontwikkeling van de energievraag en de afstemming tussen vraag en aanbod van energie in beeld brengen, inclusief mogelijke knelpunten. Hiermee wordt binnen de scope van de RES invulling gegeven aan de samenhang tussen energiegebruik en maatschappelijke ontwikkelingen.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Een ander heikel onderwerp, waar de RES 2.0 omheen zeilt omdat het ook een mondiaal probleem is, is of er planetair wel genoeg grondstoffen beschikbaar zijn om economisch maar door te blijven groeien en om de energietransitie te bewerkstelligen. Zijn er wel genoeg grondstoffen voor al die zonnepanelen, windturbines, batterijen, energieleidingen, etc.? Bovendien komen veel kritieke mineralen uit gebieden met arbeidsuitbuiting, kinderarbeid (kobaltwinning in Congo) en zwakke milieuregulering. Mijnbouw veroorzaakt ontbossing, watervervuiling, bodemuitputting en biodiversiteitsverlies. Daarnaast ontstaan nieuwe afhankelijkheden van bijvoorbeeld China wat geopolitieke risico's schept. Regionaal kunnen we net als bij de economische groei hier niets aan doen, maar dat betekent niet dat dit probleem niet benoemd en besproken mag worden. Netcongestie stond 20 jaar geleden ook niet op het politieke netvlies, behalve bij energiebedrijven. Nu speelt het een hoofdrol.	U vraagt aandacht voor de beschikbaarheid van grondstoffen, de milieueffecten en sociale omstandigheden rond de winning van kritieke materialen die nodig zijn voor de energietransitie. Dit zijn reële en breed erkende aandachtspunten binnen het nationale en internationale energiedebat. De RES 2.0 richt zich echter op de regionale vertaling van vastgestelde klimaatdoelen en op de ruimtelijke en energetische inpassing van duurzame energieopwek en warmtetransitie. Vraagstukken rond mondiale grondstofbeschikbaarheid, internationale ketens, arbeidsomstandigheden en geopolitieke afhankelijkheden vallen buiten de invloedssfeer en het mandaat van de RES. Dit neemt niet weg dat deze onderwerpen op regionaal en gemeentelijk niveau en in Europees verband worden	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Dat betekent dat er een stip aan de horizon gezet moet worden; dat we moeten kijken waar we heen willen als maatschappij. Als duurzaamheid en milieuvriendelijkheid daarin leidend zijn, moet je geen ontwikkelingen bevorderen die in dat opzicht ongewenst zijn. Een voorbeeld is het gebruik van mestvergisters. Mestvergisters in de landbouw zijn bijvoorbeeld niet duurzaam. Behalve het ingrediënt mest moet voor de bacteriën die het gas produceren ook suikers toegevoegd worden, waarvoor in de praktijk mais verbouwd wordt. De mestvergisters moeten bovendien verwarmd worden (vaak met fossiel aardgas). Daarnaast is het mestprobleem een mondiaal probleem. Voor het verbouwen van krachtvoer (o.a. soja) wordt elders op grote schaal bos gekapt. Het wordt op een niet-milieuvriendelijke manier verbouwd en zorgt dat voor voedselproductie noodzakelijke meststoffen in die productielanden aan de bodem onttrokken worden, terwijl ze hier een groot mest-, water- en stikstofprobleem veroorzaken. Voor iedere hectare melkveegrasland is er 1,7 hectare elders in de wereld nodig om krachtvoer te verbouwen voor onze zuivel- en vleesproductie. Bovendien lost de mestvergister het mineralenprobleem niet op en haalt alleen de energie eruit. Het is dus van belang dat er een stip op de horizon komt, er dus gekeken wordt waar we heen moeten en of die energiedrager wel in dat beeld past. Dat gebeurt in de RES 2.0 overigens wel bij het onderwerp warmtenetten, waar gesteld wordt dat belangrijke leveranciers van warmtenetwarmte, de afvalverwerkers, in de toekomst mogelijk minder afval te verbranden hebben omdat we moeten gaan recyclen.	Inderdaad zijn duurzaamheid en milieuvriendelijkheid leidend en vermijden we in het kader van de RES 2.0 energiebronnen die daar niet aan voldoen. Daar stelt ook de rijksoverheid strenge eisen aan. Overigens bestaan er ook zogenaamde mono-mestvergisters, waar alleen mest wordt ingevoed, en waar het digestaat wordt opgewerkt tot bruikbare meststoffen. Het doel is dan niet grootschalig zoveel mogelijk gas te produceren, maar het lokaal en kleinschalig verwerken van beschikbare dierlijke mest. Het vrijkomende gas kan dan lokaal worden ingezet.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	De WMG zet ook vraagtekens bij het grootschalige gebruik van windenergie. De windturbines worden steeds groter en daardoor niet alleen steeds landschapontsierender, maar ook luidruchtiger, omdat de vleugeltippen van de wieken steeds hogere snelheden bereiken. Hierdoor neemt de kwaliteit van de leefomgeving sterk af. De RES 2.0 houdt hier overigens ook rekening mee door plaatsen met grote landschappelijke en natuurwaarden te ontzien. Daarnaast worden de windreuzen dodelijker voor vleermuizen en vogels. Bossen zijn voor ons taboe voor windturbines. Deze ecosystemen hebben hun eigen lokale energiehuishouding op orde. Er zijn betere alternatieven te bedenken: hoewel bij windturbines op zee ook vraagtekens zijn, lijkt het erop dat ze het zeeleven onder water kunnen bevorderen doordat ze een aanhechtingsplaats vormen en de visserij in windmolenparken verboden is. Bovendien waait het op zee harder, waardoor een windturbine meer energie levert dan op land. We zien echter dat het animo door marktpartijen daar sterk afneemt vanwege het economische verdienmodel, juist vanwege de prijsfluctuatie als gevolg van de opmars van duurzame energie. De Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal is sterk voorstander van het 'local to local' principe op een netbewuste en grondstoffenbewuste wijze. Daarbij wil zij enkele ideeën ter uitwerking aandragen, die niet als zodanig genoemd zijn, maar misschien als voorbeeld in het rapport kunnen komen.	Dank voor uw uiteenzetting.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Basaltaccu's Basaltaccu's zijn goed geïsoleerde bouwwerken of schuurtjes vol met basalt, een algemene grondstof die veel warmte kan vasthouden. Ze zijn aangesloten op zonnepanelen van de wijk of het gebouw waar ze staan. In de zomer wordt de energie die niet direct gebruikt wordt niet het elektriciteitsnet op gestuurd, maar in de basaltaccu gebruikt om de stenen op te warmen. Die kunnen na verloop van tijd 350°C worden. Daarmee kunnen in de winter eenvoudig de goed geïsoleerde woning of de wijk verwarmd worden, zonder dat dat stroom kost. Deze manier van energieopslag is technisch eenvoudig, kost nauwelijks zeldzame grondstoffen en gaat netcongestie tegen.	Inderdaad is warmteopslag voor de warmtetransitie essentieel en zijn basaltaccu's daarvoor technisch interessant. Het is aan eindgebruikers om die technologie op te pakken. Vanuit de RES regio richten we ons op kennisdeling om te zorgen dat gemeenten op de hoogte zijn van dergelijke innovatieve ontwikkelingen.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Knotwilgen (en snoeihout) Knotwilgen of andere knotbomen kunnen lokaal een bijdrage leveren aan de energietransitie. Knotwilgen worden eenmaal per 3 à 4 jaar geknot. Voordeel van het gebruik van knotwilgen zijn: makkelijk oogstbaar doordat ze in bermen van wegen staan. De grond van die bermen is eigendom van gemeenten of provincies, waardoor grondkosten geen rol spelen. Na knotten leven de bomen gewoon door en de stammen worden steeds dikker, waardoor ze naast dat ze brandstof leveren toch steeds netto CO_2 uit de atmosfeer blijven vastleggen (anders dan hele bomen die uit Canada geïmporteerd worden). Knotwilgen zijn goed voor de biodiversiteit en ook de bermvegetatie blijft intact. Ook snoeihout dat jaarlijks veelvuldig vrijkomt bij groenbeheer kan hiervoor gebruikt worden.	Bedankt voor uw signaal. Over de inzet van biomassa als energiedrager bestaan verschillende meningen. Het is daarom aan de betreffende gemeente om hierin een keuze te maken. Het streven moet ons inziens zijn om biomassa op een zo hoogwaardig mogelijke wijze toe te passen.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Biochar Biochar, ook wel houtskool genoemd, ontstaat door verbranding zonder zuurstof (pyrolyse). Niet alleen hout is een grondstof voor dit proces, maar ook alle andere organische stoffen, dus ook organisch afval of bermmaaisel. Het voordeel van pyrolyse is dat de koolstof die daarbij ontstaat altijd in die vorm aanwezig blijft, tenzij het verbrand wordt. Bij compostering komt de vastgelegde CO_2 uiteindelijk weer vrij. Wanneer biochar in akkers ondergeploegd wordt, heeft dat een gunstige invloed op de bodemvruchtbaarheid doordat het mineralen adsorbeert die daardoor moeilijker uitspoelen, maar wel bruikbaar voor het gewas blijven. Zo wordt uitspoeling van stikstof naar het grondwater beperkt, neemt de grondwatervervuiling af en daarmee ook het oppervlaktewater. Tevens blijft de koolstof in de bodem altijd koolstof en betekent dit dat CO_2 opgeslagen wordt op een eenvoudige en goedkope manier. Er worden in Duitsland installaties gebouwd (Pyreg) die de lokale afvalverbrander economisch zou kunnen gebruiken om bermmaaisel, snoeihout, GFT (in theorie ook zuiveringsslib) om te zetten in biochar. Tijdens het proces komt ook warmte vrij die als energie kan worden gebruikt.	Bedankt voor uw signaal. Biochar is ons bekend. Ook in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen heeft in het verleden een dergelijke installatie gestaan. Dit bedrijf heeft het door hoge kosten en beperkte afzetmarkt echter niet gered.	
Berg en Dal	Werkgroep Milieubeheer Berg en Dal	Deze drie vormen van lokale en technisch eenvoudige manieren van duurzame energieopwekking en kooldioxideopslag zouden vernoemd kunnen worden en in aanmerking kunnen komen voor nadere uitwerking.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. We houden de ontwikkelingen hierin in de gaten.	
Heumen	Buurschap De Heide	Wij, "Buurschap De Heide", maken hierbij gebruik van het recht op inspraak door het indienen van onze zienswijze betreffende RES 2.0 gemeente Heumen.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	

Heumen	Buurschap De Heide	"Buurschap de Heide", Overasselt maakt bezwaar tegen de beoogde plaatsing van windturbines. Er staan minimaal 2: ca. 245 meter hoge windturbines gepland langs de A73, slechts op een paar honderd meter afstand van, door duizenden mensen bewoonde wijken, werknemers, recreanten en een kleine 500 meter van de prachtige Overasseltse en Hatertse vennen. Een Cultuurhistorisch zeer bijzonder gebied met zichtbare sporen van bewoning uit de ijstertijd zoals a.o. grafheuvels –urnenvelden, nederzettingen en een beschermd Stuwwal. Veel archeologische opgravingen hebben daar plaats gevonden. Bovendien is het een erg waardevol terrein zowel liggend in de Ecologisch Hoofdstructuur als ook grenzend aan het Natura 2000 gebied. Habitat van veel op de rode lijst staande beschermde fauna en flora soorten en mogelijk foerageergebied van de wespedief. De vele vennen zijn afhankelijk van regenwater. Door een uniek watersysteem van eeuwen oude niet doorlatende leem lagen wordt het water vastgehouden. De stapeling van dit zoweel zeer waardevol Cultuurhistorisch- als bijzonder Natuur gebied heeft geleid tot de status van beschermde Natuurparel 10. De windturbines zijn geprojecteerd aan de rand van deze door de Provincie Gelderland beschermde Natuurparel 10: De Overasseltse en Hatertse Vennen, waarin de Provincie samen met de Gemeente Heumen een actie beschermingsplan soorten in dit gebied en de E.H.S. overeen zijn gekomen en dienen te handhaven. De bescherming is met name gericht op behoud en herstel van de belangrijkste leefgebieden van beschermde soorten en de ruimtelijke kwaliteit. Tegen deze achtergrond is de provincie gebonden aan talloze regels met betrekking tot de kwaliteit van bodem, water en lucht, rust, stilte, donkerte, openheid, landschapsstructuur en belevingswaarden. Deze taak van de Provincie vloeit voort uit internationale verplichtingen op grond van richtlijnen en verdragen.	Er staan op dit moment geen windturbines gepland in de Heumense A73-zone waar u op doelt. Ook is dit niet door de gemeente Heumen aangewezen als zoekgebied voor windenergie. Wel blijkt dit gebied op basis van het regionale milieueffectonderzoek (de planMER) geschikt of geschikt te maken voor de ontwikkeling van windenergie. Een nadere duiding ten aanzien van de gemeente Heumen en haar duurzame energiebeleid staat beschreven op pagina's 27 en 28 van de Ontwerp RES 2.0.	
Heumen	Buurschap De Heide	Het Natuurparel 10 gebied: "De Trippelenberg" gelegen aan de A16, bij Breda werd eveneens als 2 andere parel 10 gebieden: "Weimeren" en "Rooskensdonk" bedreigd door de komst van windmolens. Deze 3 gebieden zijn door de kwalificatie van natuurparel 10, op uitspraak van de Raad van State, gevrijwaard van windmolens Ruimtelijke kwaliteit blijkt - na geluid - het meest leidend te zijn geweest in het afwijzen van windmolens voor die locaties. Het is daarom logisch omdat : "De vaste rechtspraak van de Raad van State is", dat parel 10 gebied gevrijwaard dienen te blijven van windmolens. *zie bestuursrecht/ Raad van State, ECLI:NL:RVS:2020:1769, Zaaknummer 201809102/1/R2)	Dank voor uw uiteenzetting.	
Heumen	Buurschap De Heide	Het geluid tijdens de bouw en vervolgens door draaiende wieken en verlichting zal de rust in broed- en foerageergebieden van de aanwezige fauna verstoren. Miljoenen zijn de afgelopen jaren geïnvesteerd ter redding en behoud maar ook in de recentejijke 13 ha. grote uitbreiding van dit gebied. Deze uitbreiding is bedoeld als ecologische verbindingszone tussen het Parel 10 gebied de Vennen, de EHS en realiseert hierdoor aansluiting met het Natura 2000 gebied. Door afgraving en het aanbrengen van nieuwe grond hoopt men hierdoor nieuwe vegetatie muizen en insecten aan te trekken en als voedselrijk gebied zal gaan zorgen voor de komst van meer (roof)vogels en vleermuizen. In het vennen gebied broeden veel bijzondere, op de rode lijst staande (roof)vogels en vleermuizen. Precies tegenover deze nieuw aangelegde locatie aan de A73 staan aan de overkant van de snelweg de molens gepland. Een ware doodsbedreiging voor de gewenste nieuwe,- en de reeds bestaande populatie van vogels en insecten. Het gevolg: een einde van dit nog unieke parel 10 gebied. De enorme aantasting van Flora en Fauna, horizon vervuiling en geluidsoverlast zal het gebied onaantrekkelijk maken om er te vertoeven. Het Vennen gebied gaat verloren voor ontspanning, recreatie, sport, media aandacht en daardoor ook het bezoek van vele duizenden toeristen. De miljoenen investeringen zijn dan zinloos geweest. (een ware kapitaal vernietiging)	In het algemeen willen we er graag op wijzen dat ieder windproject gehouden is aan alle geldende wetgeving, waaronder die voor de bescherming van natuur (flora en fauna) en landschap. Mocht in de toekomst in de A73-zone waar u op doelt een windproject worden opgestart, dan zijn een participatietraject en aanvullend milieueffectonderzoek op lokaal- en projectniveau (een projectMER) daar altijd onderdeel van.	
Heumen	Buurschap De Heide	Dit windmolen-project staat haaks op de eigen omgevingsvisie, gemeente Heumen 2025, waarin de volgende uitgangspunten geformuleerd staan: "Het behoud van landschap, versterking van leefbaarheid en het zorgvuldig inpassen van nieuwe ontwikkelingen". Deze visie ademt de wens om Heumen aantrekkelijk, groen en leefbaar te houden voor huidige en toekomstige generaties. Na plaatsing van die molens zal het gebied echter niet meer als een positieve beleving ervaren worden door omwonende bewoners, duizenden recreanten en passanten in en bij dit heel bijzondere Natuurgebied. Dit druist geheel in tegen hun eigen cultuur historische beleidsnota waarin gesteld wordt dat de cultuurhistorie als kwaliteit beter zichtbaar gemaakt en benut moet worden voor zowel de bewoners als toeristen, recreanten en passanten omdat het investeren in een goede fysieke woonomgeving een positieve invloed heeft op de leefbaarheid en inhoud geeft aan de identiteit van de gemeente Heumen Plannen die forse ingrepen in het landschap veroorzaken — zoals grootschalige infrastructuurprojecten of megawindmolens nabij woonwijken en kwetsbare natuurgebieden — ondermijnen precies datgene wat datgene wat de Omgevingsvisie Heumen wil beschermen. In plaats van kleinschalige, zorgvuldig afgewogen keuzes, dreigen we opgescheept worden met maatregelen die in het landschap domineren, het vennengebied bedreigen, de woonkwaliteit doen verslechteren en het karakter van Heumen blijvend aantasten. Dit roept serieuze vragen op over de koers die wordt gevaren: hoe geloofwaardig is een visie als het beleid dat eruit voortvloeit de eigen kernwaarden negeert? Inwoners mogen verwachten dat bestuurlijke niet alleen mooie woorden opschrijven, maar deze ook daadwerkelijk respecteren en beschermen. Kortom de Gezondheid, Natuur en het Toerisme in de gemeente Heumen hebben volgens hun eigen beleidsnota prioriteit maar worden door dit windmolen project juist zwaar bedreigd	De gemeente Heumen heeft -zoals iedere gemeente- verschillende doelen en beleidsdocumenten om die doelen in te verankeren. Zo heeft de gemeente Heumen het doel om in 2030 elektriciteitsneutraal te zijn. De wijze waarop de gemeente dit vormgeeft en hoe zij dit afweegt ten opzichte van haar overige (ruimtelijke) beleid zoals de uitgangspunten in haar Omgevingsvisie wordt bepaald in de gemeenteraad.	
Heumen	Buurschap De Heide	Bedreiging van de gezondheid door het ziekmakende irritante hoogfrequent geluid, wat versterkt wordt door weerkaatsing op water, viaducten, zonnevelden en de A73. Dit leidt zeer waarschijnlijk tot cumulatie tot overschrijding van geluidsnormen. Het kilometers ver dragende laagfrequente geluid vormt zo mogelijk een nog groter gevaar voor zowel mens als natuur, zoals recentelijk is gepubliceerd in het tijdschrift Science Licht- en Horizonvervuiling leidt tot rust verstoring, voor mens en dier, door de draaiende en knipperende lichten op de wieken. Het gevaar van loslatende coating en kilometers verre verspreiding hiervan in de lucht met vervolgens neerslag op bodem en water komt daar nog bovenop. De windmolens gaan bovendien het zicht domineren op de omgeving en stuwwal, die nota bene aangewezen zijn als beschermd gezicht. Deze molens gaan voor een enorme ecologische en economische schade zorgen.	Iedere initiatiefnemer van windprojecten heeft zich te houden aan het geldende windbeleid, waaronder geluidsnormen en normen ten aanzien van slagschaduw. Op landelijk niveau liggen er al enkele jaren concept-windnormen die wachten op vaststelling door de landelijke overheid.	
Heumen	Buurschap De Heide	Vraagtekens die wij hebben bij het beleid van de Gemeente Heumen: De Gemeenteraad heeft onzes inziens de volgende procedure fouten gemaakt: Ten eerste: *In het geheel is er nog steeds niet of zeer slecht gecommuniceerd, met direct *belang hebbenden. Slechts een kleine groep, niet direct belanghebbenden mensen, heeft de locatie aangewezen waar de windmolens zouden moeten komen, zonder dat wij (de direct betrokkenen) daarin überhaupt gekend en betrokken zijn geweest. De gemeente heeft dit ook toe gegeven middels een brief aan de direct betrokkenen. Deze zeer slechte communicatie en het ondoorzichtige beleid hebben wij (zowel nu als in de afgelopen 7 jaar) ervaren. Bovendien is er niet, aan de per amendement opgelegde afspraak anno 2019 waarin locatie A73 werd verworpen voor windenergie, gehouden.	Als gezegd is de zone langs de A73 waar u op doelt op dit moment geen zoekgebied voor windenergie. De keuze om dit gebied aan te wijzen als zoekgebied ligt bij de gemeenteraad van Heumen. Zolang er geen sprake is van een zoekgebied is er ook geen reden om te communiceren en ook geen sprake van (direct) belanghebbenden. Mocht in de toekomst in de A73-zone een windproject worden opgestart, dan is een participatietraject daar altijd onderdeel van.	
Heumen	Buurschap De Heide	Ten tweede: *Zeer slecht zijn de bestuurlijke, wettelijke en beleidskaders, waarbinnen de mogelijkheid om windmolens nabij deze zeer beschermde locatie en bewoners in de gemeente Heumen en Weezehof, te gaan realiseren, onderzocht heeft.	Ook hiervoor geldt: mocht in de toekomst in de A73-zone een windproject worden opgestart, dan is lokaal aanvullend milieuonderzoek (een projectMER) daar altijd onderdeel van.	
Heumen	Buurschap De Heide	Ten derde: *Niet ingegaan is er op de vraag of er draagvlak bestaat voor windmolens. Hierbij wordt voorbij gegaan aan de belangen van de vele duizenden inwoners van de gemeente Heumen, de wijk Weezehof, Nijmegen en de duizenden recreanten in de vennen.	Mocht in de toekomst in de A73-zone een windproject worden opgestart, dan is een participatietraject daar als gezegd onderdeel van. Draagvlak is een onderwerp dat in een participatietraject aan de orde kan komen.	
Heumen	Buurschap De Heide	Ten vierde: De landschappelijk inpassing: De beoogde plaatsing van windmolens staat lijnrecht tegenover de internationale verplichting voor actieve soortenbescherming in Nederland, die vastgelegd is in de Natuurbeschermingswet. Zicht op de stuwwallen gaat verhinderd worden door de plaatsing van de windturbines, terwijl de stuwwallen zijn aangewezen als beschermd gezicht.	Mocht in de toekomst in de A73-zone een windproject worden opgestart, dan is lokaal aanvullend milieuonderzoek daar altijd onderdeel van. Ieder windproject is gehouden aan alle Nederlandse wetgeving, waaronder de Omgevingswet (waar de Natuurbeschermingswet inmiddels in is opgegaan).	

Heumen	Buurschap De Heide	Ten vijfde: Het Kommenggebied werd aangewezen als mogelijke alternatieve locatie voor plaatsing van windmolens, indien de opbrengst van zonne energie op locatie A73 niet voldoende zou zijn. Het Kommeng gebied is nu opeens uit beeld verdwenen en de prioriteit ligt weer op locatie A73. De windmolen zou daar alleen komen als de opbrengst van de zonnevelden niet voldoende was gebleken. De zonnevelden zijn daar na al die jaren nog steeds niet gerealiseerd, dus metingen m.b.t. negatieve of positieve opbrengst van de zonne energie konden daar nooit gebeuren. Hoe is het dan te verantwoorden dat de bouw van een enorme windmolen nu noodzakelijk is om meer energie te genereren. Veel voorzieningen zoals grondpositie en zelfs elektriciteit, met meer dan voldoende capaciteit voor windturbines, blijken daar jaren terug al op voorhand te zijn aangelegd. De Gemeente Heumen zegt bang te zijn voor overname van het beleid door de Provincie indien zij plaatsing van molens afwijzen. De provincie die zich nota bene zelf verzet tegen windmolens in het Reichswald met als argumentatie: “Gevaar voor gezondheid en de natuur”.	Het klopt dat de opbrengst van het beoogde zonneveld langs de A73 in Heumen onvoldoende lijkt te worden voor het doel 'Heumen elektriciteitsneutraal in 2030'. Dit op basis van het aantal voorziene zonnepanelen, hun opwekvermogen en het aantal zonuren in de gemeente Heumen. Een nadere duiding ten aanzien van de gemeente Heumen en haar duurzame energiebeleid staat beschreven op pagina's 27 en 28 van de Ontwerp RES 2.0.	
Heumen	Buurschap De Heide	Ten zesde: *Belanghebbenden zijn recent in Heumen beperkt tot bewoners wonend binnen slechts 500 meter van de beoogde windturbines. Volgens uitspraak van de Raad van State is echter iedereen binnen 2400 meter belanghebbende. In het zoekgebied: ca. 2 woningen. Binnen 500 m: ca. 100 woningen (ca. 270 mensen) Binnen 1000 m: ca. 5250 woningen (ca. 16.000 mensen). Binnen 2400 m (ca. 12000 woningen (ca. 32.000 mensen). Er zijn dus veel bewoners die mogelijk aantoonbaar overlast krijgen van de windmolens. Op grond van de rechtspraak van de Raad van State is iedere persoon woonachtig binnen 2,4 km de belanghebbende en mag deze persoon daarom procederen tot en met de Raad van State. De juridische risico’s voor de gemeente Heumen zijn daardoor enorm.”	Het is aan een initiatiefnemer van een windproject om het bijbehorende participatietraject vorm te geven. Ook is een initiatiefnemer verantwoordelijk voor het aanvullende milieueonderzoek. In het geval dat een windproject een vergunning krijgt van het bevoegd gezag (dit kan een gemeente, maar ook de provincie zijn), dan kan daartegen beroep worden aangetekend en bezwaar worden gemaakt. In een aantal gevallen eindigt dit met een uitspraak door de Raad van State. De juridische risico's daarvan liggen bij de initiatefnemer. Windontwikkelaars zijn hiermee bekend.	
Heumen	Buurschap De Heide	Bezwaren van niet direct belanghebbenden kunnen dus zo van tafel geveegd worden. Door oprichten van een vereniging worden toegevoegde leden alsnog belanghebbend (voor iedereen geldend dus), en kunnen tegen een besluit beroep aantekenen bij de bestuursrechter, zoals b.v. claims m.b.t. de waardedaling van hun woonhuis, met miljoenen claims tot gevolg.	U lijkt hier te doelen op nadeelcompensatie of planschade. Ook daarvoor zijn in onze wetgeving afspraken opgenomen. Deze staan hier beschreven: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/vraag-en-antwoord/waar-kan-ik-schadevergoeding-aanvragen-na-planschade	
Heumen	Buurschap De Heide	Wij zijn niet allemaal wetenschappers. Beslissingen moeten daarom gebaseerd worden op betrouwbare onafhankelijke onderzoeken. Veel studies voor mens en dier zijn echter niet wetenschappelijk onderbouwd of worden gefinancierd door de windindustrie. De verkeerde RIVM-hindercurve onderschat b.v. de gezondheidsschade voor omwonenden. De bescherming voor mens en natuur is verankerd in de “Rechten van de Mens”. Wij zullen ons dan ook zeker beroepen op het *”Voorzorgbeginsel” en de “EU Vogelbeschermingswet”. Rechtsbijstand verzekeraars als Arag, Achmea en Das staan ons hierin bij. * Het voorzorgsbeginsel is een algemeen beginsel in het EU-recht. Dit beginsel maakt het mogelijk om voorafgaande maatregelen te nemen om mogelijke schadelijke gevolgen van een product of procedé te voorkomen. Bij een potentieel dreigend gevaar voor het milieu, consumentenbelangen of de gezondheid van mensen, dieren en planten kunnen de Europese commissie of de lidstaten op grond van dit beginsel maatregelen nemen om mens en omgeving te beschermen tegen risico’s die nog onzeker zijn, maar wel mogelijk schade kunnen brengen. Indien nodig zullen wij van dit recht gebruik maken.	Dank voor uw betoog. De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. Voor elk windproject wordt een uitgebreid milieuonderzoek uitgevoerd, waarbij alle onderdelen, die raken aan milieu, hinder of gezondheid worden onderzocht. Dit onderzoek (MER) wordt gepubliceerd en u kunt hierop reageren.	
Heumen	Buurschap De Heide	Wij verzoeken u dringend de Gemeente Heumen te wijzen op bovenstaande punten in het voorgenomen plan ter realisatie van een enorme windturbines in dit windluwe kwetsbare natuurgebied. Wij wensen dat de A73 als zoekgebied voor energielandschap ten behoeve van windmolens uit de RES2.0 wordt gehaald.	Hartelijk dank voor uw zienswijze, waar de gemeente Heumen bij deze op is gewezen. Als gezegd staat de A73 niet in de RES 2.0 als zoekgebied. Wel als gebied dat geschikt is, of geschikt te maken is voor de ontwikkeling van windenergie. Het gaat enkel om een onderzoeksuitkomst van het regionale milieueffectonderzoek.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Dit is een zienswijze op de RES 2.0. Deze zienswijze dien ik in namens tientallen huishoudens die wonen in een van de zoekgebieden voor windenergie in de gemeente Heumen, met name uit de buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Wat staat er in de concept-RES over windenergie in Heumen In het RES2.0-document staat in paragraaf 3.4 (pagina’s 26-30) beschreven wat de mogelijkheden zijn voor windenergie in de regio. Voor de gemeente Heumen staat er dat: “2 gebieden in het oog springen: Enerzijds het gebied tussen de Hatertse/Overasseltse Vennen en de dorpen Overasselt en Nederasselt; het zogenoemde ‘Kommengebied’. Anderzijds de zone tussen de A73 en het Maas-Waalkanaal. In februari 2025 heeft de gemeenteraad gekozen voor het Kommengebied als zoekgebied voor windenergie. Zowel het Kommengebied, als de A73 zone hebben een potentie van 2 tot 3 windturbines.” Verder staat in het concept-RES-document letterlijk dat het de vraag is hoe realistisch de keuze voor het Kommengebied is. Kortgezegd: vanwege belemmeringen door de radarzone van de vliegbasis Volkel. Er staat dat nog wordt onderzocht hoe realistisch het Kommengebied is voor de ontwikkeling van minimaal 2 windmolens, dat een onderzoek daarnaar in uitvoering is en voor oktober 2025 wordt verwacht. Onderzoek december 2025 aangeleverd bij gemeente Heumen Het onderzoek dat in de concept-RES was aangekondigd, is half december 2025 aan de gemeente Heumen gestuurd en bestaat uit 2 rapporten: een onderzoek door TNO i.v.m. de radar van vliegbasis Volkel, en een onderzoek door Bosch & Van Rijn naar alle andere aspecten die van belang zijn om de (on-)geschiktheid van een zoekgebied te beoordelen. Rapport TNO i.v.m. radar vliegbasis Volkel Door TNO is nu dus zeer recent een grondige radartoets uitgevoerd op zoekgebied De Kommen i.v.m. vliegbasis Volkel. Hieruit blijkt glashelder dat zoekgebied De Kommen niet geschikt is vanwege ernstige verstoring van de radar van Volkel. Want de detectiekans door hoge bouwwerken zoals windmolens, mag maximaal dalen tot 90%. TNO heeft voor meerdere opstellingen van windmolens in het Kommengebied berekend dat die detectiekans daalt naar 32%. Dat percentage is zó laag, dat het volstrekt is uitgesloten dat hier windmolens mogen worden geplaatst.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Rapport Bosch & van Rijn over geschiktheid zoekgebieden Naast het onderzoek door TNO is zeer recent ook een onderzoek uitgevoerd door Bosch & van Rijn, waarbij de twee zoekgebieden in Heumen (nogmaals) tegen elkaar worden afgezet. In aanvulling op eerdere analyses zijn de feiten nu nog helderder, beter vergelijkbaar op een rijtje gezet én nog duidelijker op kaart ingetekend. Hieruit blijkt dat het aantal gehinderden bij 2 windmolens in de Kommen groter is dan bij 3 windmolens aan de A73. Nota Bene: Als bewonersgroep van De Kommen hadden wij dat in januari 2025 ook al met kaartmateriaal duidelijk laten zien aan de gemeenteraad van Heumen (zie bijlage 5). Een meerderheid van de raad stelde echter – in tegenstelling tot de harde feiten die ook toen al echt anders lagen – dat er bij de A73 meer gehinderden zouden zijn. Ook blijkt uit het onderzoek van Bosch & van Rijn dat -vanwege de afstand tot onderstations - de kosten voor elektrische bekabeling bij de Kommen veel groter zijn dan bij de A73. Dat gegeven, in combinatie met het feit dat bij De Kommen maar 2 windmolens mogelijk zijn, en 3 bij de A73, zorgt er volgens Bosch & van Rijn voor dat de businesscase voor De Kommen niet haalbaar is, en bij A73 wel. Bij de A73 was bovendien al een besluit genomen om daar een zonnepark aan te leggen, waardoor de kosten voor bekabeling daar lager uitvallen én waardoor een efficiënter gebruik van de bestaande netcapaciteit kan worden bereikt – essentieel in deze tijd van netcongestie. Raadsmededeling College B&W Heumen van 12 januari 2026 Het college van B&W van Heumen heeft op 12 januari 2026 een mededeling naar de gemeenteraad gestuurd, inclusief de rapporten van TNO en Bosch & van Rijn en een aanbiedingsbrief die bij die rapporten hoort. Die stukken maken onderdeel uit van onderhavige zienswijze (bijlagen 1 t/m 4). Nogmaals bevestiging dat zoekgebied Kommen niet geschikt is voor windmolens De gemeente Heumen wist dus al 2 of 3 keer dat het zoekgebied “De Kommen” niet geschikt is voor windmolens, en dat wordt nu opnieuw bevestigd. De gemeenteraad heeft het College onterecht overruled en de eerdere rapporten en aangedragen feiten genegeerd.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting	

Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Concept-RES2.0 niet in overeenstemming met nieuwe rapporten – aanpassingen nodig De teksten over windenergie in de gemeente Heumen in de concept-RES2.0 zijn niet in lijn met de nieuwe feiten. Ik verzoek u met klem - mede namens de tientallen huishoudens uit mijn buurt - om dit aan te passen. Met name de kaarten (Figuren 9 en 10) in de concept-RES zijn erg onduidelijk. Ze zijn voor ons als bewoners van het gebied niet te doorgronden en inmiddels dus ook achterhaald. Daar komt bij dat de contour van het zoekgebied De Kommen bijzonder arbitrair en zelfs onlogisch is, en dat niet eens goed is te achterhalen hoe die contour tot stand is gekomen. Dat hebben wij eerder ook aan de gemeenteraad laten weten (zie bijlage 5), maar de raad heeft besloten om daar niets mee te doen. Nu er nieuwe rapporten en nieuw feiten liggen, staat niets u in de weg om die oude, foutieve kaartjes te verwijderen.	Het klopt dat de informatie over de gemeente Heumen waar u aan refereert op bladzijde 27-28 door de oplevering van de nieuwe lokale onderzoeken zijn achterhaald. Door de gemeente Heumen wordt een nieuwe tekst met kaarten aangeleverd en opgenomen die recht doet aan de laatste actualiteit.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Heumen onder paragraaf 3.4.
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Regio had beter moeten toetsen op uitgangspunten en criteria Verder nog een kritische noot over de rol van GMR in dit proces. Provincie, regio en gemeenten hebben aan de voorkant van het RES-proces uitgangspunten en criteria geformuleerd, die gebruikt moesten worden bij de totstandkoming van het RES-bod en de daar onder liggende analyses en afwegingen om tot zoekgebieden te komen. Als bewoners van een van die (voorheen potentiële) zoekgebieden hebben wij geconstateerd dat de gemeente Heumen bijzonder ontransparant was over die analyse en afwegingen, dat zaken echt niet klopten én aantoonbaar verkeerd werden weergeven (zoals het aantal bewoners in zoekgebieden). Als omwonenden en belanghebbenden hebben wij dat aangekaart bij de gemeenteraad, maar die heeft een besluit genomen dat haaks staat op de onderliggende feiten. Zo’n handelwijze is natuurlijk niet aan te merken als fatsoenlijk bestuur. Want de raad heeft gekozen om een volstrekt geschikt gebied af te wijzen en een ander gebied, dat niet geschikt is, aan te wijzen als zoekgebied voor windmolens. De gemeente Heumen heeft u met haar RES-bod blij gemaakt met een dooie mus. Want alle seinen stonden al op rood. Maar wij als inwoners van het zoekgebied (ruim 100 huishoudens – terwijl in anders zoekgebied slechts 2 huishoudens zijn !) zijn hierdoor onnodig in onzekerheid gebracht. En nu – helemaal aan het eind van de rit - is het glashelder aangetoond dat het zoekgebied in onze buurt toch echt niet geschikt is. Daarom is het extra jammer dat u als regio niet kritischer naar de inbreng vanuit de gemeente heeft gekeken, en niet heeft getoetst of de gebieden in de gemeente Heumen voldoen aan de vooraf gestelde criteria en uitgangspunten. Want dan had u niet anders kunnen doen dan de gemeente Heumen te vragen om het huiswerk – dat overduidelijk onder de maat was – over te doen.	De RES is een samenwerkingsverband van 16 gemeenten, de provincie, de netbeheerder en de drie waterschappen in de regio. De samenwerkende partijen zijn leidend en besluitvorming vindt plaats in gemeenten, waterschappen en bij de provincie. Het is dan ook niet de rol van de regio om gemeenten te controleren. Evenmin is er een mandaat om gemeenten terecht te wijzen zoals u voorstelt. Wel is het zo dat het regionale milieueffectonderzoek (planMER) een aanleiding vormde voor de gemeente Heumen om aanvullend onderzoek te doen naar de (on)mogelijkheden voor de ontwikkeling van windenergie in het Kommengebied. Vanuit de regio is de gemeenteraad van Heumen hierover geïnformeerd op 23 november 2023.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Participatie De RES is nou bij uitstek een proces om van onderaf beleid te maken en uit te voeren. Helaas moeten wij constateren dat de GMR weinig tot geen moeite heeft gedaan om de inwoners van de gebieden – en dan met name de gebieden waar het echt om gaat – de zoekgebieden – te betrekken bij de totstandkoming van de concept-RES2.0. In de online-informatiebijeenkomst van 15 december 2025 gaf de projectleider ook duidelijk aan dat inwoners niet zijn betrokken, maar alleen enkele groeperingen. Hoe valt dit te rijmen? Want zoals in bijlage 5 is te lezen: ook de participatie en burgerbetrokkenheid door de gemeente Heumen verdient niet de schoonheidsprijs. Ondanks dat de wethouder bij de raadsvergadering van 30 januari 2025 beterschap had beloofd, is er nog te veel mis gegaan. Ja, hij heeft ons laten weten dat de RES2.0 ter inzage lag. Maar dat deed hij pas op 16 december, een dag ná de online informatiebijeenkomst van GMR terwijl de stukken al vanaf 4 december ter inzage lagen. Ook de nieuwe stukken die medio december 2025 zijn aangeleverd (bijllagen 1 t/m 4 bij deze zienwijze) , en die voor ons als inwoners cruciaal zijn om een goede zienswijze op de RES2.0 te kunnen maken, zijn pas vandaag - één dag voor het verstrijken van de termijn voor het indienen van zienswijzen op de concept-RES2.0 – voor ons beschikbaar gekomen. Dit alles schept geen vertrouwen in het RES-proces !	We begrijpen uw ervaring dat u graag 'aan de voorkant' meedenkt, in plaats van achteraf. Bij algemeen regionaal beleid (zoals de RES) is het ondoenlijk om de meer dan 800.000 regio-inwoners aan de voorkant te betrekken. De participatie voor de RES en het milieueffectonderzoek vindt daarom aan de voorkant plaats met regionaal georganiseerde belangenverenigingen zoals de GGD, Brandweer, Natuur & Milieu Gelderland en ook de NLVOW; de belangenvereniging voor omwonenden windturbines. Voor gemeentelijk beleid, zoals het aanwijzen van een zoekgebied voor de opwekking van windenergie is de participatie belegd bij de gemeente in kwestie. In het geval van een concreet project, zult u als omwonende altijd 'aan de voorkant' worden betrokken. Een initiatiefnemer van een windproject is vanuit de Omgevingswet immers verplicht om - als omderdeel van het proces tot vergunningverlening - een participatieplan op te stellen.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	We verzoeken u met klem om de figuren 9 en 10 met kaartjes van de gemeente Heumen niet op te nemen in het definitieve rapport van de RES 2.0. Ook verzoeken wij u om de tekst over de gemeente Heumen in paragraaf 3.4 in overeenstemming te brengen met de nieuwe feiten over de ongeschiktheid van zoekgebied “De Kommen” voor windmolens, e.e.a. conform de stukken in de bijlage.	Het klopt dat de informatie over de gemeente Heumen waar u aan refereert op bladzijde 27-28 door de oplevering van de nieuwe lokale onderzoeken zijn achterhaald. Voor de gemeente Heumen wordt een nieuwe tekst met afbeeldingen opgenomen die recht doet aan de laatste actualiteit.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Ook verzoeken wij u om in uw nota van antwoord te reflecteren op de andere zaken die wij hierboven hebben beschreven.	Een reflectie vindt u bij de relevante passages.	
Heumen	buurtschappen Worsum, Sleeburg, Hamelberg en Schatkuil (zoekgebied “De Kommen”).	Als laatste verzoeken wij u om in uw nota van antwoord te reflecteren op de participatie en inwonerbetrokkenheid van zowel het RES2.0-proces als geheel, als de manier waarop de gemeente Heumen haar inwoners in zoekgebied de Kommen niet heeft betrokken bij de voorbereiding en besluitvorming, ondanks toezeggingen daar over.	Een reflectie vindt u bij de relevante passages.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	De Werkgroep Jachthuis–Hoge Brug uit Malden, Gemeente Heumen, reageert hierbij op het rapport Ontwerp RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Kort samengevat: a. Constateren wij dat het belang (en het nut) van windturbines in de energietransitie veel te hoog wordt ingeschat; en b. Maken wij hierbij bezwaar tegen de voorgestelde plaatsing van windturbines in het zoekgebied langs de A73 in de Gemeente Heumen. Hieronder lichten wij onze bezwaren toe, gebaseerd op de inbreng van bijna 500 betrokken inwoners uit de gemeente Heumen en de uitgebreide analyse die wij als werkgroep hebben uitgevoerd.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	A. Te hoog ingeschatte belang van windturbines • De Capaciteitsfactor van windmolens op land is slechts 22–28%, tegenover 34,6% op zee. (Ferreira et al., 2026). - Een wind-zon verhouding van 50/50 procent zou niet het doel moeten zijn. Het doel hoort te zijn het opwekken van duurzame energie waar mogelijk, zonder enorme overlast voor inwoners. Als in een dergelijk geval 50 procent windenergie niet mogelijk is, dan dient dit feit gerespecteerd te worden. • Wind voorzag in 2024, na jaren van actief gesubsidieerd windparken bouwen en windmolens op land plaatsen, slechts in 6,4% van het totale energieverbruik in Nederland.	Als RES zijn we gehouden aan de landelijk geldende rekenregels van het Nationaal Programma RES; het begrippenkader RES. Het doel van de gezamenlijke gemeenten, provincie, netbeheerder en waterschappen is om 1,62 TWh duurzame elektriciteit binnen de regio op te wekken in 2030. De beschikbare duurzame opwektechnieken blijken daarvoor in de praktijk beperkt te zijn tot zonne- en windenergie. Al blijven alternatieve duurzame opwekprojecten voor 2030 altijd welkom. Het is inderdaad zo dat een wind/zon-verhouding van 50/50 procent per onderstation in bijna geen enkel geval mogelijk is, tabel 2 op pagina 23 van de Ontwerp RES 2.0 illustreert dit ook. Dat feit wordt gerespecteerd. In paragraaf 3.3 van de Ontwerp RES 2.0 staat beschreven waarom windenergie een onmisbare bouwsteen is voor het behalen van het RES doel.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	• De productie en afbraak van windturbines veroorzaken aanzienlijke CO_2 -uitstoot en milieuschade. Er is op dit moment nog geen verantwoorde wijze van recycling van windmolens mogelijk.	De productie en afbraak van windturbines veroorzaken inderdaad aanzienlijke CO_2 -uitstoot en milieuschade. Dit geldt voor nagenoeg alle industrieel gefabriceerde goederen, van auto's tot batterijen en gehele fabrieken of kerncentrales. Windturbines zijn een van de weinige industrieel geproduceerde goederen die hun CO_2 -uitstoot van de productiefase ruimschoots compenseren door de CO_2 die ze besparen tijdens hun inbedrijfsname. Ook zijn er steeds meer mogelijkheden om windturbines op verantwoorde wijze te recyclen of een tweede leven te geven.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	• De inzet en opschaling van kernenergie neemt wereldwijd enorm toe. Kernenergie biedt een betrouwbaarder, constanter alternatief voor energieopwekking dan windenergie. Kernenergie is schoner, kent minder overlast en is eveneens een duurzame energiebron, zo is Europees vastgesteld in de EU-taxonomie in 2022. Om die reden dient de mogelijkheid om voor kernenergie te opteren te worden opgenomen in RES 2.0.	Op dit moment wordt door de provincie Gelderland onderzoek gedaan naar het nut en de mogelijkheden van kernenergie in de vorm van kleine modulaire reactoren (SMR's) en welke locaties in Gelderland mogelijk geschikt zijn voor SMR's. Kernenergie is echter geen onderdeel van de regionale energiestrategieën (RES'en). De RES doelen zijn immers vastgesteld voor het jaar 2030 en in de periode tot 2030 kunnen nieuwe kerncentrales simpelweg niet worden gerealiseerd.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	B. Windturbines langs de A73 in Gemeente Heumen 1. Afwijking van democratisch vastgestelde criteria (2020) De gemeenteraad van Heumen heeft in 2020 duidelijke randvoorwaarden vastgesteld ten aanzien van de realisatie van windmolens in de gemeente: ● minimale afstand van 1000 meter tot woningen , ● maximale tiphoogte van 150 meter . De huidige plannen laten deze criteria volledig los. Er wordt in deze plannen slechts rekening gehouden met: ● een minimale afstand van slechts 2× tiphoogte , ● windturbines van 230–250 meter hoogte . Dit betekent dat windturbines op slechts 500 meter van woonkernen kunnen komen te staan. Dit is in strijd met het raadsamendement van 30 januari 2020 en ondermijnt de democratische legitimiteit van het proces. Op 3 februari 2025 heeft de gemeenteraad van de Gemeente Heumen een Windbeleid vastgesteld, waarbij ruimte werd gelaten voor grotere windmolens, tot 245 meter. Protest hiertegen heeft geen effect gesorteerd. Dit heeft ons allen zeer verbaasd. De maximale hoogte van de windmolens die nu wordt genoemd, 245 meter hoog, zou noodzakelijk zijn vanwege het feit dat de plek langs de A73 kwalificeert als een windluw gebied (Rapport Groene Rekenkamer). Dit feit alleen al, dat het gebied langs de A73 een windluw gebied is, zou reden genoeg moeten zijn om hier geen windmolens te plaatsen. Het opteren van hogere windmolens is het paard achter de wagen spannen.	Met het aannemen van nieuw beleid, zoals de gemeenteraad van Heumen op 3 februari 2025 heeft gedaan, actualiseert de gemeente inderdaad haar beleid uit 2020. Het gaat daarbij om een nieuw democratisch genomen besluit op basis van actuele kennis en stand van het onderzoek dat inmiddels vijf jaar verder is. De keuze om een windproject te ontwikkelen in een windluw gebied (en de bedrijfseconomische haalbaarheid daarvan) ligt bij een initiatiefnemer of ontwikkelaar.	

Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	2. Onvoldoende onderbouwing van voornemens en strijd met het voorzorgsbeginsel • De beleidsstukken die nu voorliggen zijn onvoldoende onderbouwd op het gebied van gezondheid, geluid, slagschaduw, veiligheid, natuur en planschade. • Er is geen rekening gehouden met, laat staan gedegen onderzoek gedaan naar, de cumulatie van geluid van de geplande windmolens met verkeersgeluid van de A73. • Het voorzorgsbeginsel, op basis waarvan de overheid maatregelen dient te nemen bij dreigende, nog onzekere risico's voor milieu en gezondheid, zelfs zonder volledig wetenschappelijk bewijs, om schade te voorkomen, wordt volledig genegeerd. Dit voorzorgsbeginsel dient leidend te zijn en is ook rechtens afdwingbaar. • De Groene Metropoolregio baseert zich in de huidige rapportage op landelijke normen die nog niet voldoen aan Europese regelgeving .	Juist vanwege de zorgen over gezondheid, welzijn en leefomgeving die u uit, is in 2022-2023 een milieueffectonderzoek (planMER) uitgevoerd met de gehele regio als onderzoeksgebied. Deze RES 2.0 en de zoekgebieden voor windenergie zijn daarmee gebaseerd op meer dan 500 pagina's aan milieueffectinformatie. Het thema leefomgeving was daarbij een van de vier alternatieven in dit milieueffectonderzoek. Op die wijze zijn gezondheid, welzijn en leefomgeving juist zeer uitvoerig onderzocht op regioniveau. De gemeente Heumen heeft aanvullend extra onderzoek laten doen naar de lokale situatie. Zo zijn in december 2025 nog twee extra onderzoeken openbaar gemaakt. Op het moment dat een initiatiefnemer voornemens is om een windproject in Heumen te ontwikkelen volgt bovendien nog een lokaal milieutechnisch onderzoek (een projectMER). De Groene Metropoolregio baseert zich in haar milieueffectonderzoek niet op landelijke normen (die zijn al sinds 2021 buiten werking), maar heeft op basis van een viertal alternatieven de milieutechnische mogelijkheden in de regio onderzocht.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	3. Gezondheidsrisico’s worden structureel onderschat Het voorzorgsbeginsel vereist dat risico’s eerst worden uitgesloten voordat besluiten worden genomen. Dat is in de RES 2.0 met betrekking tot bewezen gezondheidsrisico’s bij windmolens niet gebeurd (zie schaderegeling). RIVM zegt: “We hebben nu 10 jaar zeer oneerlijke en ongefundeerde normen gehad, en de beleidseenheid is intussen "aantallen ernstig gehinderden" minimaliseren, ipv uit voorzorg/voorzichtigheidsbeginsel een reserve extra afstand tussen een windturbine en ELKE woning in de buurt aanhouden.” (RIVM, 2022, Briefrapport 2022-0041) Uit onze analyse blijkt dat gezondheidsrisico’s door de gemeente Heumen en projectorganisatie Arcadis worden gebagatelliseerd , terwijl: ● het RIVM een duidelijke relatie legt tussen windturbinegeluid en hinder/slaapstoornis, wat een negatief gezondheidseffect is en tot arbeidsongeschiktheid kan leiden. (https://www.rivm.nl/geluid/wet-en-regelgeving-internationaal) ● de WHO hinder en slaapverstoring als gezondheidsrisico’s bestempelt. Zo is nachtelijk geluid >30 dBA schadelijk voor kinderen. Op het moment van schrijven van Windbeleid Gemeente Heumen (2024) ligt deze geluidsnorm op gemiddeld 47 decibel geluid overdag en 's nachts op gemiddeld 41 decibel. Hiermee staat vast dat de Gemeente Heumen aldus de veiligheid en het welzijn van haar inwoners niet afdoende kan beschermen, als de huidige plannen doorgang vinden. ● In de RES 2.0 wordt voor de geluidsimpact uitgegaan van een referentieturbine met een relatief lage geluidsemissie. Vervolgens wordt gesteld dat de hoogte of omvang van windturbines “niet zo relevant” is, de geluidsemissie is leidend. De daaropvolgende conclusie kan echter niet worden getrokken aan de hand van de gemaakte overweging. Er wordt gesteld dat een aanzienlijk hogere of grotere windturbine met eenzelfde lage geluidsemissie, vergelijkbare milieutechnische normen biedt. Dat mag wel zo zijn, maar feit is dat een aanzienlijk hogere of grotere windturbine niet dezelfde lage geluidsemissie heeft als de referentieturbine. Hoe hoger de turbine en wieken, des te meer geluid wordt gegenereerd en des te verder draagt dit geluid. ● de Europese Commissie om strengere bescherming van omwonenden vraagt. Het negeren dan wel bagatelliseren van bovenstaande risico’s is onverantwoord, zowel op het gebied van de gezondheid van inwoners van de gemeenten Heumen en Nijmegen als op het gebied van te verwachten juridische procedures door omwonenden.	Dank voor uw betoog. De meest actuele status van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. In het milieueffectonderzoek waar u naar verwijst zijn twee referentieturbines onderzocht. Een kleinere turbine met relatief lage geluidsemissie, maar ook een grotere referentieturbine met een tiphoogte van rond de 245 meter en een relatief grote geluidsemissie. Aangezien de geluidsemissie (en inmiddels 2x de tiphoogte) leidend zijn, leidt een grotere turbine ontegenzeggelijk tot een grotere afstand tot nabijgelegen woningen.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	4. Extreem groot aantal omwonenden in het A73-gebied De A73-locatie raakt uitzonderlijk veel inwoners. Dit betreft niet enkel meerdere duizenden inwoners uit de Gemeente Heumen, maar ook vele duizenden inwoners uit de Gemeente Nijmegen. Hieronder volgt een vergelijking van het aantal omwonenden. Zoekgebied A73: ● In het zoekgebied: ca. 2 woningen ● Binnen 500 m: ca. 100 woningen (ca. 270 mensen) ● Binnen 1000 m: ca. 5250 woningen (waarvan ca. 16.000 mensen) ● Binnen 2400 m (grens voor belanghebbenden volgens de Raad van State): ca. 12000 woningen (ca. 32.000 mensen) Vergelijk met Kommengebied: ● In het zoekgebied: ca. 90 woningen ● Binnen 500 m: ca. 500 woningen ● Binnen 1000 m: ca. 1100 woningen ● Binnen 2400 m: ca. 1160 woningen Hoewel het zoekgebied van A73 ‘leeg’ lijkt, in vergelijking met het kommengebied, is het aantal woningen direct daarbuiten erg groot. Er zijn dus veel bewoners die mogelijk aantoonbaar overlast krijgen van de windmolens. Op grond van de rechtspraak van de Raad van State is iedere persoon woonachtig binnen 2,4 km belanghebbende en mag deze persoon daarom procederen tot en met de Raad van State. De juridische risico’s voor de gemeente Heumen zijn daarmee enorm.	Het is aan een initiatiefnemer van een windproject om passend participatietraject met de omgeving vorm te geven. In het geval dat een windproject een vergunning krijgt van het bevoegd gezag (dit kan een gemeente, maar ook de provincie zijn), dan kan daartegen beroep worden aangetekend en bezwaar worden gemaakt. In een aantal gevallen eindigt dit met een uitspraak door de Raad van State. De juridische risico's daarvan liggen bij de initiatefnemer. Windontwikkelaars zijn hiermee bekend.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	5. Waardedaling van woningen: 10–20% of meer ● Een TNO-rapport (TNO, 2022 P10374) toont aan dat woningen binnen 1000 meter van turbines van >200 meter hoogte gemiddeld 10–20% waardedaling ondervinden. ● De geplande turbines in Heumen zijn zelfs 230-250 meter hoog. ● De gemeente heeft op dit moment het voornemen om enkel woningeigenaren binnen 500 meter te compenseren. Dit betekent dat duizenden huishoudens wel aantoonbaar schade lijden, maar geen compensatie krijgen. Dit is maatschappelijk onacceptabel en juridisch kwetsbaar. Het realiseren van windmolens op een afstand van minder dan 1000 meter van woningen zal absoluut leiden tot een enorme hoeveelheid schadevorderingen van woningeigenaren in de Gemeente Heumen.	U lijkt hier te doelen op nadeelcompensatie of planschade. Ook daarvoor zijn in onze wetgeving afspraken opgenomen. Deze staan hier beschreven: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/vraag-en-antwoord/waar-kan-ik-schadevergoeding-aanvragen-na-planschade	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	6. Risico’s voor nieuwbouw Kanaalzone De gemeente Heumen heeft de betoncentrale Morssinkhof langs het Maas-Waal kanaal met een aanzienlijk bedrag aan gemeenschapsgeld uitgekocht, om op die locatie woningen te kunnen laten realiseren, teneinde te kunnen voldoen aan de enorme vraag aan (betaalbare) woningen in de regio. Hoewel het zoekgebied langs de A73 verkleind is, komt het nog steeds tot op ca 550 meter van deze nieuw te bouwen woningen in de Kanaalzone van Malden. He t betreft 614 wooneenheden. De aanbestedingsperiode voor bedrijven sloot op 2 december 2025. Plaatsen van windturbines zal leiden tot: ● belemmering van woningbouw, aangezien bouwontwikkelaars huiverig zijn voor mogelijke plaatsing van windmolens, ● afschrikken van potentiële kopers, ● planschadeclaims. Ook heeft de mogelijke realisatie van windmolens een invloed op toekomstige, nog niet bestaande maar zeker niet minder cruciale woningbouwprojecten. In het gebied waar nu de bouw van 2 of 3 windturbines staan gepland kunnen geen woningen meer worden gebouwd, terwijl in kerndorp Malden de bouwgrond uiterst schaars is. In de regio Arnhem-Nijmegen is, net als in veel plaatsen in Nederland, een tekort aan (betaalbare) woningen. In de Gemeente Heumen is nu, zonder de windmolens, voldoende ruimte om op termijn woningen te realiseren. Het plaatsen van windmolens maakt dit voorgoed onmogelijk.	De gemeente Heumen heeft - zoals iedere gemeente - verschillende doelen en beleidsdocumenten om die doelen in te verankeren. Zo heeft de gemeente Heumen het doel om in 2030 elektriciteitsneutraal te zijn. De wijze waarop de gemeente dit vormgeeft en hoe zij dit afweegt ten opzichte van haar overige (ruimtelijke) beleid zoals de ontwikkeling van woningbouw wordt bepaald in de gemeenteraad.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	7. Geen noodzaak en onnodige haast Er is geen enkele reden voor haast: ● Nieuwe landelijke normen (strenger op het gebied van overlast van inwoners) komen eraan; ● De provinciale energiedoelen zijn al (vrijwel volledig) gehaald. Opwekking van energie met windmolens is simpelweg niet nodig om aan de doelstellingen te kunnen voldoen; ● De regio heeft alternatieven die minder impact hebben. Onomkeerbare besluitvorming nu is onnodig, prematuur en risicovol.	De Ontwerp RES 2.0 toont aan dat ook de RES doelen richting 2030 nog niet zijn gehaald. Daarmee is ook het provinciale doel niet gehaald. Bovendien heeft de gemeente Heumen haar eigen doel om in 2030 elektriciteitsneutraal te zijn nog niet gehaald. Om deze doelen in 2030 wél te halen is de tijd zeer krap. Want na het aanwijzen van een zoekgebied volgt ook nog een proces waarbij een initiatiefnemer een vergunningtraject doorloopt met mogelijke beroeps- en bezwaarprocedures die daarmee samenhangen. De landelijke concept-windnormen waar u aan refereert zijn al een aantal jaren gereed, maar wachten nog altijd op vaststelling en invoering door de landelijke overheid. Alternatieven voor windenergie zijn (ook richting 2030) zeer welkom, maar in de praktijk heeft zich hiervoor nog geen enkele initiatiefnemer gemeld.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	8. Verzoek en aanbevelingen Namens de Werkgroep Jachthuis–Hoge Brug verzoeken wij de Groene Metropoolregio om: 1. Het zoekgebied A73 te schrappen vanwege het extreem hoge aantal direct omwonenden, gezondheidsrisico’s, juridische risico’s en kwetsbaarheid voor de gemeente en aantasting van de leefomgeving van vele duizenden inwoners. 2. De besluitvorming uit te stellen totdat de nieuwe landelijke normen voor afstand, hoogte, gezondheid, natuur en veiligheid definitief zijn. 3. Het voorzorgsbeginsel leidend te maken bij alle besluiten. 4. Een onafhankelijke herziening van de beleidsdocumenten uit te voeren. 5. Heldere, harde criteria vast te leggen voor afstand, hoogte, gezondheid, natuur en veiligheid. 6. Een volledige risicoanalyse uit te voeren conform Europese richtlijnen. 7. De democratisch vastgestelde criteria van 2020 te respecteren (1000 m afstand, 150 m tiphoogte).	1. Op dit moment is in de A73-zone waar u aan refereert nog geen zoekgebied vastgesteld, de vaststelling van een zoekgebied is belegd bij individuele gemeenten en niet bij de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. 2. Besluitvorming kan met het oog op de gemeentelijke en RES doelen van 2030 niet langer worden uitgesteld. 3. Het voorzorgsbeginsel is vanuit rechtswege leidend bij ieder ruimtelijk besluit. Mede om die reden ligt er inmiddels zo'n brede basis aan onderzoeken. 4. Alle beleidsdocumenten worden democratisch vastgesteld. 5. Deze worden deels aangeboden vanuit de provincie (zoals 2x de tiphoogte), ook is er ruimte voor maatwerk op gemeenteniveau. 6. Alle ontwikkelingen van windprojecten zijn gehouden aan de geldende wetgeving, waaronder Europese richtlijnen. 7. Met de invoering van nieuw windbeleid op 3 februari 2025, heeft de gemeente Heumen een nieuw democratisch vastgesteld besluit genomen dat het besluit van 2020 vervangt.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	Conclusie Kernenergie dient in het Plan RES 2.0 opgenomen te worden. Het is een betrouwbare energiebron, veel betrouwbaarder en constanter dan energieopwekking via een windturbine. De Landelijke Overheid heeft voorgesteld om een kerncentrale in Dodewaard te bouwen en dat kan niet genegeerd worden. Het plaatsen van windturbines op de locatie langs de A73 is onverantwoord , onvoldoende onderzocht , maatschappelijk schadelijk en juridisch risicovol .	Als gezegd heeft kernenergie geen rol in de RES 2.0, omdat kernenergie geen haalbaar alternatief is voor 2030. Wel wordt op dit moment door de provincie Gelderland onderzoek gedaan naar het nut en de mogelijkheden van kernenergie in de vorm van kleine modulaire reactoren (SMR's) en welke locaties in Gelderland mogelijk geschikt zijn voor SMR's, voor de periode na 2030.	
Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	Namens de Werkgroep Jachthuis–Hoge Brug verzoeken wij u dringend om deze locatie niet vast te stellen en te kiezen voor een zorgvuldig, transparant en juridisch houdbaar proces.	Vaststelling van zoekgebieden voor windenergie is belegd bij de individuele gemeenten. Zij kunnen daarbij gebruik maken van het zorgvuldig en transparant uitgevoerde regionale milieueffectonderzoek (planMER), plus eventueel aanvullend lokaal onderzoek vanuit een gemeente zelf.	

Heumen	Werkgroep Jachthuis de Hoge brug Malden	Mocht het plaatsen van windmolens alsnog als noodzakelijk worden gezien, dan dient op voorhand gedegen rekening te worden gehouden met de belangen van de vele duizenden inwoners. De gemeenten dienen rekening te houden met de belangen, de gezondheid en het welzijn van deze inwoners.	Mocht in de toekomst in de A73-zone waar u op doelt een windproject worden opgestart, dan zijn een participatietraject en aanvullend milieueffectonderzoek op lokaal- en projectniveau (een projectMER) daar altijd onderdeel van.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Met belangstelling hebben wij kennis genomen van de Ontwerp RES2.0 van de Groene Metropoolregio. In het document geeft de GMR aan de energie van de samenleving te willen gebruiken, lokaal eigendom van belang te vinden en een systeembenadering te kiezen. Daar dragen wij graag aan bij.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Ambitie Wij delen de ambitie van de Groene Metropoolregio om te bouwen aan het energiesysteem van morgen. We zien de concrete aanpak die de GMR samen met de regiogemeentes hiervoor voorstelt, die in de gemeentes tot uitvoering moet komen. We zijn blij te zien dat de regio inzet op een systeembenadering van de energietransitie. Tegelijkertijd maken we ons zorgen over de haalbaarheid van de doelstellingen voor 2030. Nog niet op alle geschikte locaties worden resultaten geboekt. In nieuwe zoekgebieden moeten de processen nog beginnen. Het tempo van vergunningstrajecten en realisatie is onvoldoende om de doelstellingen te behalen. En de energietransitie is (nog lang) niet klaar na 2030. Verder zijn er nieuwe knelpunten bijgekomen, zoals bijvoorbeeld netcongestie, die ook in de komende jaren duidelijk geadresseerd moeten worden. We roepen alle gemeenten in onze regio op om hun aandeel te leveren en zich in te zetten voor de regionale opgave, mét lokaal eigendom en mét het borgen van lokale lusten.	We onderschrijven uw analyse dat tempo geboden is en dat de uitvoering gecompliceerd is. We benadrukken dan ook graag dat iedere gemeente, van Druten tot Zevenaar en van Wijchen tot Heumen, deze verantwoordelijkheid voelt en zich inzet voor de afgesproken opgave. Mét lokaal eigendom en mét het borgen van lokale lusten.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Windenergie Zoals Energie Samen GMR samen met partners van de Adviestafel al heeft benadrukt, het plaatsen van windturbines is een absolute prioriteit om evenwicht te brengen in de stroomvoorziening en het bestaande net beter te gebruiken. Wij delen dit standpunt en willen dit graag ook vanuit onze positie benadrukken. Weerstand tegen windenergie is een gegeven, maar een stille meerderheid die voor energieopwek met windturbines is dat ook. Vanzelfsprekend moeten we zorgvuldig omgaan met zorgen, mogelijke overlast, zorgen voor goede landschappelijke inpassing en een aanpak van nabuurschap toepassen op onze opwekprojecten: als een goede buur omgaan met de omgeving. In ons werkgebied, Arnhem en omgeving, is de gemeente Zevenaar de enige gemeente waar op dit moment windenergie nog mogelijk is. Het verheugt ons dat de gemeente Zevenaar hier ruimte voor geeft middels de realistische visie op ruimte en de aangewezen zoekgebieden voor windenergie. Graag dragen wij bij aan het succesvol ontwikkelen van windenergie in deze gemeente. Voor ons staat dit ten dienste van duurzame energie opwek én het ontwikkelen van een lokale energiegemeenschap met Energie de Liemers. Tegelijkertijd zien we dat er meer mogelijkheden voor windenergie kunnen ontstaan wanneer de beperkingen gesteld i.r.t. bescherming van de wespendief worden heroverwogen. Daarom vragen we de regiogemeentes en GMR: - om bij de provincie aan te dringen op een spoedige herziening van het wespendief beleid t.a.v. windmolens, in de zin dat er meer specifieke, minder belemmerende voorwaarden gesteld worden voor windturbines rondom de Veluwe; - en zich voor te bereiden op die herziening en de mogelijkheden voor windturbines die in hun gemeenten daardoor zullen ontstaan.	Dank voor uw uiteenzetting. We geven graag gehoor aan uw oproep.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Het belang van lokaal eigendom Lokaal (mede-)eigendom is wat ons betreft cruciaal voor de energietransitie. De provincie Gelderland, onze regio en ook de regiogemeentes omarmen dit. Desalniettemin maken wij ons zorgen of het lokaal eigendom voldoende geborgd wordt en of kansen op lokaal eigendom voldoende ruimte krijgen om te worden verzilverd. Met lokaal eigendom worden de lusten en de lasten van een energieproject eerlijk verdeeld onder de omgeving. Lokaal eigendom is meer dan alleen financiële participatie. Juist het onderdeel zeggenschap, dat deel uitmaakt van het lokaal eigendom, is cruciaal. Zeggenschap dient gewaarborgd te worden, zodat coöperaties vroegtijdig betrokken worden bij initiatieven. Zeker met het oog op het decentraliseren van de energievoorziening, het belang van steeds meer lokaal leveren, lokaal energie delen en een eerlijke, betaalbare energietransitie. Om op lokaal eigendom te kunnen toetsen wanneer initiatieven zich aandienen, moet dit vastgelegd zijn in gemeentelijk beleid in algemeen geldende regels. De Omgevingswet biedt ruimte om in de Omgevingsvisie een beleidskader voor participatie en lokaal eigendom op te nemen1. Dit biedt dus ruimte om de wensen van de gemeente kenbaar te maken en een signaal af te geven aan ontwikkelaars dat planologische medewerking daarmee voorspoediger kan verlopen. Het beste middel om de doelstelling lokaal eigendom te borgen en ook juridisch goed te verankeren is het opstellen van een Verordening Lokaal Eigendom. De VNG heeft hiervoor een modelverordening ontwikkeld2. In januari wordt naar verwachting een Verordening Lokaal Eigendom vastgesteld in de gemeente Gooise Meren3, die ook als voorbeeld kan dienen. Het meest concreet voor ons is de herijking van het Afwegingskader Grootschalige Energieopwekking die in de gemeente Zevenaar op de agenda staat. Wij raden de gemeente en regio aan om in te zetten op een Verordening Lokaal Eigendom naast of (als dat kan) als onderdeel van het nieuwe afwegingskader. Uiteraard zijn wij bereid onze kennis op dit thema te delen met andere coöperaties en gemeenten in onze regio.	Hartelijk dank voor uw oproep. Dit biedt gemeenten (en de regio) een aantal duidelijke aanknopingspunten om de beleidsvorming rond lokaal eigendom verder vorm te geven en te concretiseren.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Energiegemeenschappen Bij een systeembenadering én het onderschrijven van het belang van meedoen door inwoners hoort ook de ontwikkeling van energiegemeenschappen, wat ook door de nieuwe Energiewet mogelijk wordt gemaakt. Die energiegemeenschappen zijn een complex concept. We zullen met elkaar moet uitzoeken en ondervinden hoe deze het beste te bouwen. In den lande zien we steeds meer goede voorbeelden Als energiecoöperatie zijn wij betrokken bij diverse initiatieven voor het ontwikkelen van energiegemeenschappen en energiehubs. Wij zijn lid van de coöperatie Smart Energy Hub Innofase en ook aangesloten bij deze energiehub met ons project Zonnepark Zonnig Duiven (eigenaarschap samen met IX Zon, ieder 50%). Daarnaast zijn we betrokken bij de ontwikkelingen rond IPKW als mede-eigenaar van Windpark Koningspleij. Ook zijn we projectpartner van het Europese ACCU project (Interreg, lead partner gemeente Arnhem) waar we met bewoners en projectpartners werken aan het ontwikkelen van een energiegemeenschap in de Arnhemse wijk Saksen Weimar. Wij willen met onze coöperatie graag een rol spelen bij het (verder) ontwikkelen van wijkenergie-initiatieven en energiegemeenschappen. Omdat wij denken als gemeente-overstijgende coöperatie in een goede positie te zijn om een rol te spelen in kennisdeling, professionalisering en ondersteuning van lokale / wijkenergie-initiatieven. En omdat we denken dat een bredere structuur – naast gemeentelijke activiteiten – behulpzaam en zinvol kan zijn om energie-initiatieven waar nodig te ondersteunen en ontlasten en niet het wiel steeds opnieuw te laten uitvinden. Graag gaan wij hierover met de gemeenten in onze regio in gesprek. Tevens denken we dat het zinvol zou zijn om met onze regio-energiecoöperaties in gesprek te gaan met het Gelders Warmtebedrijf over mogelijke samenwerking. Graag benadrukken wij dat we als bredere coöperatie altijd de samenwerking zullen zoeken met lokale initiatieven. Hoe dichterbij de inwoners coöperatieve activiteiten / participatie wordt georganiseerd, hoe beter.	Hartelijk dank voor uw aanbod. In meerdere gemeenten in de Groene Metropoolregio wordt er nagedacht over de rol van energiegemeenschappen en over hoe dit te versterken. Dit willen we graag aan elkaar verbinden, zodat opgehaalde kennis wordt gedeeld en het wiel inderdaad niet telkens opnieuw wordt uitgevonden. Wij gaan hier ook graag over in gesprek met Rijn en IJssel Coöperatie en Energie de Liemers.	

Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Unieke kans voor lokale energiegemeenschappen Grootschalige opwekprojecten zijn een belangrijk onderdeel van onze energietransitie en onze energiebehoefte (elektriciteit en warmte). Participatie in deze opwekprojecten gaat niet alleen over directe financiële baten, maar ook over (toegang tot) energie en hoe we onze energievoorziening organiseren. Aan wie en tegen welke prijs de opgewekte energie geleverd en verkocht wordt. De mogelijke projecten in onze regio bieden een unieke kans voor de verdere ontwikkeling van onze lokale energiegemeenschappen. In een energiegemeenschap kunnen burgers, lokale overheden en ondernemingen samen energie opwekken, delen en verkopen. De hele gemeenschap kan meedoen en profiteert. In zowel Europa als in Nederland wordt steeds meer gewerkt aan Energiegemeenschappen als model voor het lokaal organiseren van een betaalbare, betrouwbare, duurzame en voor gebruikers en omwonenden veilige energievoorziening. Zie bijv. ook de energieleverancier Energie van Ons en Streek Energie4.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting.	
Gelderland algemeen	Rijn en IJssel Energie Coöperatie en Energie de Liemers	Investeringskracht en meer dan alleen vrijwillige inzet energiecoöperaties Wat we willen bereiken vraagt om grote financiële investeringen. Lokaal eigendom en lokale energiegemeenschappen vragen zelfs om extra investeringen in tijd en geld. En dat gaat verder dan een aantal uurtjes vrijwilligerswerk per week. Uiteraard zijn vrijwilligers onmisbaar en is niet het pleidooi dat alle bestuurders en vrijwilligers opeens betaald worden. Echter, betaalde krachten en een professionele basis zijn essentieel om energiegemeenschappen te laten slagen. Deze investeringen betalen zich dubbel en dwars terug in lokale, betaalbare, betrouwbare energie én in versterking van sociale samenhang vanuit de energietransitie (en andere opgaven). Wij doen een dringend beroep op u allen en onszelf om gezamenlijk te zoeken naar extra financiële mogelijkheden. Om te zorgen dat er een structureel fundament in de regio en in onze gemeentes ontstaat om lokale energiegemeenschappen (meestal in coöperatieve vorm) te ontwikkelen en te laten draaien. Wellicht is het een optie om in het kader van de 2026 openstelling van EFRO OP Oost eens te kijken wat hierin mogelijk is. Dit onderzoeken we graag gezamenlijk.	Dank voor uw oproep en de vraag om dit gezamenlijk te onderzoeken. We zullen dit agenderen op de Regionale Adviestafel om te bespreken hoe we hier gezamenlijk, ook met andere energiecoörperaties, invulling aan kunnen geven.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	LTO Noord, ZLTO, Glastuinbouw Nederland regio Gelderland-Oost (GTNL GO) en Greenpoort Arnhem-Nijmegen, hebben met belangstelling kennisgenomen van het ontwerp van de RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Wij waarderen de ambitie van de regio en de aandacht voor uitvoerbaarheid, netcongestie en samenhang met de ruimtelijke opgaven. Deze zienswijze is in nauw overleg met de LTO Noord afdelingen, ZLTO, Glastuinbouw Nederland (GTNL GO) en Greenpoort Arnhem-Nijmegen tot stand gekomen. Namens de agrarische sector in de regio willen wij benadrukken dat landbouw en glastuinbouw niet alleen geraakt worden door de energietransitie, maar ook een wezenlijke en constructieve bijdrage kunnen leveren aan het realiseren ervan. Graag lichten wij enkele kansen en aandachtspunten toe.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	1. Agrarische sector als actieve partner in de energietransitie Binnen de agrarische sector zijn veel bedrijven actief bezig met innovaties op het gebied van energie, zowel gericht op energieproductie als energiebesparing en energie-management. In de Energievisie wordt terecht aandacht besteed aan de problematiek van netcongestie. Het bieden van ruimte en ondersteuning aan agrarische bedrijven om verder te verduurzamen en meer zelfvoorzienend te worden, bijvoorbeeld door zon op dak en boerderij-windmolens in combinatie met opslag achter de meter, kan bijdragen aan het verminderen van netcongestie, met name in het landelijk gebied. In het kader van de doorontwikkeling richting de Omgevingsvisie zou het waardevol zijn om in de Energievisie te adviseren meer mogelijkheden te creëren voor het inpassen van boerderij-windmolens. Hierbij kan worden gedacht aan een as-hoogte tot circa 35 meter en aan plaatsing buiten het bouwblok. Dit kan voordelen bieden op het gebied van het creëren van een verbeterde energiemix, financiële haalbaarheid en ecologie.	De ontwikkeling van van boerderijwindmolens wordt in de RES 2.0 ondersteund, benoemd als erfmolens en windmolens met een beperkte tiphoogte tot 100 meter op pagina 22.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	In de visie wordt de potentie van groen-gasproductie via mono-mestvergisting benoemd. In de provincie Gelderland staan meerdere projecten gereed om te starten en het is goed om te lezen dat de RES de kansen ziet op dit onderwerp. Wat betreft vergunningverlening verloopt dit soms nog stroef. We hopen dat dit in verdere omgevingsvisies en programma's aandacht krijgt om de bijdrage aan de doelstellingen te kunnen realiseren.	De energietransitie vraagt inzet van meerdere duurzame bronnen, afhankelijk van de lokale situatie. Duurzaam gas zou zo'n bron kunnen zijn. We herkennen dat de vergunningverlening stroeft verloopt, naast energetische belangen dienen ook andere belangen afgewogen te worden en moet er rekening gehouden worden met verschillende milieunormen. Desondanks zien we mogelijkheden voor biogas in met name kleinschalige landelijke gemeenschappen.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	2. Glastuinbouw: sleutelrol bij warmte, netcongestie en balans De glastuinbouw vervult binnen deze regionale context een bijzondere en strategische rol. Glastuinbouwbedrijven en -clusters kenmerken zich door: • Een continue en voorspelbare warmtevraag; • Flexibiliteit in elektriciteitsgebruik en -opwek (o.a. WKK, buffers en slimme aansturing); • Schaalgrootte, waardoor collectieve systemen en warmtenetten haalbaar worden. Hierdoor is de glastuinbouw niet alleen in staat energie te leveren, maar ook om het energiesysteem actief te balanceren, juist op momenten van netcongestie en overbelasting. Bovendien kunnen bestaande warmtenetten uitgebreid worden en kan de glastuinbouw warmte leveren aan bedrijventerreinen en aan consumenten. Deze flexibiliteit maakt de sector tot een belangrijke schakel in het stabiel houden van het elektriciteitsnet en in het opslaan en leveren van warmte. Binnen de glastuinbouwsector is veel kennis en ervaring met warmte- en elektra-management.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. De kansen en mogelijkheden van glastuinbouw in de energietransitie hebben wij in beeld.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	3. Warmtesystemen en geothermie: benut bestaande kracht Veel duurzame warmtesystemen, zoals geothermie, restwarmte en warmtenetten, zijn alleen economisch haalbaar bij voldoende stabiele afname. Glastuinbouwclusters bieden deze randvoorwaarde. In dat licht zien wij met name in Bergerden/Lingewaard een waardevolle kans voor de verdere verkenning en toepassing van geothermie, passend bij de regionale energiestrategie én bij de toekomstvisie van de glastuinbouw in deze regio. Ook biedt de glastuinbouw unieke kansen voor de ontwikkeling van ondiepere bodemenergiesystemen (HTO, WKO, etc.). Het expliciet koppelen van warmtebronnen aan bestaande en geplande glastuinbouwclusters vergroot de haalbaarheid, versnelt de energietransitie en voorkomt versnippering van infrastructuur.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. In het LOAN geothermie cluster betrekken we ook het glastuinbouwgebied.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	4. Samenhang tussen agrarische sectoren De kracht van de agrarische sector in de Groene Metropoolregio zit in de samenhang tussen sectoren: • Glastuinbouw als drager van warmte en flexibiliteit in elektraproductie, -gebruik en -opslag: • Veehouderij met kansen voor groen-gasproductie, energie opwek opslag en management achter de meter; • Akkerbouw en vollegrondsteelten met ruimte voor opwek, opslag en energiemanagement achter de meter. Een gezamenlijke benadering draagt bij aan efficiënt ruimtegebruik, sluiting van kringlopen en een integrale aanpak van energie- en klimaatdoelen.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. Waar mogelijk proberen we kansen voor een integrale aanpak te benutten.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	5. Samenwerking in de regio De agrarische sector werkt in deze regio nauw samen met overheden en regionale partners, waaronder Greenport Arnhem-Nijmegen, aan verduurzaming, innovatie en ruimtelijke kwaliteit. Deze samenwerking biedt een goede basis om de RES-doelen in samenhang met economische en ruimtelijke ontwikkelingen verder te brengen.	Hartelijk dank voor uw aanbod. We gaan hierover graag in gesprek met u.	

Gelderland algemeen	LTO-Noord	6. Oproep Wij roepen de RES-regio op om: • De agrarische sector* in brede zin, waaronder glastuinbouw, veehouderij en akkerbouw, expliciet te positioneren als strategische partner binnen het regionale energiesysteem; • Agrarische clusters en individuele bedrijven te benutten als lokale energie- en warmteknooppunten, passend bij de kenmerken van het landelijk gebied; • Kansen te benutten voor lokale koppelingen tussen energieproductie en -vraag, zoals tussen agrarische bedrijven en omliggende bedrijven en woningen; • De bijdrage van de agrarische sector aan balancering van het energiesysteem en het verminderen van netcongestie te erkennen en verder te faciliteren; Ruimte te bieden aan een divers palet aan duurzame energie- en warmteoplossingen, waaronder zon op dak, boerderij-windmolens, groen gas, geothermie en bodemenergiesystemen, met aandacht voor passende en werkbare vergunningprocedures; • De in de agrarische sector aanwezige kennis en expertise op het gebied van energie-warmte- en elektramanagement actief te betrekken bij de verdere uitwerking; • Deze uitgangspunten te verankeren in de verdere uitwerking richting Omgevingsvisie en uitvoeringsprogramma's.	De energietransitie vraagt inzet van iedereen. Bedankt voor uw aanbod om hierin een stevige rol te pakken. We gaan hierover graag met u in gesprek.	
Gelderland algemeen	LTO-Noord	Tot slot Wij gaan graag in gesprek over hoe wij, gezamenlijk en in samenhang, kunnen bijdragen aan een haalbare, robuuste en toekomstbestendige duurzame energievoorziening voor de Groene Metropoolregio. Wij hopen u met onze reactie voldoende te hebben geïnformeerd over onze zienswijze en zijn graag bereid om onze inbreng mondeling toe te lichten.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	Regioteam Energietransitie	Het Regioteam Energietransitie (NVDE, Energie-Nederland, Holland Solar, NedZero en Energy Storage NL) is blij met de Ontwerp RES 2.0 Arnhem-Nijmegen die ter inzage ligt. We vinden het positief dat de focus niet alleen op opwek ligt, maar dat er ook aandacht naar duurzame warmte en het energiesysteem gaat. Dat is exemplarisch voor de nieuwe fase die de energietransitie ingaat. In deze zienswijze hebben we enkele suggesties voor vervolgstappen.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	Regioteam Energietransitie	Lokale schone energieopwekking gaat niet alleen schadelijke klimaatverandering tegen, het maakt ons ook minder afhankelijk van buitenlandse mogendheden waarvan we niet afhankelijk willen zijn. De omslag naar een duurzame energievoorziening maakt Gelderse inwoners en bedrijven minder vatbaar voor schommelende fossiele energieprijzen. Een duurzaam energiesysteem is veel minder kwetsbaar voor plotselinge prijsstijgingen, rekende TNO uit. Het wordt steeds duidelijker: verduurzaming is geen kostenpost, maar een strategie voor economische stabiliteit. Daarnaast biedt lokale opwek, opslag en onderlinge levering van energie steeds vaker een oplossing voor netcongestie. De jaarlijkse energiekosten dalen tot vijftig procent, bleek uit onderzoek van EqoLibrium. Dit zien we terug bij de eerste zelfvoorzienende energiehub van Nederland in Tiel (Medel). Daar mag Gelderland trots op zijn. We zijn daarom blij met de uitgevoerde planMER om extra zoekgebieden voor hernieuwbare opwek en duurzame warmtebronnen te verkennen. En met de conclusie dat er extra windmolens in de regio mogelijk zijn. Het is nu zaak spoedig concrete plannen te maken en die uit te werken, zodat het RES-bod zo snel mogelijk na 2030 gehaald kan worden. Ook zijn we tevreden met de terechte aandacht voor netcongestie, in tegenstelling tot de RES 1.0. Opwek wordt in de RES 2.0 gekoppeld aan zowel de plaats als het tijdstip van energieverbruik. Dit beperkt de transportkosten van elektriciteit en zorgt ervoor dat netbeheerders minder kabels aan hoeven te leggen. Het realiseren van energiegemeenschappen die streven naar zelfvoorziening met lokale schone energiebronnen, lokaal energie uitwisselen, het energiegebruik slim in de tijd verdelen en met middelgrote batterijen ondersteunen is een toekomstbeeld dat perspectief biedt. In onze regio wordt daarmee al geëxperimenteerd en we roepen alle betrokkenen op aan een snelle opschaling te werken. We juichen het hoofdprincipe toe dat energie mede sturend wordt voor de inrichting van Gelderland, en zien dat graag terug in concrete beslissingen die de provincie en lagere overheden in onze regio gaan nemen. Daarbij moet de waarschuwing van Liander serieus genomen worden: het plaatsen van extra windmolens is een absolute prioriteit om evenwicht te brengen in de stroomvoorziening en het bestaande net beter te gebruiken. Het is daarom goed te zien dat de RES 2.0. deze boodschap duidelijk overneemt. We roepen de provincie op om de beperkingen van de wespendief zo spoedig mogelijk tot de ware proporties terug te brengen, met technologie en realistische inschattingen van het overblijvende risico voor deze vogel. Daarmee zouden gemeentes in de omgeving van de Veluwe hun steentje bij kunnen dragen.	Dank voor uw uiteenzetting en oproep. Deze wordt door de RES partners ondersteund	
Gelderland algemeen	Regioteam Energietransitie	Tot slot is het begrijpelijk om de komende jaren vooral op wind in te zetten. Toch zal ook na 2030 de behoefte aan meer zonne-energie niet uitdoven. Initiatiefnemers moeten duidelijkheid krijgen welke mogelijkheden er op langere termijn voor zonne-energie zijn. Dit geldt zowel voor kleinschalige zon, waar met het resoluut afschaffen van de salderingsregeling de businesscase is verslechterd, als voor grootschalige zon-pv op daken en velden. In de RES 2.0 staat dat zonne-energie voortaan altijd aangesloten moet worden 'achter de meter' en nooit rechtstreeks op een onderstation. We vinden het onwenselijk dat dit als randvoorwaarde wordt gesteld, omdat extra zonne-energie in de toekomst ongetwijfeld nodig zal zijn om de energiemix te vergroenen. Dit hoeft niet inherent 'achter de meter' plaats te vinden. Wanneer er windprojecten bij komen, zou er ook weer ruimte moeten komen voor zonprojecten. De opdracht van de RES 1.0. dreigt niet gehaald te worden. Dit is een risico voor de energierekening van huishoudens en bedrijven, ondermijnt vertrouwen in de energietransitie en bemoeilijkt woningbouw en bedrijvenontwikkelingen. Daarom moet de nadruk nu liggen op het daadwerkelijk ondersteunen en bevorderen van nieuwe duurzame energieprojecten, energiehubs, opslagcapaciteit en energiegemeenschappen. Bij voorkeur gebeurt dit in nauwe samenwerking met lokale spelers, wat het draagvlak ten goede komt.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. We ondersteunen uw oproep om voorbij 2030 te kijken, ook voor de mogelijkheden van zonne-energie. De RES samenwerking en RES doelen lopen echter tot 2030. We onderkennen dat de situatie na 2030 kan veranderen, maar hebben op dit moment niet het mandaat om voorbij 2030 op regioniveau beleid te maken.	
Heumen	Inwoner	Hierbij mijn zienswijze op de RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen •Graag de paragraaf met de voorbarig conclusie verwijderen op pagina 28 beginnend met: "De vraag is echter hoe realistisch de keuze voor het Kommengebied is". Deze paragraaf sorteert voor op een eventuele conclusie van het onderzoek van de gemeente Heumen. Ik vind het zeer vreemd om in de RES 2.0 al een voorbarige conclusie op te nemen.	De informatie over de gemeente Heumen waar u aan refereert op bladzijde 27-28 is door de oplevering van de nieuwe lokale onderzoeken inmiddels achterhaald. Voor de gemeente Heumen wordt een nieuwe tekst met afbeeldingen opgenomen die recht doet aan de laatste actualiteit.	
Heumen	Inwoner	•In het document mist o.a. aan welke normen windturbines moeten voldoen. In de webinar wordt gezegd dat het, zolang er geen landelijke normen zijn, aan de gemeente is om de normen te bepalen (na ongeveer 49 minuten). Naast landelijke normen zijn er ook Europese normen. Daarom graag opnemen in de RES 2.0: o dat het aan de gemeente is om de normen te bepalen zolang er geen landelijke normen zijn. Als er wel landelijke normen zijn, bepaalt de gemeente of er aan de landelijke dan wel de Europese normen moet worden voldaan.	Het toetsingskader voor de ontwikkeling van windenergie is complex. Zo zijn de landelijke normen sinds 2021 buiten werking, heeft de provincie Gelderland eigen windbeleid vastgesteld (o.a. de afstandsregel van 2x de tiphoogte tussen windturbines en woningen) en kan het bevoegd gezag (gemeente of provincie) eigen normen vaststellen op basis van lokaal milieueffectonderzoek. De RES 2.0 beoogt een bondige samenvatting te geven. Een uitweiding over windnormen en de achtergronden daarvan reikt hiervoor te ver. Wel is een duiding van de beleidssituatie te vinden in het meegeleverde milieueffectrapport (pagina 73-74). Ook wordt in het milieueffectrapport uitvoerig ingegaan op de (on)mogelijkheden van windturbines en bijbehorende normering. De meest recente informatie rond windnormen is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/milieunormering+windturbines/landelijke+milieunormen+verbreed/default.aspx	

Heumen	Inwoner	•De RES 2.0 wordt bepaald voor 16 gemeenten. Vier gemeentes zijn uitgesloten van het plaatsen van windturbines: Berg en Dal, Rheden, Renkum en Westervoort. Alleen voor de gemeente Berg en Dal wordt beargumenteerd waarom er geen windturbines worden geplaatst. Deze argumentatie is enigszins krom, omdat het hier om één van de grootste gemeentes in het RES-gebied gaat en er in de webinar wordt gezegd dat bij het plaatsen van windturbines waarbij slechts 5% van het oppervlak van de gemeente wordt gebruikt, 95% niet wordt gebruikt voor windturbines. Is er werkelijk nergens zo'n klein stukje te vinden in de gemeente Berg en Dal? Verder zijn er geen argumenten waarom de gemeentes Rheden, Renkum en Westervoort geen windturbines hoeven te plaatsen. Welke argumenten zijn daarvoor gebruikt?	Geen enkele gemeente is uitgesloten van het plaatsen van windturbines. Wel is het zo dat een flink aantal gemeenten - vanuit regioperspectief - geen goede mogelijkheden hebben voor het plaatsen van windturbines. Zo liggen de gemeenten Rozendaal, Renkum en Rheden volledig of bijna volledig binnen de 1 km zone rond de Veluwe waar vanuit het provinciale Wespendiefbeleid geen windturbines zijn toegestaan (zie pagina 25 van de Ontwerp RES 2.0). Daarnaast kennen de gemeenten Doesburg en Westervoort, gezien hun beperkte omvang in combinatie met een (procentueel) groot bebouwd gebied, geen gebieden die geschikt zijn voor de opwek van windenergie. Ook kennen deze gemeenten nagenoeg geen gebieden die geschikt te maken zijn voor de ontwikkeling van windenergie. De gemeente Berg en Dal wordt expliciet besproken in de Ontwerp RES 2.0 omdat dit - zoals u al aangeeft - juist een relatief grote gemeente is met een omvangrijk buitengebied. Er is binnen die gemeente inderdaad wel een klein stukje te vinden voor de plaatsing van een windturbine, het staat de gemeente ook vrij om hier beleid op te maken. Vanuit regioperspectief is in de RES 1.0 echter afgesproken om enkel te kijken naar gebieden waar minimaal twee windturbines mogelijk zijn om zo versnippering in het landschap te voorkomen.	
Heumen	Inwoner	Mijn standpunten RES 2.0 Bronnen: Gemeente Nieuws van de Gemeente Heumen, 6 december 2025. Andere https://www.heumen.nl/res-20-plan-voor-duurzame-energie-in-de-regio-arnhem-nijmegen Nederasselt, 28 december 2025 – update 6 januari 2026 Beste mevrouw Tiemens, heer van Dellen, medewerkers, belanghebbenden, INLEIDING 01. Waarschijnlijk menen jullie het beste te doen. Volgens mij ontbreekt het jullie aan degelijke feitenkennis. Dit is geen belediging. Dit blijkt uit RES 2.0. Daarmee help ik jullie graag. Kennis delen is mijn vak. 02. Dit is mijn bijdrage voor jullie en ons allemaal. Want het gaat om ons mensen en de natuur. Wij mensen willen in gezondheid en geluk leven op een schone planeet. Dat kan allang. Dit was minstens vanaf WW11 mogelijk. Anders dan de RES aanbeveelt en doet. 03. Het volgende is geschreven onder: Artikel 7 Grondwet: Vrijheid van meningsuiting Artikel 1 Grondwet: Gelijkwaardigheid Wetten algemeen: Waarheidsvinding	Hartelijk dank voor uw zienswijze	
Heumen	Inwoner	RES 0.2 KERNSTUKKEN 01. U schrijft: De RES (Regionale Energiestrategie) is een plan waarin 30 regio's in Nederland samen met provincies, gemeenten, waterschappen en andere partners afspraken maken om over te gaan op duurzame elektriciteit (zon, wind) en de warmtetransitie richting 2030 en verder, voortkomend uit het Klimaatakkoord, met als doel 35 TWh duurzame stroom op land op te wekken 02. Wat is de RES? In de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen werken 16 gemeenten, 3 waterschappen, provincie Gelderland en netbeheerder Liander, samen aan duurzame energie. 03. Bijzonder hoe deze onwaarheid overal de ruimte krijgt: tv, media, EU, regeringen, beleid, bedrijven, scholen, onderwijs, universiteiten, milieugroepen, natuurclubs, internet search,…. 04. Indien Anders-denkenden op tv 'mogen', worden ze onderbroken, uitgelachen, beledigd. 05. Er bestaat een nieuw vocabulaire om mensen te framen die wel helder kunnen denken. 06. De ontwerpers van 'energietransitie' ontvangen laureaten E. WAARHEID: Onze atmosfeer bestaat uit ongeveer 78% Stikstof 21% Zuurstof 01% Edelgassen 0,038% CO2 – Dit produceert de natuur zelf Getallen verschillen minimaal per onderzoek. F. WAARHEID: Wij moeten veel betalen voor niets 01. Wij Nederlanders moeten 28 miljard betalen voor 0,0036% klimaatverbetering. 02. In ouderwets wiskunde is die verbetering niets. Nul. 03. Wij betalen voor gebakken lucht.!!! https://www.climategate.nl/2023/06/sommetjes-waar-zijn-we-nu-in-hemelsnaam-mee-bezig/ 04. Het script 'energietransitie' kost globaal $5.8 triljard per jaar; € 4,95 triljard. Achieving the energy transition is projected to cost about $5.8 trillion annually from 2023 to 2030 for the 48 developing economies studie. https://unctad.org/sdg-costing/energy-transition UN Trade and Development UNCTAD G. WAARHEID: Klimaat verandert altijd. Nederland was zee, ijs, subtropisch oerwoud 01. Klimaatverandering is geen gevaar. 02. There is NO Climate Emergency; Clintel 03. Bijna 2000 echte, onafhankelijke wetenschappers hebben dit manifest ondertekend. https://clintel.org/wp-content/uploads/2025/05/WCD-250502.pdf	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting. We constateren dat in de klimaatdiscussie veel desinformatie en misinformatie wordt verspreid. Deze informatie is vaak geraffineerd samengesteld, bijvoorbeeld door de misinformatie af te wisselen met vaststaande feiten of door enkel halve informatie aan te bieden. Ook wordt vaak verwezen naar officieel lijkende rapporten of bronnen. In uw betoog zien we een aantal van deze zaken terug. Zo kunnen we de door u omschreven waarheden inderdaad onderkennen. Daarbij laat u echter achterwege dat door menselijk handelen, voornamelijk de verbranding van fossiele brandstoffen, de atmosferische CO2-concentratie is gestegen van pre-industrieel ongeveer 280 parts per million (ppm) naar huidige waarden rond de 420 ppm (en stijgend). Een toename van circa 50%, wat leidt tot klimaatverandering. Ook laat u in uw berekening het feit achterwege dat níets doen de klimaatopgave enkel groter maakt, niet oplost en daarmee de kosten in de toekomst enkel hoger liggen. Eén van de door u aangehaalde bronnen, Clintel, is zo'n bekend desinformatieplatform. Door o.a. het KRO-NCRV programma Pointer, Follow the Money en Platform Authentieke Journalistiek is hier eerder over bericht: https://pointer.kro-ncrv.nl/klimaattwijfel-zaaien-met-hulp-van-oliegeld-en-populistisch-rechts-netwerk Om desinformatie en misinformatie te herkennen kunt u hier terecht: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/desinformatie-nepnieuws Voor informatie over de werking van desinformatie, specifiek gericht op klimaat en energie is het boek De Twijfelbrigade geschreven door Jan Paul van Soest	

Heumen	Inwoner	MIJN NOTA VAN BEANTWOORDING VOOR JULLIE - DEEL 2 A. U schrijft in de RES regio's: "Wij gaan over op duurzame elektriciteit (zon, wind) 01. Jullie sluiten uit: nulpuntenergie en andere mogelijkheden. B. NEE. Wind Turbines zijn absoluut niet duurzaam. Integendeel. 01. Boek Elze van Hamelen: Het Windmolendrama Hoe de uitrol van industriële windturbines een nieuwe toeslagenaffaire dreigt te worden. D. Wind Turbines: schadelijke productie en afvaldump 01. De productie van Wind Turbines is gevaarlijk: vele gifstoffen. 02. Afgedankte, kapotte rotorbladen mogen niet bij het gewone afval. 03. Ze worden in de natuur gedumpt. 04. Daar sijpelen ze de giftige elementen in bodem en water. https://www.bloomberg.com/news/features/2020-02-05/wind-turbine-blades-can-t-be-recycled-so-they-re-piling-up-in-landfills https://www.texasmonthly.com/news-politics/sweetwater-wind-turbine-blades-dump/ E. Wind Turbines zijn schadelijk 01. Wind Turbines zijn vaak 280 meter hoog. Ze vervuilen de horizon. 02. Ze zijn een groot gevaar voor de mensheid en de natuur. 03. Wind Turbines vallen plotseling om, rotorbladen knakken af, vliegen in brand. 04. Als er geen wind is, is er geen elektriciteit. 05. Het teveel aan opgewekte stroom wordt via pennen naar de grond afgevoerd. 06. Koeien voelen dat en proberen dat te vermijden: Dancing Cows. 07. Door meerdere Wind Turbines achter elkaar plaatsen, vermindert de effectiviteit. 08. Wind Turbines zijn peperduur en het rendement is heel laag. F. NEE. Zonne-energie is niet haalbaar en niet duurzaam 01. Zonnepanelen werken meestal niet in de grijze, grauwe Nederlandse winters. In Chili wel. Daar is energie gratis. 02. Zonnepanelen kunnen in brand vliegen. 03. De panelen versplinteren in duizenden scherpe mini stukjes die in grond en water komen. 04. Die komen terecht in landbouw en voedselproductie. Uiteindelijk eten wij glas. 05. Zonnepanelen kosten meer energie dan ze besparen. 06. Wil je zelf zonne-energie opslaan als reserve, moet je veel peperdure batterijen kopen. 07. Deze speciale batterijen zijn extreem schadelijk in productie en ontzorging. Solar panels require more energy and fossil fuel-burning equipment to mine, manufacture, and transport than they save. https://www.quora.com/ Afgedankte, kapotte zonnepanelen horen tot gevaarlijk chemisch afval. Zonnepanelen bevatten giftige chemie: cadmium, lood = schadelijk voor mens en natuur. Zonnepanelen kunnen snel ontploffen en in brand vliegen. Solar panels are hazardous waste, … heavy metals (cadmium, lead, etc.)… other highly toxic and flammable; … chemical burns, explosions, and inhalation of gaseous fumes. Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Occupational_hazards_of_solar_panel_installation	Hartelijk dank voor uw betoog. Juist vanwege de zorgen over gezondheid, welzijn en leefomgeving die u uit, is in 2022-2023 een milieueffectonderzoek (planMER) uitgevoerd met de gehele regio als onderzoeksgebied. Deze RES 2.0 is daarmee gebaseerd op meer dan 500 pagina's aan milieueffectinformatie. Het thema leefomgeving was daarbij een van de vier alternatieven in het milieueffectonderzoek. Op die wijze zijn gezondheid, welzijn en leefomgeving zeer uitvoerig meegenomen in de totstandkoming van de RES 2.0. Dit milieueffectonderzoek is bijgevoegd als bijlage en alle informatie over het onderzoek is hier te vinden: https://www.gmr.nl/res/plan-mer-res-groene-metropoolregio-arnhem-nijmegen/ De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx	
Heumen	Inwoner	MIJN NOTA VAN BEANTWOORDING VOOR JULLIE - DEEL 3 A. Positieve technologie – Dient NU aan de mensheid gegeven te worden. Met deze technologie kunnen alle RES plannen en klimaatakkoorden in de prullenbak. Er bestaan vele patenten. Meestal geheim gehouden. De 'moderne' wetenschap is vaak niet open-minded. Want betaald door de grootindustrie. 1926 Andreas von Antropoff: ontdekking element 0, neutronium, van de periodieke tafel. Aether genoemd. Dat is de basis van nulpuntenergie. Dit is met opzet uit de 'wetenschap' geschreven. Ja, is zo. Er bestaan minstens 2000 verzwegen patenten voor nulpuntenergie. 1930 Thomas Henry Moray: Radiant energy device Lampen branden Gratis op eindeloze energie uit onzichtbare kosmos rondom ons. Wij kunnen dat niet zien. Mensen zien 1% van het licht; dus 99% blind. Eigenaren elektriciteitsbedrijven + kopermijnen (kabels) werkten tegen. Moray werd bedreigd, laboratorium geplunderd, apparaten vernietigd Zoals met vele ontdekkers die iets maken/maken dat de mensheid werkelijk helpt. 1930 Nicolas Tesla: ontdekking schone nulpunt energie; uit de lucht om ons heen; de aether. Nulpunt energie, Zero Point Energy, ZPO - Absoluut nulpunt = - 273.15°C Kelvin Men dacht: niets beweegt = fout = Bron eindeloze energie. 1930 Nicolas Tesla: ontdekking voertuigen die zweven op anti-zwaartekracht van de aarde. 1941 Henry Ford: auto van hennep. Sterker dan staal. Het reed op hennep olie. 1970 US Space Force benut de echte Nicolas Tesla technologie, waarschijnlijk eerder TR3B, Black Manta, Black Triangle - Astra Triangles - Driehoek naar Sterren = Anti-zwaartekracht van echte Nicolas Tesla (1930) Gespot sinds jaren 1980: Hudson, New York TR3B Patenten: 2004 US20060145019A1 en 2016 US10144532B2 Rond WWII: Positieve technologie voor geneeswijzen Georges Lakhovsky (1869 – 1942): Multiwave Oscillator: Herstelt oorspronkelijke cel frequenties Royal Rife (1888 – 1971): Frequenties doden bacteriën: (kanker kan ontstaan door nano bacteriën) Geen medicijnen nodig.	Hartelijk dank voor uw opsomming. De realiteit is dat de alternatieven voor duurzame elektriciteitsopwek voor 2030 zeer beperkt zijn. Zo waren er in de RES 1.0 nog drie initiatieven voor waterkrachtprojecten opgenomen. Deze projecten blijken echter alle drie op financieel-technische gronden niet realiseerbaar voor de intiatiefnemers. De realiteit is dat er voor de RES doelen van 2030, buiten zonne- en windenergie geen alternatieve duurzame elektriciteitsprojecten lijken te zijn. We staan evenwel open voor de initiatiefnemers en hun projecten/technieken die dit 2030 doel helpen behalen.	
Heumen	Inwoner	B. Mijn mening: Absoluut noodzakelijk dat de mensheid positieve technologie krijgt 01. Dat kan al minstens vanaf WW11. Toen bestond veel positieve technologie. 02. Wij als mensheid hadden een veel beter leven gehad. 03. Onze planeet was niet leeg geroofd en geplunderd. 04. Wij hadden die schadelijke technologie niet nodig: geen Wind Turbines, warmtepompen, enz. 05. Wij hoeven niet 'duurzaam' te doen of in 'klimaat' te geloven. 06. Wij hadden allang vrede. C. 'Duurzaam' en 'Klimaatverandering' zijn zogenaamd 'Wetenschappelijk' onderbouwd https://www.tristatecity.nl	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting.	
Heumen	Inwoner	B. De RES toont eenzijdige keuze 01. 'Het Gemeente Nieuws', 6 december 2025, toont een groot plaatje van Wind Turbines. 02. Dit is een directe en bewuste vorm van manipulatie en hersenspoeling. 03. Dat vertaalt het onderbewustzijn van mensen als: "Dit is de allerbeste oplossing." 04. Er staan in het krantje geen andere plaatjes van andere mogelijke energiebronnen. 05. Daardoor is dit tevens totale uitsluiting van andere mogelijkheden. Vrij vertaald: 06. "Dit is de enige techniek die bestaat." En "Geen discussie mogelijk." C. De RES biedt onvoldoende reactietijd 01. Dit RES - plan is hier 6 december 2025 gepubliceerd. 02. Termijnen om te reageren: van 5 december 2025 tot en met 15 januari 2016 03. Dit is te midden van de cadeaudrukte met Sinterklaas, Kerst en Oudjaar. 04. De meeste mensen hebben een tijd, dus komen er weinig reacties. Wel zo 'handig'. 05. Feit: dergelijke ontwerpen worden jarenlang uitgediept. 06. Maar pas op het laatste moment 'mogen' Nederlanders reageren. 07. Dat lijkt dan op democratische besluitvorming? Is het niet. D. Herhaling: 'Het Gemeente Nieuws' vermeldt: Wat gebeurt er met uw reactie? We verzamelen alle reacties. We beantwoorden elke reactie in een document. Dat document heet: Nota van beantwoording Daarna maken we misschien nog kleine veranderingen. Dan wordt de RES 2.0 definitief. Jullie schrijven: "Wij maken misschien nog kleine veranderingen." Dus niets wat essentieel is. De RES bevestigt daarmee zelf dat de plannen allang vast staan. De RES toont aan dat reageren geen nut heeft. "MISSCHIEN KLEINE veranderingen". Dus geen wezenlijke aspecten, zoals in deze brief vermeld. Die worden onder de tafel geschoven? De RES weigert daarmee om andere, belangrijke onderwerpen en inzichten mee te nemen.	Hartelijk dank voor uw betoog.	
Heumen	Inwoner	E. Ik schrijf dit artikel om misschien Grote veranderingen in jullie denkwijze te maken 01. Immers, ook al zouden jullie mij nu uitlachen, niet serieus nemen, of zo. 02. Feit: de Quantum Fysische wet van Entanglement bewijst dat altijd alle informatie verbonden is. 03. Mijn feitenkennis verandert misschien jullie foute RES-plannen/ beslissingen. 04. Anders denken is de voorwaarde om uit de globale, levensbedreigende impasse te komen, die wij niet veroorzaakt hebben. 05. Wij mensen willen gezond en gelukkig leven op een schone planeet. Dat kan allang. 06. Dat wordt eeuwen tegen gewerkt. 07. Immers: de financiële belangen van — in dit geval — energiebedrijven is te kolossaal. 08. Idem: het militaire-industrieel-complex waar Dwight Eisenhower in 1957 ooit voor waarschuwde. F. RES 2.0 en soortgelijke plannen hebben een enorm schadelijke impact op ons leven. 01. Deze plannen dienen de mensheid of de planeet niet. 02. Daarom zijn ze verwerpelijk. 03. Het gaat om ons mensen en de planeet. Niet om de geldmacht van het grootkapitaal. 04. Wij hebben recht op technologie dat ons wel dient. 05. Wij hebben recht op informatie dat waarheid is. Zoals in mijn brief verwoord.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting.	

Heumen	Inwoner	DUURZAAM MOET NU ANDERS - Literatuur voor RES en dergelijke, en andere Een verzameling uit tientallen jaren intensief onderzoek. De echte waarheid moet op tafel. Dit. Samengesteld door: <Naam inwoner> WIND TURBINES ZIJN GEVAARLIJK Adverse health effects of industrial wind turbines https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3653647/ An official website of the United States government Christos Baliatsas a, Irene van Kamp b, Ric van Poll b, Joris Yzermans a - 2016 - https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969716304338 Wind turbines do kill birds — anywhere from 700 to 1 million annually in the U.S. alone https://abcbirds.org/solutions/rethinking-wind-turbines/ - American Bird Conservancy https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11485058/ An official website of the United States government However, wind turbines generate a broad spectrum of low-frequency noise (LFN) in the range of 20–200 Hz [1, 2], which may be audible or inaudible [3–5]. LFN … https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7721757/ https://www.spiegel.de/wissenschaft/medizin/why-zu-windenergie-laerm-von-turbinen-kann-krank-machen-a-1232423.html WIND TURBINES veroorzaken Laag Frequent Geluid, LFG - thehum.info https://www.mundonovo.nl/fg/ R.E. Walford, A Classification of Environmental "Hums" and Low Frequency Tinnitus. J Environ Conservation Eng 12 (1983), 929–932 F. van den Berg, Low frequency sounds in dwellings: a case control study, J Low Frequency Noise Vib and Active Control, vol 19 (2) (2000), 59–71. Zie: https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/58572594/Low_Frequency_Sounds_in_Dwellings.pdf D. Waddington, A.T. Moorhouse, M. Adams, Field Measurements in the Development of Methods for the Assessment of Low Frequency Noise. J Low Frequency Noise Vib Active Control 26 (3) (2007), 155-164 H. Møller, M. Lydolf. A questionnaire survey of complaints of infrasound and low-frequency noise. J Low Frequency Noise Vib Active Control 21 (2) (2002), 53-64 T. Poulsen. Annoyance of low frequency noise (LFN) in the laboratory assessed by LFN-sufferers and non-sufferers. J Low Frequency Noise Vib Active Control 22 (4) (2003), 191–201 C.S. Pedersen, N. H. Møller, K. Persson Wayne, A Detailed Study of Low-Frequency Complaints. J Low Frequency Noise Vib Active Control 27 (1) (2008), 1–33 S. Yamada, S. Y. Inukai, K. Takagi et al., Case Studies of Field Measurements of Low Frequency Sound and Complaints by a Non Profit Organization for Supporting Noise, Vibration and Low Frequency Noise Complaints in Japan. J Low Frequency Noise Vib Active Control 31(4) (2012), 257-266 Veldboom, E.; van der Werf, C.; Incicadli, Z.; van den Berg, F. The Effect of Masking Noise on Persons Suffering from a Low Frequency Sound. Applied Acoustics 2022, 191. Zie: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0003682X2200055XWIND TURBINES ZIJN GEVAARLIJK	Dank voor uw bronnenlijst	
Heumen	Inwoner	https://www.eea.europa.eu/en/newsroom/news/europeans-exposed-to-harmful-noise-pollution-levels/ https://www.bbc.com/news/articles/crmjdm2m4ylo https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/health-risks-caused-by-environmental-noise-in-europe/ https://magazine.hms.harvard.edu/articles/noise-and-health https://magazine.hms.harvard.edu/articles/noise-and-health https://www.nature.com/articles/s41370-024-00642-5 https://coeh.ucdavis.edu/research/how-noise-pollution-quietly-affects-your-health https://www.medicalnewstoday.com/articles/noise-pollution-health-effects https://www.epa.gov/clean-air-act-overview/clean-air-act-title-iv-noise-pollution https://www.eea.europa.eu/articles/noise-pollution-is-a-major https://www.researchgate.net/publication/385655327_NOISE_POLLUTION_AND_ITS_EFFECTS_ON_HUMAN_HEALTH_A_REVIEW https://www.who.int/europe/news/item/04-08-2024-how-much-does-environmental-noise-affect-our-health---who-updates-methods-to-assess-health-risks https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1637786/ https://www.iberdrola.com/sustainability/what-is-noise-pollution-causes-effects-solutions https://www.osha.gov/noise/health-effects http://www.jankraak-taichitao.nl/content/website.php?hoofdpagina_id=1207	Dank voor uw bronnenlijst	
Heumen	Inwoner	ZONNEPANELEN ZIJN NIET DUURZAAM Solar panels require more energy and fossil fuel-burning equipment to mine, manufacture, and transport than they save. As well because solar is highly intermittent, some sort of energy storage is required and that is either batteries or pumped hydro both of which have a major environmental impact of their own and make the total system EROi far worse. https://www.quora.com/ Solar panels are hazardous waste Bron: https://en.wikipedia.org/wiki/Occupational_hazards_of_solar_panel_installation Solar panels require more energy and fossil fuel-burning equipment to mine, manufacture, and transport than they save. https://www.quora.com/	Dank voor uw uiteenzetting	
Heumen	Inwoner	GEVAREN HUIDIGE AI TECHNOLOGIE en MIND CONTROL Experts show these robots could wipe us out in a day. Stephen Fry. https://www.youtube.com/watch?v=uMwjKyAPR34 https://www.frontnieuws.com/transhumanisme-en-ai-een-ideologie-van-de-dood/ https://www.youtube.com/watch?v=9WeDtQ7sXHU U.S. PATENT 5,356,368 Oct. 18, 1994 TV is manipulatie hersenen, denken, gedrag, gevoel	Dank voor uw uiteenzetting	

Heumen	Inwoner	GELUIDSOVERLAST MEDISCHE GEVOLGEN OPSOMMING Geluidsoverlast wordt als een serieus probleem erkend door: WHO. Regeringen: Australië, UK, Zwitserland, Nederland, Duitsland, US. De Europese Unie. Universiteiten, medische instellingen, wetenschap, anderen. Deze lijst schadelijke, medische gevolgen is wetenschappelijk bewezen. Er bestaat veel vakliteratuur. Geluidsoverlast: vele verborgen gevaren Gehoor verlies: doofheid, tinnitus Permanent gehoorverlies: is medisch niet te herstellen Moeilijk gesprekken verstaan Risico op ongelukken op de weg: niet horen claxon, sirenes en dergelijke Risico op ongelukken op werkplek: niet waarschuwingen horen Minder goed kunnen praten Slechter gesprekken kunnen volgen Diabetes 2: permanent: is medisch niet te genezen Hart- vaat problemen Hartaanval Hoge bloeddruk Slaapgebrek = oorzaak vele klachten Slaapstoringen = schade gezondheid Verstoringen circadiaanse ritme Vele ziektes Schade immuunsysteem Sneller ziek Langzamer/ minder goed genezen Ontstekingen Spijsverteringsklachten Schade hersenen: hypofyse en hypothalamus Cognitieve storingen	Dank voor uw betoog. De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. Voor elk windproject wordt een uitgebreid milieuonderzoek uitgevoerd, waarbij alle onderdelen, die raken aan milieu, hinder of gezondheid worden onderzocht. Dit onderzoek (MER) wordt gepubliceerd en u kunt hierop reageren.	
Heumen	Inwoner	Geheugenverlies Moeilijk concentreren Stress en angst Door herrie tijdens slaap: lichaam kan niet herstellen van de dag Oververmoeidheid Minder actief Niet kunnen functioneren zoals zou moeten Risico niet kunnen werken, risico arbeidsloos Risico inkomensderving Schade welzijn Vermindering sociale contacten Gevolgen slaapgebrek Stijging bloeddruk Stijging suikerniveaus in je lichaam Bij een chronisch slaaptekort kunnen hoge waarden blijvend zijn. Bij langdurig slaapgebrek Verhoging kans op een beroerte Hartritmestoornissen Hartfalen of Hartaanval	Dank voor uw betoog. De meest actuele stand van onderzoek naar de gezondheidseffecten van windturbines is hier te vinden: https://www.helpdeskwindopland.nl/themas/gezondheid/default.aspx. Voor elk windproject wordt een uitgebreid milieuonderzoek uitgevoerd, waarbij alle onderdelen, die raken aan milieu, hinder of gezondheid worden onderzocht. Dit onderzoek (MER) wordt gepubliceerd en u kunt hierop reageren.	
Gelderland algemeen	STAWAG Energie BV	Zienswijze Concept GMR RES 2.0 Als duurzame projectontwikkelaar ondersteunen wij de doelstellingen van de RES 2.0 en wil bijdragen aan een robuuste energiemix. Windenergie is cruciaal om de energietransitie te versnellen en het elektriciteitssysteem in balans te houden. Wij constateren echter dat het ontwerp nog een aantal beperkingen bevat die de realisatie van windprojecten bemoeilijken. De RES 2.0 benoemt dat er nog een restopgave van 0,30 TWh ligt. Zonder extra windprojecten is het risico groot dat deze opgave niet gehaald wordt. Wij verzoeken de RES om: Maximale ruimte voor windprojecten te reserveren, zodat de restopgave tijdig kan worden ingevuld.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. We onderkennen het risico dat u noemt. Het aanwijzen van zoekgebieden voor windenergie is belegd bij individuele gemeenten en hun gemeenteraden. Het reserveren van voldoende ruimte staat of valt daarom bij het draagvlak binnen gemeenten.	
Gelderland algemeen	STAWAG Energie BV	Geef prioriteit aan windprojecten Het principe local for local is belangrijk om netcongestie te beperken. Windprojecten kunnen hier een sleutelrol spelen, zeker in combinatie met opslag en koppeling aan lokale vraag. Wij constateren dat de RES het belang van netbewuste oplossingen benoemt, maar vragen om dit expliciet te vertalen naar: Prioriteit voor windprojecten die bijdragen aan netbewuste oplossingen (achter-de-meter, cable pooling, lokale opslag). Versnelling van vergunningverlening voor deze projecten door gemeenten.	Waar mogelijk werken we daar als regiogemeenten, provincie, netbeheerder en waterschappen graag aan mee, met inachtneming van zorgvuldigheid.	
Gelderland algemeen	STAWAG Energie BV	Voorkom onnodige lokale uitsluitingen Wij zien dat sommige gemeenten zoekgebieden beperken of projecten vertragen door aanvullende lokale kaders. Dit belemmert de regionale solidariteit en het behalen van de RES-doelen. Wij verzoeken: Leg vast dat gemeenten niet meer mogen uitsluiten dan strikt noodzakelijk is op basis van wet- en regelgeving. Geef gemeenten duidelijk aan dat de elektriciteitsvraag de komende jaren sterk zal stijgen. Grote ETS-bedrijven zullen elektrificeren en de stroom moet lokaal worden geproduceerd. Benadruk dat 2030 niet het eindstation van de energietransitie is en dat daarom geen enkel gebied op lange termijn volledig uitgesloten mag worden.	De wetgever biedt altijd de mogelijkheid voor gemeenten om lokale normen vast te stellen op basis van lokaal milieutechnisch onderzoek. De keerzijde daarvan: op het moment dat lokale normen geen basis hebben in lokaal milieutechnische onderzoek zijn ze zeer kwetsbaar in een juridische procedure. Met andere woorden: gemeenten kunnen enkel lokale aanvullende normen hanteren als daar een gedegen onderzoeksbasis aan ten grondslag ligt. De stijgende elektriciteitsvraag, mede door ETS-bedrijven en de periode na 2030 zullen centraal staan in het Energiebeeld dat de komende jaren binnen de regio wordt opgesteld.	
Berg en Dal	STAWAG Energie BV	Gemeentespecifiek Berg en Dal: Het ontwerp stelt dat Berg en Dal nagenoeg geen geschikte gebieden heeft, maar wel enkele gebieden mogelijk geschikt te maken zijn. Wij vragen de RES om dit positief te benaderen en expliciet op te nemen dat de regio deze mogelijkheden actief onderzoekt en ondersteunt. Het is belangrijk om niet nu al de indruk te wekken dat windenergie hier uitgesloten is, maar juist om kansen te benutten waar dat ruimtelijk en technisch mogelijk blijkt.	Windenergie in Berg en Dal is op basis van de RES 2.0 zeker niet op voorhand uitgesloten. Het beschrijven van de verdere kansen en mogelijkheden voor windenergie is belegd bij de gemeente Berg en Dal zelf.	
Wijchen	STAWAG Energie BV	Wijchen: Ontwerp zegt: Drie zoekgebieden, maar keuze afhankelijk van locatie van een groot TenneT-hoogspanningsstation (31 ha). Benadruk dat dat windruimte niet verloren gaat door infrastructuurclaims en de gemeente niet vrijspreekt van hun opgave.	De tekst waar u op doelt onder paragraaf 3.4 is opgesteld door het college van de gemeente Wijchen. De gemeente Wijchen heeft zelf het beste zicht op de gevolgen van het TenneT-hoogspanningsstation.	

Druten	STAWAG Energie BV	Druten: Ontwerp zegt: “Veel potentie voor windenergie”, maar gemeente focust nu vooral op zon. Benadruk dat windenergie hier actief moet worden gestimuleerd om de energieneutraliteitsdoelen te halen.	De tekst waar u op doelt onder paragraaf 3.4 is opgesteld door het college van de gemeente Druten. De gemeente Druten maakt haar eigen beleid en keuzes om haar energie- en duurzaamheidsdoelen te behalen.	
Gelderland algemeen	STAWAG Energie BV	Wij vragen de RES om deze punten expliciet op te nemen en richting provincie en gemeenten te agenderen. Alleen door voldoende ruimte en flexibiliteit te creëren, kan de regio haar opgave halen en voorbereid zijn op de groeiende energievraag na 2030.	Hartelijk dank voor uw zienswijze. De RES partners nemen hier kennis van, maar zien geen aanleiding tot expliciete aanpassingen in de Ontwerp RES 2.0 zelf.	
Gelderland algemeen	ProRail	Met veel interesse heeft ProRail kennisgenomen van het Ontwerp Regionale Energie Strategie 2.0, inclusief plan-MER Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (verder genoemd: RES), dat uw RES-samenwerkingsverband ter inzage heeft gelegd. De RES spreekt van ambitie en maakt keuzes om in de schaarse ruimte binnen uw metropoolregio de grote opgaven en kansen op het terrein van energie in samenhang met de andere ruimtelijke opgaven te realiseren. ProRail heeft hier waardering voor. Met aandacht is uw RES gelezen, door collega’s van de regiodirectie en op landelijk niveau, en is deze brief opgesteld. Met deze brief vraagt ProRail aandacht voor haar belangen en betrokkenheid bij de uitwerking van de RES in ruimtelijke besluiten. In uw metropoolregio ligt een groot spoornet.[1] Het spoornet heeft ruimte nodig om nu en in de toekomst te functioneren en de effecten op de omgeving te beperken. Hiervoor is ProRail al regelmatig met u in gesprek.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	ProRail	1. Bescherming van het spoornet en haar omgeving ProRail ziet bereikbaarheid van steden als een samenspel tussen ruimtelijke keuzes en het mobiliteitssysteem. Ontwikkelingen in de nabijheid van het spoornet kunnen de bereikbaarheid van woningen en werklocaties versterken. Echter, soms kunnen ontwikkelingen en spoor elkaar belemmeren. Wat de energiestrategie betreft spelen daarbij met name de ruimtebehoefte voor energievoorzieningen, plus de beschikbaarheid van energie voor het spoornet. Om dit in gezamenlijkheid mogelijk te maken denkt ProRail graag vroegtijdig mee bij ontwikkelingen in de nabijheid van het spoornet. Lees hiervoor een verdere toelichting op ontwikkelen en verdichten nabij het spoor ook op onze website www.prorail.nl.[2] Het behoeden van de staat en werking voor nadelige gevolgen van activiteiten op de hoofdspoorweginfrastructuur is een taak die neergelegd is bij de Minister van Infrastructuur en Waterstaat (art 2.19 lid 3 onder a sub 2 van de Omgevingswet). Als concessiehouder voor het beheer van de hoofdspoorweginfrastructuur vraagt ProRail u om toekomstige uitbreidingen van het spoornet mogelijk te houden en rekening te houden met negatieve gevolgen voor zowel het spoor als uw RES. Dit kan door het houden van de juiste afstand tot het spoor en door een zorgvuldig ruimtelijk ontwerp bij de te onderzoeken varianten in de milieueffectrapportage. Rondom de hoofdspoorweginfrastructuur (HSWI) ligt een zogenaamd beperkingengebied (Omgevingsbesluit, artikel 3.5), ongeveer tot 11 meter buiten de HSWI. Doel van dit beperkingengebied is om het huidig functioneren en de veiligheid op het spoornet zeker te stellen. ProRail verzoekt u om in ruimtelijke besluiten rekening te houden met het beperkingengebied. ProRail wenst voor het vervolg betrokken te worden indien door het project (negatieve) gevolgen te verwachten zijn voor de staat en instandhouding van de hoofdspoorweginfrastructuur of haar eisen daaromtrent. Voor de RES betekent dit dat bij het ontwikkelen van energievoorzieningen, ProRail u vraagt om toekomstige uitbreidingen van het spoornet mogelijk te houden. Dit kan door het houden van de juiste afstand tot het spoor en door een zorgvuldig ruimtelijk ontwerp.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting. We delen uw visie en zien het gezamenlijke belang van goede en zorgvuldige ruimtelijke ordening binnen de regio. Zo beschouwen we ProRail als belangrijke belanghebbende binnen de regio en is ProRail uitgenodigd voor het gehele participatietraject van het milieueffectonderzoek, de planMER. We constateren ook dat ProRail geen gehoor heeft gegeven aan die uitnodiging. We betrekken u en uw collega's graag in de toekomst bij de verdere uitwerking van de RES en energieplanologie binnen de regio.	
Gelderland algemeen	ProRail	In uw RES benoemt u zes locaties die een relatie hebben met het bestaande en beoogde onderhoud, gebruik en vernieuwing van het spoor. Sommige van deze locaties zijn deels bovenop de Hoofdspoorweginfrastructuur (HSWI) geprojecteerd. Hierbij wijst ProRail u erop wijzen dat bouwen bovenop of op de HSWI vergunningsplichtig is, privaatrechtelijke toestemming van ProRail vereist en exclusief recht van ProRail is. Aan de vergunning en toestemming worden voorschriften verbonden met het oog op het voorkomen van nadelige gevolgen voor de staat en werking van de hoofdspoorweg en uitbreiding daarvan. Voor de volgende locaties vraagt ProRail u om voldoende afstand te houden tot het spoor en rekening te houden met het beperkingengebied: Pagina 30: Het “windzoekgebied” ten westen van Wijchen, waar het spoor en de A50 elkaar kruisen. Pagina 31: Het “zoekgebied wind en zon”, langs de Betuweroute tussen Overbetuwe en Lingewaard, dat ook de spoorlijn tussen Arnhem en Nijmegen kruist. Pagina 31: Het “zoekgebied zon”, waar de Betuweroute het spoor tussen Arnhem en Nijmegen kruist. Pagina 31: Het “zoekgebied zon”, aan weerszijden van het spoor tussen Ede en Arnhem, ter hoogte van Renkum. Pagina 31: Het “zoekgebied zon”, aan weerszijden van het spoor door Groesbeek. Pagina 41: De locaties in de regio met mogelijkheden voor geothermie, die overlap hebben met het spoor. Bij het verder uitwerken van deze ontwikkelingen verzoekt ProRail u om vroegtijdig te worden betrokken in het proces.	Op het moment dat zich projecten aandienen in de zoekgebieden die u benoemt, dan zal daarvoor een vergunningstraject worden doorlopen.	
Gelderland algemeen	ProRail	Naast de constatering dat de fysieke ruimte rondom het spoor in de regio schaars is, vraagt ProRail nadrukkelijk ook aandacht voor een tweede, sterk toenemende opgave: de groeiende energiebehoefte van stations en spoorse installaties in de komende jaren. Stations ontwikkelen zich steeds nadrukkelijker tot multimodale knooppunten met intensieve reizigersstromen, uitgebreide voorzieningen en de elektrificatie van mobiliteitsketens zoals deelmobiliteit en busvervoer. Daarnaast valt de warmtetransitie op en rond stations om nieuwe infrastructuur, waaronder warmtepompsystemen, larminfrastructuur, datacenters voor digitale systemen en mogelijke toekomstige koppelingen met collectieve warmtenetten. ProRail vraagt uw samenwerkingsverband om deze toenemende energiebehoefte integraal te betrekken bij de programmering en ruimtelijke afwegingen binnen de RES 2.0.	Deze oproep past goed binnen eventueel vervolgonderzoek, zoals een energiebeeld van de regio waarin de verwachte vraag en aanbod van energie richting 2040 en 2050 centraal zal staan.	
Gelderland algemeen	ProRail	Aanvullend: verzoeken voor MER en RES Daarnaast vraagt ProRail u om in het MER en de RES op te nemen: Of voor de beoogde locaties voor de energie-installaties voor de aan- en afvoer van producten vervoer per rail beoogd is, en zo ja: in welke vorm, hoeveelheden en frequenties. Of er vanuit de beoogde locaties voor energie-installaties en bijbehorende infrastructuur interferentie of andere effecten te verwachten zijn op de elektrotechnische installaties van ProRail. Of er door de komst van extra hoogspanningsleidingen voor de energie-installaties beperkingen gaan gelden voor ProRail-terreinen voor het bouwen van brandbaren. Op welke locaties nieuwe overwegen nodig zijn, en hoe het van invloed is op het aantal van bestaande overwegen. Zie ook het onderdeel “overwegen” in Bijlage 1 bij deze brief. In welke mate u ook andere ontwikkelingen in de beoogde gebieden meeweegt. Op welke wijze de afstand tot het bestaande spoor bij de locatiekeuze aangehouden wordt en rekening gehouden wordt met het beperkingengebied Spoor (Omgevingsbesluit, artikel 3.5).	Deze zaken en vragen hadden erg goed gepast om vanuit ProRail te benoemen tijdens het participatietraject van het milieueffectonderzoek, de planMER. Evengoed zijn deze zaken op dit moment niet aan de orde.	

Gelderland algemeen	ProRail	2. Voorkomen belemmeringen voor functioneren en veiligheid spoorwegnet Het spoorwegnet maakt gebruik van elektriciteit dat via onderstations, relaiskasten, ondergrondse infrastructuur en bovenleidingen naar de trein en stations wordt geleid. Deze voorzieningen zijn noodzakelijk voor de elektriciteitsvoorziening van de hoofdspoorweginfrastructuur en daarmee voor het rijden van treinen. In de uitwerking van uw RES en daaropvolgende ruimtelijke besluiten verzoekt ProRail uw samenwerkingsverband om deze onderstations en relaiskasten niet in te sluiten door bebouwing, bebouwing te realiseren op te dichte afstand en er alleen tijdig bereikbaarheid te houden voor onderhouds- en hulpdiensten. Voor deze voorzieningen dient een terreinje te worden gehouden met een afstand van 5 meter vanaf de gevel met een netwerk op de 5 meter-grens. Het functioneren van deze voorzieningen mag niet worden beïnvloed door ontwikkelingen in de omgeving. Dit geldt ook voor het overbouwen, onderbouwen of overkragen van deze voorzieningen. Uit onderzoek blijkt dat zicht op de hoofdingang de beste manier is om het station te vinden. Zichtlijnen naar het station spelen daar een belangrijke rol in en ProRail wil graag dat binnen de planontwikkelingen de zichtlijnen geborgd blijven. Als laatste wijst ProRail uw samenwerkingsverband op het feit dat het gebruik van gronden of percelen in eigendom en beheer bij ProRail, niet kan zonder schriftelijke toestemming. Dit geldt ook voor bestaande rechten van ProRail op percelen van derden.	Dank voor het meegeven van deze aandachtspunten.	
Gelderland algemeen	ProRail	3. Bescherming van de omgeving tegen effecten van het spoor Bij het ontwikkelen in de nabijheid van het spoorwegnet, is het voor een goede leefomgeving belangrijk dat eventuele nadelige effecten van het gebruik van het spoor op een zorgvuldige wijze worden gemitigeerd. Bij de uitwerking van uw RES in ruimtelijke besluiten vraagt ProRail aandacht voor de volgende aspecten (in bijlage 1 zijn deze verder toegelicht): Externe veiligheid; Geluid; Trillingen; Overwegveiligheid; Waterpeil/stabiliteit; Windbeleving en windhinder/risico's; Schaduwwerking op zonnepanelen; Zonneparken / reflectie in relatie tot hoofdspoorweginfrastructuur.	Dank voor het meegeven van deze aandachtspunten.	
Gelderland algemeen	ProRail	4. Bureau Spoorbouwmeester Bureau Spoorbouwmeester is in 2001 op initiatief van de directies van NS en ProRail opgericht als een onafhankelijk adviseerorgaan voor ontwerp en omgevingsopgaven binnen de spoorsector. Sinds het ontstaan van het bureau wordt aan en met het Spoorbeeld gewerkt, te vinden op www.spoorbeeld.nl . Waar mogelijk kunt u hiervan gebruik maken bij de uitwerking van de RES.	Dank voor het meegeven van dit handige instrument.	
Gelderland algemeen	ProRail	5. Contact ProRail wenst u veel succes met de vaststelling van uw RES en de uitwerking daarvan in ruimtelijke besluiten. Graag denkt ProRail vroegtijdig mee over plannen in de nabijheid van het spoor. U kunt hiervoor contact opnemen met Danou Veenhof, regiodirecteur Noord-Oost.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Gelderland algemeen	ProRail	BIJLAGE 1: UITWERKING OMGEVINGSEFFECTEN Externe Veiligheid ProRail verzoekt u voor het aspect Externe Veiligheid in relatie tot Railverkeer gebruik te maken van de meest recente gegevens (Basisnet). Geluid Voor het aspect Geluid in relatie tot railverkeer in akoestische onderzoeken, dient u gebruik te maken van de wettelijk verplichte brongegevens uit het geluidregister spoor. Het gebruik van deze brongegevens borgt dat toekomstige bewoners geen hogere geluidbelasting gaan ondervinden dan op basis van wettelijke geluidproductieplafonds verwacht mag worden. Aspect Trillingen Hoewel er geen wettelijke normen bestaan voor trillinghinder voor de toekomstige bewoners/gebruikers van bebouwing dicht bij het spoor, acht ProRail het gewenst dat er in de planvorming wel aandacht voor is. In het kader van de goede ruimtelijke ordening en de zorgvuldige voorbereiding van besluiten raadt ProRail u aan om het aspect trillinghinder af te wegen, zoals door Informatiepunt Leefomgeving wordt aanbevolen. Overwegen Het streven van het Ministerie en ProRail is om de veiligheid op overwegen te verhogen. De ambitie hierbij om het aantal risico's op overwegen verder naar beneden te brengen. Verder wil ProRail voorkomen dat door nieuwe ontwikkelingen de veiligheid op overwegen afneemt. Overwegveiligheid is een gedeelde verantwoordelijkheid voor spoor- en wegbeheerder. De Beleidsagenda Spoorveiligheid 2020-2025 bevat verplichtingen voor initiatiefnemers van wijzigingen van (het gebruik van) een overweg. Hierin wordt onder andere gesteld dat er bij een wijziging van het gebruik van het spoor danwel van de weg een risicoanalyse opgesteld moet worden met daarin aangegeven hoe een eventuele risicotoename wordt beheerst en gecompenseerd. Een wijziging mag niet leiden tot een afname van de overwegveiligheid, daarnaast geldt vanuit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid een verbeteropdracht.	Dank voor uw toelichting bij deze aspecten	

Gelderland algemeen	ProRail	Waterpeil/stabiliteit De stabiliteit van de spoorbaan met bijbehorende voorzieningen mag niet worden beïnvloed. Plannen en/of werkzaamheden mogen geen invloed hebben op de stabiliteit van de spoorbaan met bijbehorende voorzieningen, alsmede op het ongestoord gebruik van de spoorbaan met bijbehorende voorzieningen. Denk daarbij aan de inrichting en/of exploitatie van een Warmte Koude Opslagsysteem of een WADI, maar ook aan aanpassingen van watergangen. In het bijzonder merkt ProRail op dat de initiatiefnemer schriftelijk dient aan te tonen dat in het geval van het infiltreren van hemelwater in de nabijheid van de spoorlijn er geen nadelige effecten optreden op de stabiliteit van de hoofdspoorweginfrastructuur met bijbehorende voorzieningen." Spoorwegdoeleinden ProRail verzoekt u zorg te dragen dat gronden welke momenteel voorzien zijn van de activiteit Spoorwegdoeleinden of Railverkeer, deze activiteit ook in de toekomst zullen behouden. Ook verzoekt ProRail uw metropoolregio om geen dubbelactiviteiten mogelijk te maken. Indien desondanks een dubbelactiviteit archeologie wordt opgenomen over de activiteit Spoorwegdoeleinden of Railverkeer, dan zou ProRail graag zien dat deze dubbelactiviteit aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten betreft. BIJLAGE 2 (vervolg) Windbeleving en windhinder/risico's Hoogbouw rond het station heeft invloed op de windbeleving van de reiziger. Gemiddeld wachten reizigers 7 tot 10 minuten op een trein en dat doen ze bij voorkeur op het perron waar de trein stopt. Wachten met veel wind draagt niet bij aan een positieve stationbeleving. Reizigers wachten bij voorkeur warm, beschut en comfortabel. Helaas is er echter niet voldoende wachtgelegenheid voor elke reiziger. Daardoor is het van belang dat in de omgeving rekening wordt gehouden met windbeleving op het perron. Hoogbouw rond het station heeft ook invloed op de windcirculatie/windstromen en kan risico's opleveren voor omliggende bebouwing (zoals schade aan daken/kappen) door veranderende windbelastingen. Schaduwwerking op zonnepanelen ProRail stelt zich als doel om in 2030 CO_2 neutraal te opereren. Dat betekent dat vele daken en perronoverkappingen voorzien zijn/ worden van zonnepanelen om zo voldoende stroom op te wekken voor verlichting, reisinformatie, liften en roltrappen. ProRail verzoekt u bij het maken van plannen rekening te houden met mogelijke schaduwwerking op de ProRail zonnepanelen en indien nodig met ProRail in contact te treden.	Dank voor uw toelichting bij deze aspecten	
Gelderland algemeen	ProRail	Zonneparken / reflectie in relatie tot hoofdspoorweginfrastructuur Uit een risicoanalyse moet blijken dat zonnepaneel e.c. bij bijvoorbeeld parkeerplaatsen en/ of geluidsschermen en/ of langs spoorwegen geen negatief effect hebben op de hoofdspoorweginfrastructuur. Dat moet onder meer uit de vereiste EMC (elektromagnetische compatibiliteit) berekening blijken. En dan met name de weersinvloedsbeïnvloeding (geen aardings-/aansluitpunten in buurt van het spoor conform bijgevoegd RLN00398) en diverse aspecten met betrekking tot aansluiting op het hoogspanningsnet. Ook moet de weerkaatsing van licht van zonnepanelen dient aangetoond te worden dat aanwezige seinen niet "overstraald" kunnen worden door lichtweerkaatsing door de zonnepanelen. ProRail adviseert u om deze risico's te laten berekenen en voordat gestart wordt met de realisatie van het zonnepark ProRail te voorzien van de uitkomsten. [1] Het gehele netwerk van sporen, vrije baan, stations, emplacementen en spoorgebonden bouwwerken naast of nabij de sporen. Spoorgebonden bouwwerken zijn alle gebouwen en bouwwerken, niet zijnde stationsgebouwen, die nodig zijn voor het functioneren van de spoorinfrastructuur, zoals onderstations, relaishuizen, verkeersleidingsposten. [2] Klik in de balk bovenin op "samenwerken", dan op "overheden" en dan onder de foto de tekst op "ontwikkelen en verdichten nabij het spoor".	Dank voor uw toelichting bij deze aspecten	
Wijchen	Gemeente Wijchen	Het college van burgemeester en wethouders van Wijchen heeft kennisgenomen van de Ontwerp RES 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, inclusief de planMER. Met deze brief dient het college van Wijchen, mede op basis van de bespreking met en aandachtspunten vanuit de gemeenteraad, zijn zienswijze in op de Ontwerp RES 2.0. Wij waarderen de zorgvuldige totstandkoming van de Ontwerp RES 2.0, de betrokkenheid van andere gemeenten en regionale stakeholders en de manier waarop eerder ingediende wensen en bedenkingen zijn verwerkt. Tegelijk vragen wij op een aantal punten om aanscherping, zodat de definitieve RES 2.0 beter recht doet aan de positie en belangen van onze gemeente. Wijchen onderschrijft de richting van de RES 2.0. Wij steunen: • het vasthouden aan het regionale opwekbod van 1,62 TWh. • de bredere focus op het energiesysteem als geheel (opwek, warmte, infrastructuur, netcongestie). • de koers van de Ontwerp RES 2.0, waarin wij ons in grote lijnen herkennen. Voor Wijchen sluit de RES 2.0 goed aan bij eerder genomen besluiten, zoals onze Visie Zon en Wind en de Gedragscode acceptatie & participatie windenergie op land.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Wijchen	Gemeente Wijchen	In de Ontwerp RES 2.0 wordt correct beschreven dat TenneT werkt aan een locatiekeuze voor een nieuw 380 kV-hoogspanningsstation van circa 26 hectare (exclusief natuur-en watercompensatie) in Wijchen, en dat deze locatiekeuze voorgaat op de aanwijzing van een windzoekgebied. De gemeente Wijchen en de GMR erkennen het nationale belang van dit hoogspanningsstation. In de tekst van de Ontwerp RES 2.0 lijkt het echter alsof TenneT, de provincie en de gemeente gelijkwaardige partners zijn. Dat is niet zo. Ook ontbreekt de vermelding dat het ministerie van Klimaat, Groene Groei en Energie (KGG) het bevoegd gezag is voor de besluitvorming. Wij verzoeken daarom om dit in de definitieve RES 2.0 te verduidelijken, zodat de rollen en bevoegdheden correct worden weergegeven.	De RES passage waar u op doelt is aangeleverd door het Wijchense college van B&W. We vragen uw college om de aandachtspunten die u noemt in haar tekst op te nemen.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Wijchen onder paragraaf 3.4.
Wijchen	Gemeente Wijchen	<u>Tegelijk maken wij ons zorgen over de lokale impact:</u> <u>• 26 hectare aan hoogspanningsinfrastructuur heeft een forse invloed op landschap, leefomgeving en toekomstige ontwikkelmogelijkheden;</u> <u>• Mogelijk trekt het nieuwe hoogspanningsstation ontwikkelingen aan die ongewenst zijn in het gebied en waar wij niet altijd zelf voor kiezen.</u> <u>• De zoeklocaties hebben invloed op de tender voor windenergie, die om die reden gepauzeerd is.</u> Wij vinden het daarom cruciaal dat Wijchen voldoende grip houdt op het eigen grondgebied en zeggenschap houdt over de kwaliteit van de leefomgeving van onze inwoners. Het is belangrijk dat Wijchen niet alleen de lasten draagt van een nationale voorziening, maar ook eerlijk wordt behandeld in termen van compensatie en tegenprestaties. Dit is niet alleen van belang voor de gemeente Wijchen, maar voor de regio als geheel. Wij waarderen daarom de huidige samenwerking en ondersteuning van de Groene Metropoolregio bij het proces rond het hoogspanningsstation. We begrijpen dat de GMR zelf geen besluiten kan nemen over netcapaciteit of financiële compensatie; dat valt onder ACMregels en de verantwoordelijkheid van netbeheerders en het Rijk. Juist daarom is de rol van de Groene Metropoolregio voor ons belangrijk.	We kunnen bevestigen dat vanuit RES of regio er geen enkele inbreuk wordt gemaakt op de autonomie en zeggenschap die de gemeente Wijchen heeft over haar eigen grondgebied. De RES en regio werken voor de gemeenten, waaronder de gemeente Wijchen en niet andersom. Zo ondersteunt de RES de gemeente Wijchen graag bij het proces rond het hoogspanningsstation.	
Wijchen	Gemeente Wijchen	Daarnaast vragen wij: Versterk de waardering van het hoogspanningsstation in de RES 2.0 en benoem expliciet dat Wijchen een substantiële bijdrage levert aan het landelijke energiesysteem door ruimte te bieden aan dit station, en dat dit ten koste gaat van andere ruimtelijke mogelijkheden, waaronder windenergie. Bied expliciete steun vanuit de Groene Metropoolregio bij de lobby voor compensatie. De Groene Metropoolregio is voor ons een belangrijke samenwerkings- en lobbyorganisatie richting provincie, Rijk en netbeheerders. Wij vragen de regio om zich actief achter Wijchen te scharen in de lobby voor passende compensatie voor het ruimtebeslag en de beperkingen die het hoogspanningsstation met zich meebrengt. Ondersteun bij het maken van duidelijke afspraken over regie en zeggenschap. Er komen nog veel nieuwe ontwikkelingen aan de komende jaren in de energie infrastructuur. Voor grotere ontwikkelingen zijn gemeenten doorgaans niet het bevoegd gezag. Een ondersteunende rol van de GMR om hierbij samen sterk te staan lijkt ons passend.	We vragen uw college om expliciet in haar tekst op te nemen dat Wijchen een substantiele bijdrage levert aan het landelijke energiesysteem door ruimte te bieden aan het hoogspanningsstation en dat dit ten koste gaat van andere ruimtelijke mogelijkheden. Daarbij biedt de regio graag haar steun aan bij de lobby voor compensatie en bij het maken van afspraken over regie en zeggenschap.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Wijchen onder paragraaf 3.4.
Wijchen	Gemeente Wijchen	Recentelijk heeft onze gemeenteraad het "Gebiedsraamwerk Buitengebied Batenburg, Niftrik, Hernen, Bergharen en Leur" vastgesteld: een strategisch kader met de belangrijkste gebiedskwaliteiten, opgaven en uitgangspunten rond het zoekgebied voor het nieuwe 380/150 kV-station, als basis voor de gebiedsvisie. Wij verzoeken om dit gebiedsraamwerk in de definitieve RES 2.0 expliciet te verankeren als uitgangspunt voor de regionale uitwerking en afstemming in en rond dit gebied, zodat bij keuzes over energie-opwek, netcongestie en energie-infrastructuur steeds wordt gekeken naar het totaalbeeld en de optelsom van effecten voor natuur, landschap en leefomgeving. Dit past bij de lijn uit de Verrijking RES 1.0, waarin - naar aanleiding van het planMER-advies van de Commissie m.e.r. - is benoemd dat de samenhang tussen gebieden bewaakt moet worden om onbedoelde stapeling van negatieve milieueffecten te voorkomen.	We vragen uw college om een tekstvoorstel waarmee dit gebiedsraamwerk kan worden verankerd in de RES 2.0.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Wijchen onder paragraaf 3.4.

Wijchen	Gemeente Wijchen	Wij zien uit naar de verwerking van deze zienswijze in de Nota van Beantwoording en in de definitieve RES 2.0.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Lingewaard	Park Lingezegen	Wij hebben kennisgenomen van de concept RES 2.0 en hebben hierop de volgende reactie. Wij zijn verheugd dat de Groene Metropoolregio de RES 1.0 actualiseert zodat deze meer aansluit bij de behoefte van de regio, de gemeenten en bij het Rijksbeleid.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Lingewaard	Park Lingezegen	Het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Park Lingezegen heeft onlangs de Toekomstvisie Park Lingezegen vastgesteld. In deze visie benadrukt zij onder andere, het belang van duurzaamheid en transities, zoals in de landbouw en bij energie. Ook is hierin opgenomen dat er binnen de grenzen van Park Lingezegen geen ruimte is voor grootschalige wind- en zonneparken.	Dank voor het delen van dit punt uit uw toekomstvisie.	
Lingewaard	Park Lingezegen	Wij stellen tevens voor om in de RES 2.0 de voorwaarde te stellen dat bij de ontwikkeling van zonneparken in een landschap (bijvoorbeeld voormalige agrarische grond) deze op een goede wijze met voldoende groen moeten worden omsloten.	Dank voor uw suggestie. De manier van groenontsluiting en inpassing in het landschap is maatwerk en een zeer lokaal vraagstuk. We ondersteunen uw oproep, maar houden dit wel graag onderdeel van de lokale projecten en het participatieproces dat daar plaatsvindt. Algemeen geldend beleid zou daar geen recht aan doen.	
Lingewaard	Park Lingezegen	Wij verzoeken u om in de RES 2.0 hiermee rekening te houden.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Druten	Gemeente Druten	De gemeenteraad van Druten heeft kennisgenomen van de Ontwerp RES 2.0, inclusief planMER. Wij waarderen de bredere blik op een meer integraal energiesysteem, de nadruk op gezamenlijkheid en de aandacht voor nieuwe, innovatieve richtingen zoals 'local for local'. Wij onderschrijven daarbij dat een betere balans tussen zon- en windopwek, in combinatie met instrumenten als cablepooling en slimme koppelingen tussen opwek, opslag en vraagsturing, noodzakelijk is om het elektriciteitsnet in de regio toekomstbestendig te houden.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Druten	Gemeente Druten	Druten heeft in de RES 1.0 bewust stevig ingezet op zonne-energie. We hebben zeven zonneparken ingebracht in het regionale bod en leveren daarmee, ondanks onze beperkte omvang, een relatief grote bijdrage aan de duurzame elektriciteitsopwek in de regio. In de Ontwerp RES 2.0 wordt terecht genoemd dat Druten in de RES-regio op de derde plaats staat qua duurzame opwek. Daarnaast hebben wij de ambitie om in 2040 energieneutraal te zijn, zoals vastgelegd in onze toekomstvisie "Samen Sterk, Samen Druten". We zijn dus een kleine gemeente met grote ambities én concrete resultaten. Tegelijk zien wij in de tekst over Druten in de Ontwerp RES 2.0 een aantal punten waar aanscherping gewenst is.	Hartelijk dank voor uw uiteenzetting.	
Druten	Gemeente Druten	In de Ontwerp RES 2.0 staat dat Druten "een zeer grote potentie aan geschikte gebieden voor de ontwikkeling van windenergie" heeft. Wij herkennen dat de planMER laat zien dat er in theorie verschillende gebieden zijn waar windenergie technisch mogelijk is. Tegelijk is een planMER per definitie een analyse op hoofdlijnen: belangrijke aspecten zoals stapeling van opgaven, landschappelijke kwaliteit en recreatie vragen om een verdere, lokale weging. De gemeenteraad van Druten heeft nog geen visie op windenergie vastgesteld. Wij vinden de formulering "zeer grote potentie" daarom te stellig. Wij vragen om deze passage in de definitieve RES 2.0 te nuanceren, bijvoorbeeld door op te nemen dat de vraag of en hoe Druten deze mogelijkheden wil benutten, onderwerp is van een nog vast te stellen visie op windenergie door de gemeenteraad.	De RES passage waar u op doelt is aangeleverd door het Drutense college van B&W. We vragen uw college om de tekst aan te passen in lijn met uw zienswijze.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Druten onder paragraaf 3.4.
Druten	Gemeente Druten	Daarnaast willen we ingaan op het thema solidariteit. In onze eerdere wensen bij de RES 2024 hebben wij gevraagd om aandacht voor een eerlijke verdeling van lusten en lasten tussen gemeenten. Druten neemt zijn verantwoordelijkheid serieus en doet dat door veel opwek in te brengen in het regionale bod; wij verwachten dat deze al geleverde bijdragen worden meegewogen bij de verdeling van eventuele nieuwe opgaven. De reactie in de Ontwerp RES 2.0 ("solidariteit is belangrijk") onderschrijven wij, maar blijft algemeen. Wij vragen daarom om solidariteit in de definitieve RES 2.0 concreter te maken. Concreet denken wij aan een helder beleidskader waarin solidariteit zich vertaalt naar een eerlijkere spreiding van projecten over de regio.	De RES samenwerkingspartners zijn blij dat Druten de solidariteit binnen de regio benadrukt. Het opwekdoel is namenlijk een regionale opgave, waarbij er geen individuele opgaven per gemeente gelden. Voor de opwek van zonne-energie is die solidariteit goed geborgd. Zoals u al aangeeft doet Druten mee in de top 3 van regiogemeenten op zonne-energie. Feitelijk doet iedere gemeente meer dan voldoende op het gebied van zonne-energie. Overbetuwe is de onbetwiste koploper en Berg en Dal heeft in afgelopen jaren een project vergund dat zelfs de 100 MW opgesteld vermogen benadert. Solidariteit is dan ook vooral een sleutelbegrip voor windenergie binnen de regio. Zo zijn er ten noorden van de Rijn al 14 windturbines in bedrijf. Ten zuiden van de Waal zijn dat er slechts 2. Die turbines staan bovendien in de gemeente met de kleinste milieutechnische mogelijkheden voor windenergie, namelijk Nijmegen. In afgelopen jaren heeft met name de gemeente Beuningen grote stappen gezet op het gebied van windenergie met de vergunning van Windpark Beuningen. Inmiddels zetten ook Wijchen en Heumen belangrijke stappen. Het is goed om te zien dat de gemeenteraad van Druten via deze weg de solidariteit wil benadrukken. Druten kan daarmee - in lijn met de toezegging van haar college - in komende jaren ook haar verantwoordelijkheid nemen op het gebied van windenergie.	
Druten	Gemeente Druten	Bij de verdere invulling van de regionale energieopgave vinden wij het bovendien belangrijk dat projecten geen onaanvaardbare negatieve effecten hebben op de volksgezondheid en de kwaliteit van de leefomgeving, dat zij voldoen aan de geldende gezondheids- en milieunormen en dat zij zorgvuldig ruimtelijk worden afgewogen.	Dit belang wordt breed gedeeld binnen de regio. Zo is de Gedragscode Acceptatie & participatie windenergie op land onderdeel van deze RES 2.0. Nieuwe projecten moeten daarbij altijd voldoen aan de actuele wet- en regelgeving. Voor windprojecten wordt bovendien door initiatiefnemers altijd een projectMER opgesteld om lokale negatieve effecten in beeld te brengen en te mitigeren. Ook wordt bij de ontwikkeling van ieder project door de initiatiefnemer een participatieplan en -traject gevolgd.	
Druten	Gemeente Druten	Tot slot willen wij benadrukken dat het behalen van de doelen voor 2030 in de praktijk onder druk staat door netcongestie. Wij vragen daarom om in de definitieve RES 2.0 en in de monitoring nadrukkelijk rekening te houden met deze realiteit en voldoende ruimte te geven aan innovatie, flexibiliteit en systeemoplossingen, zodat het toekomstige energiesysteem haalbaar en betaalbaar blijft.	Binnen de RES krijgen innovatie, flexibiliteit en systeemoplossingen ruim baan om de doelen voor 2030 zo spoedig als mogelijk te behalen. De drie paralelle sporen zoals beschreven in paragraaf 3.2 bieden daarbij volgens uw college en de overige RES partners een goedee strategie in de komende jaren.	
Druten	Gemeente Druten	Wij zien uit naar de verwerking van deze zienswijze in de Nota van Beantwoording en in de definitieve RES 2.0.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	Dank u wel voor het ontwerp van de RES 2.0. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om hierop te reageren. Complimenten voor de integrale benadering waarin a) duurzame opwek, warmtevoorziening en infrastructuur nauw met elkaar worden verbonden én b) vraag en aanbod dichter bij elkaar worden gebracht. Deze verbreding vinden ook wij nodig om stappen te kunnen zetten naar een robuust, duurzaam en flexibel energiesysteem waarin elektriciteit, warmte en infrastructuur elkaar versterken.	Hartelijk dank voor uw zienswijze en complimenten.	
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	De raad benadrukt dat de in de RES 2.0 opgenomen zoekgebieden voor windenergie een inspanningsverplichting kennen. Opname van een zoekgebied met daaraan gekoppelde ambitie qua opwekking impliceert geen besluit tot realisatie, aantallen, capaciteit of fasering. Geplande vermogens en aantallen windturbines zijn indicatief en niet taakstellend, zodat een open gebiedsproces kan plaatsvinden met alle belanghebbenden.	De besluitvorming en afweging wordt inderdaad lokaal gemaakt.	
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	De begrenzing van zoekgebieden voor wind past bij besluiten die wij eerder hebben genomen. Goed dat dit synchroon loopt en dat de actuele zoekgebieden in de RES 2.0 zijn overgenomen. In de Omgevingsvisie Overbetuwe 2040 staat het zoekgebied Park15. Het Koersdocument Actualisatie Omgevingsvisie bevat het verkleinde zoekgebied Midden-Betuwe. Ter verduidelijking vragen wij u in tabel 3 onderscheid te maken tussen beide zoekgebieden (in plaats van optellen): dus 4 turbines bij Park15 én 2 turbines bij Midden-Betuwe.	We passen deze getallen voor u aan.	In tabel 3 (pagina 27 van de Ontwerp-RES) de getallen bij Duiven, Nijmegen en Overbetuwe uitsplitsen: RWZI Innofase: 2 turbines Windpark Duiven: 4 turbines Nijmegen-Betuwe: 4 turbines De Groene Delta: 2 turbines Park 15: 4 turbines Midden-Betuwe: 2 turbines
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	Voorafgaand aan de fase van (principe)vergunningen gaan wij hier aan de slag met verkenningen waar we de impact op de leefomgeving nog duidelijker willen maken. Dit als concretisering van de planMER, als voorbereiding voor een projectMER. Aan de hand van de verkenning kunnen wij nadere besluiten nemen, bijvoorbeeld over de milieunormering.	Een lokaal proces, ondersteund met lokale kennis kan op brede steun rekenen vanuit uw RES partners.	
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	De raad benadrukt tevens dat de resterende regionale opgave van circa 0,30 TWh een gezamenlijke regionale verantwoordelijkheid is. Het (gedeeltelijk) niet realiseren van de ambitie voor een zoekgebied binnen Overbetuwe kan niet automatisch leiden tot opschaling of aanvullende opwek elders binnen de gemeente. Eventuele consequenties vragen in dat geval om herijking op regionaal niveau. Besluitvorming over eventuele realisatie binnen zoekgebieden vindt uitsluitend plaats na afronding van lokale verkenningen, participatie met omwonenden en een integrale afweging door de gemeenteraad, waarbij maatschappelijke draagkracht, gezondheid, leefomgeving en uitvoerbaarheid medebepalend zijn.	Mocht blijken dat de regionale opgave niet gerealiseerd kan worden, dan gaan we hierover regionaal het gesprek aan. Waarbij er een gezamenlijke afweging wordt gemaakt.	
Overbetuwe	Gemeente Overbetuwe	We zien de RES-aanpak groeien naar een actieve, praktijkgerichte toepassing. Dit ervaren wij als helpend, bijvoorbeeld meer uitvoeringsgericht werken bij warmte. Hierdoor ontstaat er veel sneller méér vooruitgang, kennis, interactie, lobbykracht, et cetera. Laten we de samenwerking samen voortzetten.	We ondersteunen dit van harte.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Graag geef ik hier een inhoudelijke zienswijze mee over de ter inzage gelegde RES2.0. Voor ik dat doe wil ik u danken voor uw inzet op dit onderwerp. U verving halverwege deze periode Dimitri Horsthuis-Tangelder, die ik niet onvermeld wil laten. Ook hij heeft veel werk verricht voor de RES.	Dank voor uw zienswijze en het benoemen van Dimitri Horsthuis-Tangelder. Hij heeft als bestuurder zeker veel werk verricht voor de RES.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	U stelt in uw voorwoord dat er nog veel gedaan moet worden – wat niet in de RES2.0 staat – om de doelen uit de RES1.0 te halen. Is helder wat er nog moet worden gedaan en hoe we dat gaan als regio? Wanneer gaan we als regio hiermee aan de slag?	In de RES 2.0 staat beschreven dat om het bod te halen nog 0,3 TWh aan projecten moet worden ingevuld. Met de 3 beschreven strategische lijnen wordt ook aangegeven op welke manier we dit met elkaar gaan bereiken.	

Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Op pagina 5 staat: Van het bestaande bod van 1,62 TWh duurzame elektriciteit in 2030 is inmiddels 1,21 TWh gerealiseerd of vergund. Voor de resterende opgave – circa 0,30 TWh – zoeken we samen naar de meest haalbare oplossing. Hier lijkt iets mis met de rekensom. Er ontbreekt kennelijk 0,40 TWh.	Er ontbreekt in die optelling inderdaad 0,11 TWh. Het gaat om 0,11 TWh aan 'harde plannen', in dit geval een aantal windprojecten. Zij zijn dus nog niet vergund, maar er hoeven ook geen nieuwe plannen voor te worden gemaakt. Dit staat nader uitgewerkt en beschreven in hoofdstuk 3.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	De RES2.0 valt onder de Omgevingswet. De Raden zijn betrokken via de RES2024 en mogen nu ook weer zienswijzen indienen. Echter, er wordt ook gesteld dat 'De RES staat'. Dat nodigt niet meer uit om zienswijzen te geven. Participatie is belangrijk bij dergelijke trajecten. De Omgevingswet vraagt daar ook om. Er is een Adviestafel, die vroeger als Participatietafel door het leven ging. Bij die laatste hoorde ik ook. De Participatietafel is zonder enig overleg verdwenen, en vervangen door deze Adviestafel. Dit blijft geen schoonheidsprijs verdienen.	De RES 2.0 is een vrijwilligprogramma onder de Omgevingswet. De kaders en afspraken uit de RES 1.0 zijn nog steeds van toepassing. In de RES 2.0 zijn afspraken over zoekgebeiden wind opgenomen die in lijn zijn met raadsbesluiten uit de diverse gemeenten. Daar heeft ook lokaal participatie plaatsgevonden. De RES 2.0 stond open voor een ieder om zienswijze op in te dienen. De Adviestafel is inderdaad de opvolger van de Participatietafel. Deze tafel is opgericht in op verzoek van en in samenspraak met de maatschappelijke partners. Kernpunt daarin is dat iedere maatschappelijke partner binnen de regio een groep belanghebbenden vertegenwoordigd, namens wie zij kan spreken.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Bij de RES1.0 diende ik zienswijzen in die niet beantwoord zijn. Bij deze dien ik deze zienswijzen opnieuw in, met het verzoek om alle zienswijzen van mijn hand alsnog/opnieuw te beantwoorden in deze procedure.	De RES 1.0 is vastgesteld en de procedure daarvan is afgerond. De RES 2.0 is ter inzage gelegd voor zienswijze. Deze zienswijze beantwoorden we.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Kernenergie is een onderwerp dat in energiedebatten nu vaker terugkomt. Er is in het webinar gesteld dat het prima is dat er onderzoek naar gedaan wordt. Wat is het standpunt van de RES-Regio m.b.t. kernenergie in de GMR?	De termijn van ontwikkeling van kernenergie valt nu buiten de scope van de RES. Over kernenergie is nog geen gezamenlijk stadpunt ingenomen.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	In de Nota Ruimte van minister Mona Keijzer van VRO wordt aandacht besteed aan energie (en onderwerpen als de netcongestie). Hoe heeft u nationale en provinciale ruimtelijke planvorming betrokken bij de opstelling van de RES2.0?	De concept Nota Ruimte en ook provinciale ruimtelijke planvorming is betrokken bij het opstellen van de RES 2.0. De RES-organisatie geeft ook input op de ruimtelijke planvorming van de provincie.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	In 2023 is er een planMER gemaakt. Hoort hier geen NRD aan voor af te gaan?	Er is een NRD voorafgegaan aan het opstellen van een planMER. Voor die NRD heeft bovendien een zienswijzeprocedure plaatsgevonden. De NRD is rond maart 2023 vastgesteld in de gemeentelijke colleges en gedeputeerde staten. De uitkomsten van de planMER zelf zijn vervolgens in juli 2023 gedeeld met gemeenteraden en provinciale staten.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Ik zie ontwikkelingen bij de grens van de regio. Worden de buren geïnformeerd over de plannen? En zijn zij betrokken?	Gelderland kent zes RES regio's. Tussen die regio's vindt bestuurlijke afstemming plaats. Op landelijk niveau gebeurt dit binnen het Nationaal Programma RES (NPRES). Internationaal hebben de RES regio's geen rol, maar vindt tussen de nationale overheden overleg plaats via de EU.	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Oordeel Ik merk dat ik door het proces moeite heb een positief oordeel te geven over de plannen. Het traject is schimmig en zonder echte burgerparticipatie afgelopen.	We betreuren het dat u het traject als schimmig en zonder echte burgerparticipatie ervaart. We begrijpen uit uw zienswijze dat u graag 'aan de voorkant' meedenkt, in plaats van achteraf. In het geval van een concreet project zoals een windpark, zult u als omwonende ook veel meer 'aan de voorkant' worden betrokken. Bij [illegible]	
Gelderland	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	Ik zie uit naar de reactie en de 16 B&W-besluiten.	Dank voor uw zienswijze.	
Heumen	Gemeente Heumen	Op 31 oktober 2025, aangevuld op 3 november 2025, ontvingen wij van u de Ontwerp RES 2.0. Inmiddels is ook het onderzoek dat is uitgevoerd naar de haalbaarheid van windenergie in het Kommengebied beschikbaar gekomen.	Hartelijk dank voor uw zienswijze.	
Heumen	Gemeente Heumen	Wij willen graag de volgende zienswijze inbrengen op de RES 2.0. Wij hebben de stukken behandeld in onze raadsvergadering van 29 januari 2026 en we hebben besloten dat het Kommengebied op basis van het uitgevoerde haalbaarheidsonderzoek ongeschikt is voor windenergie en daarom niet langer als zoekgebied dient te worden opgenomen in de RES 2.0. Wij verzoeken u daarom het zoekgebied Kommengebied uit de RES 2.0 te halen.	Dank voor uw zienswijze, we vragen uw college om een nieuwe tekst aan te leveren voor de tekstpassage over Heumen in paragraaf 3.4.	Er wordt een nieuwe tekst opgenomen voor de gemeente Heumen onder paragraaf 3.4.